

Problemen van Groot-Nederland.

Comte ADOLPHE DU CHASTEL : 1830. Les Hollandais avant, pendant et après la révolution. D'après des souvenirs de famille. Bruxelles, 1908. Librairie ALBERT DEWIT, 53 Rue Royale.

In de laatste dertig jaren hebben vele autobiographische aantekeningen op de Belgische omwenteling van 1830 van Belgische zijde het licht gezien. De groote meerderheid daarvan getuigde natuurlijk van weinig of geene waardeering van het Nederlandsch beleid gedurende de 15-jarige vereeniging en trachtte in de ontkenning daarvan *le beau rôle* aan België toe te wijzen. Het hier besproken boek maakt daarop geene uitzondering. Geput hoofdzakelijk uit de particuliere correspondentie van de Graven FORTUNÉ en ALBÉRIC DU CHASTEL ¹⁾ — die met andere leden dezer familie van 1815 tot 1830 en later ²⁾ geziene betrekkingen in het leger en aan het hof bekleedden en allen overtuigde orangisten waren —, is het in het licht der hedendaagsche gegevens eene niet gecontroleerde aaneenrijging van bittere of schampere critiek van dat beleid. De persoon, die van dit alles één geheel maakte, schrijft namelijk: »Si quelqu'erreur s'est glissée dans ces pages, je prie le lecteur, de m'excuser en se rappelant qu'il s'agit de mémoires que je n'ai que copiés ou traduits et dont je n'ai pas cherché à vérifier l'exactitude afin de ne pas leur faire perdre leur saveur». Ongetwijfeld eene zeer gemakkelijke opvatting zijner taak. Het is maar de vraag, wat hij onder *saveur* verstaat!

De ontboezemingen der Graven DU CHASTEL leggen in de eerste plaats getuigenis af van de zelfde godsdienstige onverdraagzaamheid, die men nu nog in geheel — maar voornamelijk in Vlaamsch — België aantreft. ³⁾ Van Koning WILLEM I wordt medegedeeld op bladz. 8, dat hij »par son éducation première et les anciens souvenirs historiques de sa famille, éprouvait un grand éloignement pour tout ce qui

¹⁾ Zie over ALBÉRIC blzn. 5, 11, 54, 64, 113, 196 en 197. Van 1815 tot 1820 en later was A. GRAAF DU CHASTEL Majoor en Adjudant van den Prins van Oranje. Zie *Nederlandsche Staats-Almanak* van 1815 tot 1820 en later.

²⁾ Zie *Nederlandsche Staats-Almanak* van 1830 tot 1840 en later. *Naamen en Ranglijst der officieren van het Nederlandsche leger* van 1830 tot 1840 en later. Van 1814 tot 1829 bestond geene gedrukte ranglijst en zoeken men de namen der officieren op in bovengenoemden almanak.

³⁾ Blzn. 8, 10, 13, 15, 16, 18, 19, 28, 29, 30, 38, 51, 53, 59, 182, 185, 186.

était catholique«. In strijd hiermede is zeker, wat van de gezindheid van dien vorst met opzicht tot het katholicisme wordt verhaald op blz. 15. Daaruit zou mogen worden afgeleid, dat de antipathie van dezen vorst voor den katholiek niet in het bloed zat, toen hij in 1814, in een vertrouwelijk onderhoud met den Staatssecretaris Mr. A. R. FALCK toonde althans rechtvaardig te willen zijn tegenover de katholieke bevolking.¹⁾ Maar de Belgische bevolking zag nu eenmaal in dezen vorst een vijand van het katholicisme. »Il en avait déjà donné des preuves dans sa principauté de Fulda où ses sujets catholiques, poussés à bout, avaient porté plainte contre lui à la Confédération germanique«. Wat schreef echter de Souvereine Vorst den 15^{en} Mei 1814 aan zijn Minister van Buitenlandsche Zaken, Mr. Baron VAN NAGELL VAN AMPSEN? »Hopende verder eenig personeel vertrouwen te verdienen en kennis te hebben hoever een Protestantse vorst gaan kan, door mijn oonthoud in Fulda, alwaar alles zoo te zeggen de Roomsche godsdienst toegedaan was, en nooit de minste aanstoot of zwaarigheid ontstaan is.«²⁾ In vele opzichten luidt het oordeel over het karakter van dezen vorst ongunstig. »Il y avait en lui deux hommes«, leest men op blz. 9. Alsof dit verschijnsel zich niet bij de groote meerderheid der menschen vertoont! Hoe weinigen waarlijk blijven zich altijd gelijk? Welke vorst zou zich als een man uit één stuk hebben vertoond, die als WILLEM I tegenover zóó veel moeilijkheden en uiteenlopende belangen geplaast werd? Erkend wordt dan ook, dat de Koning »avait à lutter contre de grandes difficultés« (blz. 10). Aan de eene zijde »les justes plaintes des Belges«, die »avaient peu à attendre de sa bienveillance«, en aan de andere zijde de pretenties van Amsterdam, dat de concurrentie van Antwerpen vreesde, waaraan wel eens — en dan »le plus au détriment des Belges« — moest worden gevolg gegeven, omdat de Regeering, met het oog op den ongunstigen finantieelen toestand van het Rijk, de hulp van de mannen der Amsterdamsche beurs noodig had. Ondanks die pretenties heeft de vorst — gelijk mede van Belgische zijde erkend wordt — openlijk en energiek voor de belangen van landbouw en nijverheid in België gewaakt, waardoor zijne Belgische onderdanen een voorspoed en een materieel welzijn deelachtig werden »qu'ils n'avaient plus connu depuis des siècles« (blz. 11). De schrijver vergeet daaraan toe te voegen, dat het 2 millioen sterker bevolkte België ruim 1 millioen gulden minder belasting per jaar betaalde dan Nederland.³⁾ Ondanks de »vexatiën«, waaraan België van Nederlandsche zijde bloot stond, leest men later, bloeide België in 1825. »A la tête

¹⁾ Uit de briefwisseling van Mr. A. R. FALCK met de familie zijner Belgische vrouw.

²⁾ Zie Dr. H. T. COLENBRANDER, „De Belgische Omwenteling“, blz. 116, noot 2.

³⁾ Zie Jhr. Mr. DE BOSCH KEMPER, „De staatkundige geschiedenis van Nederland na 1830“.

des entreprises industrielles et commerciales de l'Europe entière, elle éprouvait un grand bien-être matériel». De Koning mocht met recht hierop wijzen. België erkende, dat het zijn voorspoed en welvaart aan hem te danken had.¹⁾

Een volk leeft echter niet alleen voor zijne stoffelijke belangen.²⁾ Er waren ook geestelijke belangen te behartigen. Nederland, met zijn exclusieven, protestantschen en koopmansgeest, gaf den vrijen loop aan zijne antipathie voor alles, wat katholiek was, en deed den godsdiensthaat herleven, die sedert de beroerten der 16^e eeuw ingesluimerd was.³⁾ De Koning zelf had tegen dien geest te strijden.⁴⁾ De herinnering aan die beroerten doemde weder op, toen een protestantsche koning aan het hoofd van het katholieke België werd geplaatst; een vorst nog wel uit een stamhuis, dat de zuil van het protestantisme werd genoemd; een vorst, die de godsdienstvrijheid in Nederland had vernietigd, door den protestantschen godsdienst voor godsdienst van den Staat te verklaren!⁵⁾ Ondanks de verzekering van den Souvereinen Vorst in zijne proclamatie aan de Belgen van 1 Augustus 1814, dat hij zou »honorer et protéger leur religion«,⁶⁾ zag de katholieke geestelijkheid in België met weezin de vereeniging van dit land met Nederland tot stand komen.⁷⁾ De bisschop van Gent, de beruchte Prins DE BROGLIE, stelde zich aan het hoofd der beweging. Aan zijn initiatief dankt men het adres van die geestelijkheid aan het Weener Congres, houdende verzoek om »waarborgen« ten gunste van den katholieken godsdienst en om in het bezit te worden gesteld van »al de privilegiën en rechten, waarvan die godsdienst vóór de inlijving van België bij Frankrijk bestendig in het bezit was geweest«. Dat verzoek was zeker in strijd met het begrip van vrijheid van godsdienst, die toen van katholieke zijde in het »protestantsche Nederland« met zijne »welbekende godsdienstige onverdraagzaamheid« geëischt werd. Men verweet den Souvereinen Vorst, dat hij de vrijheid van godsdienst vernietigd had, doch wat eischte het door DE BROGLIE aan het Weener Congres gezonden adres? Nederland werd genoemd »un pays protestant d'intolérance bien connue«, doch was België, volgens de begrippen van DE BROGLIE, dan geen katholiek land van bij uitstek godsdienstige onverdraagzaamheid?⁸⁾ Volgens dezen strijdlustigen prelaat moest de katholieke geestelijkheid eene volkomen onafhankelijke positie tegenover de regeering innemen.⁹⁾ Noch de verzekering van den Koning betreffende de bescherming van den katholieken gods-

¹⁾ Blz. 11, 53, 66 en 81.

²⁾ Blz. 66.

³⁾ Blz. 8.

⁴⁾ Blz. 10.

⁵⁾ Blz. 13 en 19.

⁶⁾ Blz. 17.

⁷⁾ Blz. 18.

⁸⁾ Blzn. 18, 19 en 29.

⁹⁾ Blz. 20.

dienst in zijne proclamatie aan de Belgen van Maart 1815, noch die in zijne redevoering van 8 Augustus d. a. v. bij de opening der Staten-Generaal ¹⁾ vermocht het opgezweepte katholieke Zuiden tot mildere gedachten omtrent het protestantsche Noorden te stemmen. Zóó hoog was de verbittering tegen het Noorden reeds in 1815 in het Zuiden gestegen, dat de door de Britten verspreide laster, met opzicht tot het gedrag der Belgische troepen in den in dat jaar tegen Frankrijk gevoerden oorlog, gezegd werd, uit den koker te zijn gekomen van de Haagsche protestantsche klik! Ja, waarlijk, immers wij lezen, dat die laster »était le commencement d'un système de dénigrement qui fut suivi avec persévérance par la coterie protestante de la Haye.« ²⁾ Kan het dwazer? Wat den Noord-Nederlander vooral moet ontstemmen bij de lezing van den door de regeering tegen de Belgische katholieke geestelijkheid gevoerden strijd, dat is de clericale laatlundheid, die, met al hare theorieën over vrijheid van godsdienst, deze vrijheid alléén voor zichzelf, ten koste van andere godsdiensten, eischt.

Is DU CHASTEL's boek, met het oog vooral op zijn geschetter over onze godsdienstige onverdraagzaamheid, voor mij niet symphathiek, daarom is het nog geen onbeduidend werk. Het werpt op sommige feiten uit onze geschiedenis tusschen 1813 en 1840 een helderder licht. Zoo lezen wij op blz. 44, dat de Kapitein der Marechaussee Burggraaf VAN QUABEEK, die in het rechtsgeding tegen den weder-spännigen Gentschen bisschop DE BROGLIE van de justitie de opdracht had ontvangen, den prelaat gevangen te nemen, dezen door tijdige mededeeling van het gevaar, dat hem boven het hoofd hing, in de gelegenheid stelde naar Frankrijk te vluchten. Zoo lezen wij op blz. 59, dat de uit den Franschen tijd bekende Graaf DE CELLES, door Koning WILLEM I in 1827 tot gezant bij den Heiligen Stoel benoemd en wien het in dat jaar gesloten concordaat te danken is, na de Belgische omwenteling zich er over vroolijk maakte en er zich tevens op verhoovaardigde, dat hij door dat staatsstuk het ministerie en de verwachting der protestanten bedrogen had! Men beschouwe beide feiten en het verbod in het »Jugement doctrinal« of de »Leerstellige uitspraak« der Belgische bisschoppen ³⁾ om de bij de Grondwet van 1815 voorgeschreven eeden af te leggen in verband met de Belgische grief, betreffende de »stuitende ongelijkheid in de verdeeling der rijksbetrekkingen«. ⁴⁾ Toen die Grondwet aangenomen was, verklaarden de Belgische bisschoppen in hunne »Leerstellige uitspraak«, dat de katholieke kerk het Belgische volk verplichtte, zich tegen die Grondwet te verzetten en verboden zij aan al de geloovigen — wilden deze zich

¹⁾ Blzn. 17, 23 en 24.

²⁾ Blz. 28. Zie de wederlegging der lasterlijke praattjes van de Britten in DE BAS en T'SERCLAES DE WOMBERSOM „La campagne de 1815 aux Pays-Bas”, 3 dln.

³⁾ Blz. 34.

⁴⁾ Blz. 36.

niet schuldig maken aan het grootste verraad tegenover de heiligste belangen van den godsdienst — om de verschillende eeden af te leggen, welke die Grondwet vorderde. Verder teekende de bisschop DE BROGLIE, die de voornaamste steller was van het mandement, protest aan tegen het grondwetsartikel 196, houdende opdracht aan den Koning, te zorgen, dat de verschillende eerediensten zich aan de wetten des Rijks onderwierpen. Dientengevolge noodigde deze bisschop bij aanschrijving van 14 Mei 1816 zijne geestelijken uit om de absolutie te weigeren aan de notabelen, leden der Staten-Generaal, burgemeesters, enz., die den eed aan de Grondwet aflegden. Onmiddellijk daarop weigerden talrijke Belgische rijksambtenaren in functie te blijven. Al moge de weigering van absolutie, vooral in het verkwezelde Vlaanderen, eene geweldige gisting hebben verwekt, die »Leerstellige uitspraak« oefende nochtans den invloed niet uit, dien DE BROGLIE daarvan had gehoopt, omdat de Paus niet geneigd was met den Koning in conflict te komen. Eene te Rome goedgekeurde *modus vivendi* deed vervolgens vele geestelijken en ambtenaren den grondwettelijken eed, op het den 18^{en} Mei 1817 door den aartsbisschop van Mechelen, Prins DE MÉAN, gegeven voorbeeld, afléggén, namelijk door de redeneering, dat de eed tot niets verplichtte, dat in strijd was met de leer der kerk, en de aan alle eerediensten zonder onderscheid toegezegde grondwettelijke bescherming slechts uit een burgerlijk oogpunt behoorde te worden opgevat. In Vlaanderen bleef de toestand niettemin gespannen tot 1821 en werd de absolutie voortdurend aan de aanhangers der regeering geweigerd. Eerst na zes jaren strijd legden vele priesters in Vlaanderen dien voorwaardelijken eed af, om echter in het geheim hunne kuiperijen tegen de regeering voort te zetten. ¹⁾ In dien strijd is tot 1821 wel de onhandigheid of de onbeholpenheid, maar niet het ongelijk aan de zijde der regeering. Kon zij echter, met het oog op al het hier medegedeelde, veel vertrouwen stellen in hare Belgische ambtenaren van 1815 tot 1821 en later? Kan het niet hieraan toe te schrijven zijn, dat zij toen verplicht was, vele rijksbetrekkingen in België door Noord-Nederlanders te doen vervullen? ²⁾

Eene andere Belgische grief — waarvan de Graven DU CHASTEL ook de tolk zijn — is, dat gedurende 1815—1830 de staatsinrichtingen alle in het Noorden gevestigd waren, zooals op blzn. 64—65 wordt vermeld. Dit is niet juist. Daar Brussel en 's-Gravenhage gedurende dien tijd om het andere jaar de zetel der regeering waren, werden beide plaatsen ook bij toerbeurt de zetel van de Staten-Generaal, de gezantschappen der buitenlandsche Rijken en den Raad van State,

¹⁾ Zie Dr. V. FRIS, „De regeering van Koning WILLEM I". (Vlaamsch-België sedert 1830, deel I, blzn. 99—101.) Voor het beloop van den strijd te raadplegen: Mr. Dr. CH. TERLINDEN, „GUILLAUME Ier, Roi des Pays, et l'Église Catholique en Belgique (1814—1830)", 2 dln.

²⁾ Blzn. 83 en 84.

zoodat de voordeelen, aan het verblijf dezer hooge staatslichamen en autoriteiten verbonden, beurtelings door beide residentien werden genoten. Gedurende dien tijd vond men 3 staatsuniversiteiten in het Zuiden (te Gent, Leuven en Luik) tegenover even zoo vele rijks hoogeschoolen in het Noorden (te Leiden, Utrecht en Groningen). Wel vond men in het Noorden nog hoogeschoolen te Harderwijk en Franeker en athenaea te Amsterdam, Maastricht en Deventer, doch de twee eerste waren provinciale en de laatste drie gemeentelijke inrichtingen. De Koninklijke Academie van Wetenschappen zetelde te Amsterdam en eene dergelijke inrichting vond men te Brussel. De Munt was, evenals nu, te Utrecht gevestigd; doch ook te Brussel had men tusschen 1815 en 1830 eene Munt. ¹⁾ De meeste militaire instellingen waren toen wel is waar in het Noorden, doch dit was geene zaak van begunstiging, doch van goed begrepen staatsbelang. België, dat in geval van oorlog met den gevreesden vijand — toen Frankrijk — altijd aan den eersten aanval was blootgesteld, kon uit dien hoofde de zetels niet bevatten van instellingen, die in de eerste plaats rust en veiligheid behoeften. Overigens vond men toen geschutgieterijen niet alleen te Delft en 's-Gravenhage, maar ook te Luik en zeker niet de minste van de drie. Artillerie-constructiewerkplaatsen werden niet slechts te Delft, maar ook te Antwerpen gevonden. In het Zuiden werd voorts te Wetteren eene buskruitfabriek opgericht. Buskruitmolens werden gevonden in het Noorden te Muiden en in het Zuiden te Valkenburg (in Nederlandsch Limburg, dat toen tot Zuid-Nederland werd gerekend). Evenals te Delft werd te Leuven eene militaire kweekschool opgericht, eene soort normaalschool, waar voor officieren de gelegenheid werd geopend zich met de zoogenaamde methode van algemeen onderwijs bekend te maken. De Koninklijke Militaire Academie verving in 1828 de Artillerie- en Genieschool te Delft en werd te Breda geplaatst, dat toen in het centrum des Rijks lag. ²⁾ Het moge juist zijn, dat deze academie, het Koninklijk Instituut voor de Marine, het Hoog Militair Gerechtshof, de Hooge Raad en het Bestuur van het Muntwezen in Noord-Nederland gevestigd waren en de f 900.000, die aan de bij deze instellingen geplaatste ambtenaren en beambten jaarlijks uitbetaald werden, in het Noorden werden verteerd, maar men moet niet vergeten, dat de f 800.000, die de Marechaussee jaarlijks kostte, en de f 200.000, die jaarlijks aan de Belgische bisschoppen werden toebedeeld, uitsluitend in het Zuiden in omloop werden gebracht. Maakt men de balans op, dan moet men ook zeggen, dat België het meest genoten heeft van de f 48.000.000, die tusschen 1815 en 1830 zijn besteed aan den bouw van de in dat land tegen

¹⁾ Zie P. H. VAN DER KEMP, „Mr. C. T. ELOUT als Minister van Koloniën enz.“, *Bijdragen tot de taal-, land- en volkenkunde van Ned.-Indië*, 7^e Volgr. VIII.

²⁾ Zie F. H. W. KUYPERS, „Geschiedenis der Nederlandsche Artillerie van de vroegste tijden tot op heden“, deel IV.

Frankrijk opgerichte vestingwerken, gezwegen van de sommen, die jaarlijks tot aanmoediging van den landbouw en de nijverheid werden uitgegeven.¹⁾ Het blijft m. i. eene groote fout, dat de Nederlandsche regeering in 1815 niet, onmiddellijk na de vereeniging, Brussel tot permanenten zetel van bestuur heeft verklaard. Brussel, niet slechts de historische, maar ook de wezenlijke bestuurszetel der XVII Nederlanden, had, ondanks hare ligging niet ver van de Fransche grens, door haar verleden, hare geschikte groote openbare gebouwen, haren rijkdom en de vele aldaar verblijfhoudende aanzienlijke familiën, de meeste aanspraken het vaste centrum der Nederlandsche regeering te worden, van waar de Nederlandsche invloed langzamerhand zich over geheel België had moeten verspreiden, den Franschen invloed geduldig, maar methodisch afbrokkende. Het Noorden zou daartegen hebben geprutteld, misschien zelfs gemokt, maar het zou ten slotte er in berust, zeker er geen opstand voor georganiseerd hebben. Wij voelen veel voor stelsels, doch voelden bij de vereeniging met België niet de onmogelijkheid van het stelsel der gelijkmatige verdeeling van lusten en lasten. Op die wijze te werk gaande, zou het staatkundig evenwicht nooit verkregen worden. In het belang daarvan, zoowel als in dat der beide volken en der dynastie, had het leidend en bindend centrum des Rijks in 1815 zonder aarzelen in dat gedeelte ervan moeten worden gevestigd, waar de regeering het nieuwe gezag wortel moest doen schieten onder 4 van de 6 millioen zielen.²⁾ Onze vooroordeelen en onze kleinstedschheid deden ons echter geheel anders handelen.

Ook de taalgrief der Belgen jegens de Nederlandsche regeering wordt zeer opgeblazen. Even dwaas als het was te beweren, dat zij België protestantsch wilde maken, even dwaas was het te zeggen, dat zij de Walen wilde dwingen Nederlandsch te leeren. De Koning beoogde met de verordeningen op het gebruik der landstalen slechts den Franschen invloed te breidelen en den Zuid-Nederlander — hij mocht dan Vlaming of Waal wezen — weder zichzelf te doen zijn.³⁾ De Fransche propaganda moest bestreden worden, de Fransche geest voor een nationalen geest plaats maken, zooals in Zwitserland, waar de Italiaansche bevolking zich voor de idealen van Italia irredenta niet warm maakt, de Duitsche bevolking voor de Duitsche eenheid niets gevoelt en de sympathieën der Fransche bevolking voor Frankrijk

¹⁾ Zie Mr. M. JOSSON, „Onthullingen over de Belgische omwenteling van 1830” en DU CHASTEL, blzn. 83 en 84. Vergeten wordt voorts, dat evenals de Nederlandsche Bank te Amsterdam, eene dergelijke te Brussel gevestigd was onder directie van Jhr. REPELAER VAN DRIEL.

²⁾ C. F. BARON SIRTEMA VAN GROVESTINS, „Gedenkschriften van den Graaf VAN DER DUYN VAN MAASDAM en van den Baron VAN DER CAPELLEN”, blzn. 142—143.

³⁾ Zie Jhr. Mr. DE BOSCH KEMPER, „De staatkundige geschiedenis van Nederland tot 1830”.

geenerlei staatkundig karakter hebben. Van taalonderdrukking is tusschen 1815 en 1830 in België geene sprake geweest:

1°. De staatscommissie van 1815, belast met de herziening der Grondwet, bediende zich gedurende hare werkzaamheden bijna uitsluitend van het Fransch.

2°. In de Eerste Kamer der Staten-Generaal werd het Fransch meer dan het Nederlandsch gebruikt.

3°. In de Tweede Kamer der Staten-Generaal sprak en schreef men naar verkiezing Nederlandsch of Fransch.

4°. De Raad van State deed het zelfde.

5°. De Nederlandsche gezanten correspondeerden met den Minister van Buitenlandsche Zaken bij voorkeur in het Fransch.

6°. De correspondentie van de departementen van algemeen bestuur met de autoriteiten in de Waalsche gedeelten des Rijks geschiedde in het Fransch zoowel uit 's-Gravenhage als uit Brussel.

7°. In het leger — althans in Indië — zijn tusschen 1816 en 1830 ¹⁾ verschillende in het Fransch geschreven rapporten van Zuid-Nederlandsche officieren ingediend en aangenomen.

8°. De »Nederlandsche Staats-Courant« verscheen van af Juni 1815 in het Zuiden in het Fransch, eerst onder den titel van »La Gazette Générale des Pays-Bas«, later onder dien van »Le Journal des Pays-Bas«, waarin de bekendmakingen der Regeering te gelijker tijd in het Fransch en in het Nederlandsch werden afgekondigd.

9°. Het in het jaar 1826 ingevoerde Burgerlijk Wetboek had een officieelen Franschen en Nederlandschen tekst.

10°. Nimmer is in het Fransch of Duitsch sprekende gedeelte des Rijks eenige openbare acte in het Nederlandsch opgesteld.

11°. In het Fransch sprekende gedeelte des Rijks was het Fransch de officieele taal van het bestuur en de justitie, evenals het Duitsch de officieele taal was in Duitsch-Luxemburg. ²⁾

12°. Aan de Koninklijke Militaire Academie te Breda werden de examens in het Nederlandsch, Fransch of Duitsch afgenomen en werd in het Nederlandsch of Fransch gedoceerd.

Indien nu een der Graven DU CHASTEL ter dramatisering van zijne taalgrief, op blz. 63 het voorbeeld aanhaalt van den Waalschen (?) advocaat VAN MEENEN, die, voor den bekenden DE POTTER pleitende, het Nederlandsch niet voldoende machtig, telkens zijne rede in het Fransch vervolgde en dan tot de orde werd geroepen, om aan te toonen, dat zoodanige, de verdediging belemmerende dwang »het gevolg was van een sedert lang toegepast stelsel«, zou men kunnen vragen, wat de Belgische magistratuur na 1830, in het belang van het met de revolutie geïmporteerde, Fransch riekende patriotisme, herhaaldelijk

¹⁾ Zie P. J. F. Louw, »De Java-oorlog van 1825—1830, deel I, II, III. De reglementen verschenen alleen in het Nederlandsch, voor zoover mij bekend.

²⁾ Mr. M. Josson, »Onthullingen over de Belgische omwenteling van 1830».

gedaan heeft tegenover Belgische advocaten, die in het Vlaamsch of Nederlandsch wilden pleiten? ¹⁾

De slotsom van al de grieven der Graven DU CHASTEL vindt men op blz. 36 van het hier besproken boek: gedurende de vereeniging van Noord- en Zuid-Nederland wilden twee millioen Protestanten van het Noorden, d. i. een derde der bevolking, de wet voorschrijven aan vier millioen Katholieken van het Zuiden of twee derde der bevolking! Hoe weinig hebben die edellieden het staatkundig leven van hun land tusschen 1815 en 1830 medegeleefd! Tijdens onze vereeniging met België waren de katholieke invloeden in de Staten-Generaal beslist overwegend. Daaraan was het o. m. toe te schrijven, dat de echtscheiding met onderling goedvinden uit het Burgerlijk Wetboek verdween. De klacht over de Hollandsche suprematie was in zake wetgeving niet houdbaar, omdat die suprematie arithmetisch niet mogelijk was. Het verwijt van NOTHOMB — den uitvinder van de »arithmétique hollandaise« — en de hem napratende Belgen, dat b. v. het tusschen 1815 en 1830 ingevoerde stelsel van belastingen meer met Hollandsche dan met Belgische belangen overeenstemde, is al even onbekookt als de andere tegen de regeering van Koning WILLEM I geslingerde verwijten van dezen advocaat van het »Gouvernement Provisoire«. Ik zou kunnen volstaan met eene verwijzing naar de zakelijke en talentvolle verdediging van het financieel en oconomisch beleid van Koning WILLEM I door Mr. M. JOSSON, ²⁾ doch ik wensch daaraan nog het ondervolgende toe te voegen. België, een industrieel land, was in het geloof opgevoed, dat het alleen door beschermende rechten kon bloeien; Nederland, dat hoofdzakelijk van den handel leefde, zag alleen heil in de politiek der open deur. Deze hooge belangen van de twee deelen des Rijks druischten, naar de begrippen van dien tijd, tegen elkander in. Toch had de wijziging van het tarief van invoerrechten bij de wet van 6 Maart 1818, Staatsblad N°. 10, in protectionistische richting plaats. Wat is op dit gebied voor het industriele België in onze Oost-Indische bezittingen al niet gedaan, zóóveel gedaan, dat de Nederlandsche regeering, tusschen 1819 en 1833 en later, met de Britsche regeering in eene scherpe correspondentie geraakte over de richting onzer Indische handelspolitiek

¹⁾ Zie Prof. Dr. P. FREDERICQ, „Schets eener geschiedenis der Vlaamsche beweging“, deel I, blzn. 98—100, 100—112, en deel III, blz. 255 (Vlaamsch-België sedert 1830, deel II en III). Zie voorts „Het Vlaamsch vóór de Eerste Kamer van het hof van Beroep te Brussel“ (*Vlaamsch en Vrij* 1905, N°s. 4 en 5), „MAURITS JOSSON'S veroordeeling in zake NIELLON“ (*Vlaamsch en Vrij* 1905, N°. 7), MAURITS JOSSON, „Emploi du Flamand en matière civile“ (*Vlaamsch en Vrij*) 1905, N°s. 7 en 8). De taalonderdrukking, die de Vlamingen na 1830 hebben ondervonden, hebben de Walen onder de regeering van Koning WILLEM I niet gekend.

²⁾ Mr. M. JOSSON, „Onthullingen over de Belgische omwenteling van 1830“, blzn. 102—103.

door het heffen van een invoerrecht van $26\frac{1}{4}\%$ op Britsche manufacturen, wanneer zij uit Europa, en $36\frac{3}{4}\%$, wanneer zij uit Britsch-Indië kwamen, terwijl de Nederlandsche manufacturen niets betaalden! CANNING noemde dat te recht »almost prohibitory«, maar het geschiedde ten gerieve van de Belgische fabrieken.¹⁾ Een zelfde geest van tegemoetkoming aan de Belgen ademde het den 31sten December 1818 aan de Tweede Kamer ingediende ontwerp van wet op het belastingstelsel, dat eerst in 1821 wet werd.²⁾ In vele plaatsen in Vlaanderen en Brabant werd in 1820 nog gemeentelijke gemaalsaccijns geheven, soms tot een hooger bedrag dan in 1821 door de Regeering werd voorgesteld. De gemeentelijke gemaals- en geslachtsaccijnsen vervielen bij de wet van 1821. Ook hierbij was de Regeering zeer tegemoetkomend aan de belangen van het Zuiden.

Maar, schreef een der Graven DU CHASTEL: »La Belgique exaspérée manqua de patience.«³⁾ Toen moest het natuurlijk tot eene uitbarsting komen. En zij kwam in den avond van den 25ten Augustus en werd eene revolutie, doch »geheel bij toeval«, volgens bovengenoemden VAN MEENEN. Niemand wilde eene revolutie! »Elle s'est faite d'elle-même«, maar »par suite des fautes du gouvernement.«⁴⁾ Een der hoofdpersonen op dien ongelukkigen avond te Brussel is zeker wel geweest de directeur of hoofdcommissaris van politie, Ridder DE KNYFF DE GONTROEUL. Hij zou in latere jaren, als men hem over het gebeurde op dien avond sprak, altijd met bitterheid geantwoord hebben: »Het gouvernement heeft het oproer gewild«. Generaal KNOOP deelde het zelfde mede op blz. 115 van zijne »Herinneringen aan de Belgische Omwenteling van 1830«, doch voegde er aan toe: »er is niets ernstigs in die beschuldiging«. Volgens DU CHASTEL beweerde DE KNYFF: »À Bruxelles quelques faiseurs excitaient à une émeute pour effrayer le Roi; mais *personne* ne croyait alors à la portée de cette révolte«. Volgens DU CHASTEL heeft men later van iemand, »occupant une position élevée en Hollande«, gehoord »qu'il existe des preuves écrites, qu'on voulait laisser faire pour tirer mieux parti, plus tard, de la situation. Cela paraît invraisemblable à première vue. Mais le ministère se faisait de telles illusions et méconnaissait à tel point le caractère belge qu'il faut bien y croire!« Ook Generaal KNOOP heeft dat gerucht gehoord, doch schreef: »Maar zoo dwaas is het toch niet geweest om zelf het staatsgebouw in brand te steken, alleen

¹⁾ Zie E. DE WAAL, „Onze Indische Financiën“, deel I, blzn. 9—73, en P. H. VAN DER KEMP, „De geschiedenis van het ontstaan der Nederlandsch-Indische Lijnwaden-verordening van 1824“, *Bijdragen tot de taal-, land- en volkenkunde van Ned.-Indië*, 7^e Volgr. VII.

²⁾ Zie Jhr. Mr. E. VAN BERESTEYN, „Het ontstaan der belastingstelselwet van 1821“ (*De Gids* 1909).

³⁾ Blz. 69.

⁴⁾ Blz. 70. ALEXANDRE GENDEBIEN en de zijnen wisten wel beter!

maar om op het puin een beter te stichten.«¹⁾ Een ander hoofdper-
soon bij het uitbreken van het oproer te Brussel was de Generaal-
Majoor W. Graaf VAN BYLANDT, in wiens handen, door de ziekte en
de fysieke ongeschiktheid van den toen reeds 80-jarigen Generaal
der infanterie Baron DE CONSTANT VILLARS, het opperbevel over
het garnizoen berustte. Hij had ter zijner beschikking twee opper-
officieren: de Generaal-Majoor DE WAUTHIER en ABERSON. Over het
op 25 Augustus 1830 en volgende dagen te Brussel gevoerde militair
beleid is m. i. te recht de staf gebroken. Men weet waarlijk niet, wat
daarvan moet gedacht worden. De Generaal VAN BYLANDT heeft zich
verplicht geacht dat beleid in eene in Februari 1831 verspreide
brochure²⁾ te verdedigen, waarin op blz. 16 omtrent het oproer deze
verklaring wordt gegeven: »Men dwaalt, indien men gelooft, dat het
bij toeval was ontstaan. Het was voorbereid; alle omstandigheden
bewijzen zulks«. De op de Place de la Monnaie verzamelde menschen-
massa toonde door »houding en gesprekken genoegzaam«, dat zij »op
een teeken« scheen »te wachten om te handelen«. De generaal ge-
loofde, »dat onder die menigte zich personen bevonden, die tot den
aanzienlijken stand behoorden en die daar waren om de oproerige
volksbeweging, welke beraamd en voorbereid was, te besturen«.

Na de verschijning dier brochure ontbrandde een levendige penne-
strijd. De merkwaardigste artikelen waren:

1°. Een ingezonden stuk van den Directeur-Generaal van Oorlog,
Luitenant-Generaal D. J. DE EERENS.³⁾

2°. Een ingezonden stuk van de Luitenant-Kolonels ANTHING en
EVERTS.⁴⁾

3°. Een »Open brief« van den Generaal der infanterie Baron DE
CONSTANT VILLARS (in het Fransch).⁵⁾

4°. Eene »Verklaring« van Ridder DE KNYFF DE GONTROEUL
(in het Fransch).⁶⁾

5°. »Antwoord van den Generaal-Majoor W. Grave VAN BYLANDT«
enz. »op de artikels van de heeren Luitenant-Kolonels ANTHING en
EVERTS, en Zijne Exc. den Directeur-Generaal van Oorlog, enz.«.⁷⁾

De »Déclaration« van DE KNYFF is voor Generaal VAN BYLANDT
het meest bezwarende document. Indien alles waar is, wat in dit stuk

¹⁾ W. J. KNOOP, »Herinneringen aan de Belgische Omwenteling van 1830«,
blz. 115, en DU CHASTEL, blz. 73 en 74.

²⁾ W. Graaf VAN BYLANDT, »Verhaal van het oproer te Brussel enz.« Hier-
van verscheen een 2^e druk.

³⁾ Dagblad van 's-Gravenhage 28 Februari 1831.

⁴⁾ Dagblad van 's-Gravenhage 28 Februari 1831.

⁵⁾ Journal de La Haye 20 Februari 1831.

⁶⁾ Journal de La Haye 5 Maart 1831.

⁷⁾ Brochure, 10 Maart 1831 — evenals de eerste brochure — verschenen
bij G. VERVLOET en H. P. DE SWART te 's-Gravenhage. Het is mij niet be-
kend, dat Generaal VAN BYLANDT ook op de »Déclaration« van DE KNYFF
heeft geantwoord.

ongezouten verklaard wordt, zou de generaal hem vertrouwelĳk hebben medegedeeld, »qu'il avait reçu des instructions et des pouvoirs très étendus«, maar »qu'il n'approuvait pas non plus les mesures extra ordinaires«. Uit het verloop der gebeurtenissen te Brussel van 25 tot 31 Augustus 1830 blijkt, dat deze generaal voor zijne moeilĳke taak niet berekend was. Hem ontbrak de durf of het doorzicht van den militairen bevelhebber om in den buitengewonen toestand, waarin hij verkeerde, met of zonder »pouvoirs très étendus«, ook buitengewoon op te treden. In zijn toestand waren »les mesures extra ordinaires« zeer zeker dienstig. Hij was geen vreemdeling in Brussel en België en wist, wat er broeide en, toen de ongeregeldheden begonnen waren, welke groote belangen op het spel stonden. Hij had toen het geheele beleid van het herstel der orde, op eigen verantwoordelijkheid, in zijne handen moeten nemen, politie en gemeentebestuur tijdelĳk aan hem ondergeschikt maken en, gedachtig aan het spreekwoord »de eerste klap is een daalder waard«, de toen nog voldoende aanwezige troepenmacht onmiddellĳk laten optreden om toe te slaan, op de onruststokers te laten schieten, en zoo doende het oproer in de geboorte te smoren. ¹⁾ Indien het waar is, dat in Augustus 1830 geen Belg aan eene revolutie gedacht heeft, moet men het toen te Brussel betoonde militair beleid des te meer betreuren als de tijdgenooten ons verhalen, dat de ongeregeldheden in den avond van den 25sten Augustus ingezet zijn door »bandes de jeunes gens appartenant à la petite bourgeoisie, tous armés de gourdins«, ²⁾ door Generaal VAN BYLANDT bevestigd, die schreef: »Velen hunner waren met lange stokken gewapend«, ³⁾ »quelques jeunes garçons imprimeurs sortis des ateliers du journal *Le Courrier des Pays-Bas*«, ⁴⁾ volgens Generaal VAN BYLANDT »gezellen van drukkerĳen van dagbladen, die de partij der Unionisten waren toegedaan«, ⁵⁾ volgens DE KNYFF niet meer dan »une vingtaine de très-jeunes gens« ⁶⁾ wier brooddronkenschap bij LIBRY BAGNANO door ALEXANDRE GENDEBIEN »une mauvaise farce d'écoliers« ⁷⁾ werd genoemd, en die van het huis van LIBRY naar den wapenhandelaar MEYER gaande, volgens DE KNYFF niet talrijker waren dan »une poignée de polissons«, ⁸⁾ »une poignée de misérables«. ⁹⁾

De kroon op het zwak militair beleid van den 25sten Augustus werd den daarop volgenden dag gezet, toen Generaal VAN BIJLANDT geweren —

¹⁾ Zie W. J. KNOOP, »Herinneringen aan de Belgische Omwenteling van 1830«, blz. 119.

²⁾ DU CHASTEL, blz. 71.

³⁾ W. Graaf VAN BYLANDT, »Verhaal van het oproer te Brussel enz., blz. 16.

⁴⁾ DU CHASTEL, blz. 71.

⁵⁾ W. Graaf VAN BYLANDT, »Verhaal van het oproer te Brussel enz.«, blz. 16.

⁶⁾ »Déclaration», Journal de La Haye, 8 Maart 1831.

⁷⁾ Zie Dr. H. T. COLENBRANDER, »De Belgische Omwenteling«, blz. 158.

⁸⁾ »Déclaration», Journal de La Haye, 8 Maart 1831.

⁹⁾ »Déclaration», Journal de La Haye, 8 Maart 1831.

volgens hem »eenige«, ¹⁾ maar volgens Graaf FORTUNÉ DU CHASTEL, toen kapitein der schutterij van Brussel, 300 ²⁾ — en scherpe patronen ten behoeve van de zich vormende burgerwacht uit het magazijn der schutterij liet uitreiken. Het bedenkelijke van dezen maatregel, die helaas, den 27sten door den Gouverneur van Luik werd gevolgd, lag hierin, dat niemand minder dan de militaire bevelhebber de taak der door hem aangevoerde krijgsmacht deed overnemen door een korps, waarvan de organisatie op niets anders dan op den te Brussel uitgebroken opstand was gebaseerd. ³⁾ Den 27sten Augustus was de burgerwacht den toestand in de stad meester. De revolutie was begonnen. De gouverneur der provincie Zuid-Brabant, de burgemeester van Brussel, de commandant der schutterij wisten hun gezag niet meer te doen gelden. ⁴⁾ De gevolgen hiervan in het overig deel van België zijn bekend: vóórdat de Nederlandsche heerschappij ook dáár voor de revolutie had moeten bukken, bestond reeds allereerge het gevoel van hare onmacht en naderende ontbinding, omdat in waarheid niet uit Brussel, maar uit 's-Gravenhage of het Loo was bestuurd en geregeerd.

Er is van meer dan eene zijde gewezen op het Fransche, dus niet-nationale, karakter dezer revolutie. Met het oog daarop is de bewering van Graaf FORTUNÉ DU CHASTEL bepaald niet juist, dat eerst »eenige dagen na« den 27sten Augustus »de Fransche vlag« binnen Brussel zou zijn gezien. ⁵⁾ Deze vlag werd reeds den 26sten Augustus door een onbekende uit het stadhuis geheschen, doch onmiddellijk door DUCPÉTIAUX neergehaald en door de Brabantsche driekleur vervangen. ⁶⁾

Met DUCPÉTIAUX speelden reeds op dien zelfden datum, bij de organisatie der burgerwacht, FLEURY DURAY (directeur van eene zwemen badinrichting) en PLETINCKX (hotelhouder en oud eerste-luitenant der cavalerie van het Indische leger, versierd met het ridderkruis der Militaire Willemsorde 4e klasse) eene belangrijke, doch verdachte rol. Beiden brachten het tot den generaalsrang en wisten den Generaal VAN BYLANDT voor de volvoering hunner revolutionaire plannen (verstrekking van wapens en munitie aan de burgerwacht) in te palmen. Eerst later merkte van BYLANDT, »dat die heeren geen vertrouwen

¹⁾ W. Graaf VAN BYLANDT, „Verhaal van het oproer te Brussel enz.,” blzn. 54—56.

²⁾ DU CHASTEL, blz. 79. Ten onrechte schreef hij van „cartouchières” in plaats van „cartouches”.

³⁾ Zie P. H. VAN DER KEMP, „De Belgische Omwenteling in Luik en Limburg tot aan het verlies van Venlo in November 1830”, bladz. 16.

⁴⁾ DU CHASTEL, blzn. 78 en 80. Lees het scherpe oordeel van dezen Belg over den Gouverneur VAN DER FOSSE en den Burgemeester WELLENS. Van de onvergeeflijke proclamatie dd. 28 Augustus 1830 van Generaal VAN BYLANDT wordt gezwezen.

⁵⁾ Blz. 81.

⁶⁾ DR. V. FRIS, „De Belgische Omwenteling” (Vlaamsch-België sedert 1830, deel I).

verdienden«. ¹⁾ Dat hij dat zoo laat, te laat, heeft bemerkt, pleit niet voor zijn doorzicht. Hij, die op den 26sten Augustus reeds wist, dat het »wettig gezag had opgehouden geëerbiedigd te worden«, ²⁾ had moeten begrijpen, dat op den 28sten Augustus de bedoelingen van PLETINCKX en de burgerwacht niet zuiver meer waren. Hij, die voor het herstel van het »wettig gezag« moest optreden en tot vervelens toe in zijn verweerschrift mededeelde, dat hij daarvoor te weinig troepen bezat, ³⁾ had *nooit*, toen hem van de zijde der burgerwacht werd medegedeeld, dat versterking zijner troepen in aantocht was, aan het verlangen dier, niet het wettig gezag vertegenwoordigende mannen mogen voldoen en bij proclamatie van laatstgenoemden datum bepalen, dat de toen verwacht wordende troepen de stad niet zouden binnenrukken, om de handhaving der openbare rust aan die burgerwacht over te laten ⁴⁾ en verder voorloopig eene lijdelijke houding aan te nemen. Zulk een beleid is niet goed te praten, maar ook de Regeering gaat niet vrij uit.

De Graaf DU CHASTEL behandelt vervolgens den aanval op Brussel in September 1830. Die aanval had op den 23sten plaats met circa 12.000 man, onder commando van Prins FREDERIK. ⁵⁾ Waarom moest daarmede zoo lang getalmd worden? Had de Regeering 29 dagen noodig gehad om na het uitbreken van het oproer te Brussel 12.000 man te mobiliseeren en te concentreeren? ⁶⁾ Neen, waarlijk niet. Met rusteloze voortvarendheid zijn, na het bekend worden van den opstand, in 's-Gravenhage troepen uit het Noorden naar het Zuiden gezonden. In het begin van September waren in het Zuiden reeds *twee* legerafdeelingen geconcentreerd: een onder Prins FREDERIK, vóórwaarts van Antwerpen, en een onder Luitenant-Generaal CORT-HEIJLIGERS bij Maastricht, sterk circa 8500 man, waarmede hij den 4^{en} September in de richting van Luik oprukte. Waarom die circa 20.000 man beschikbare troepen in twee afdeelingen gesplitst in plaats van ze onder één bevel te stellen en daarmede zoo spoedig mogelijk naar Brussel te marcheeren, de stookplaats van den opstand? De hoofzaak was Brussel tot gehoorzaamheid te brengen en daarvoor moest alles, wat beschikbaar was, worden bijeengetrokken. Was daar de rust hersteld, dan kon naar Luik en andere plaatsen worden opgerukt, die het voorbeeld van Brussel hadden gevolgd, om zich aan het wettig gezag te onttrekken. Veel waren er toen nog niet, die dat gedaan

¹⁾ W. Graaf VAN BYLANDT, „Verhaal van het oproer te Brussel enz.“, blz. 93.

²⁾ W. Graaf VAN BYLANDT, „Verhaal van het oproer te Brussel enz.“, blz. 53.

³⁾ W. Graaf VAN BYLANDT, „Verhaal van het oproer te Brussel enz.“, blzn. 34, 51, 59, 61, 63, 64, 65, 66, 73, 76, 77, enz.

⁴⁾ W. Graaf VAN BYLANDT, „Verhaal van het oproer te Brussel enz.“, blz. 74.

⁵⁾ Blzn. 92—106.

⁶⁾ H. VON GAGERN, „Het leven van den Generaal F. VON GAGERN enz.“, deel I, blz. 334.

hadden. De volksmassa is zelden voorbereid om vereenigd en op het zelfde oogenblik te handelen. Men wacht in dergelijke gevallen gaarne af, wat de uitslag is van den strijd, die in de bron van het verzet gestreden wordt ¹⁾ om, zoo lang de beslissing onzeker is, gewoonlijk zich rustig te houden, maar zich eerst tegen het wettig gezag te verzetten als die voor haar gunstig is. De bereiking van het hoofddoel had in de eerste plaats in het oog behooren te worden gehouden. Bij aanvallen, als dien op Brussel in September 1830, is het niet weinig de massa der aanvallers, die imponeert, en de zedelijke indruk, dien een goed volbrachte aanval op Brussel op het wederspannige België gemaakt had, zou groot zijn geweest. De Regeering heeft anders gedacht. De vrees van door een krachtadig optreden de zaak wel erger, maar niet beter te zullen maken, deed haar van de eenige in dergelijke gevallen te volgen gedragslijn afwijken: de toepassing van militair geweld, om zich eerst te werpen in de armen der politiek en de herstelling van haar geschonden gezag afhankelijk te maken van de beslissing der Staten-Generaal, die eerst den 13^{en} September zouden bijeenkomen, om te beraadslagen over de middelen ter voldoening aan de wenschen der Belgen. Hiermede ging een kostbare tijd verloren — want in tijden van revolutie leeft men snel — en bleef het initiatief voorloopig aan de zijde der opstandelingen, waardoor de legerafdeelingen onder Prins FREDERIK en CORT-HEIJLIGERS dagen en weken bijna werkeloos zijn gebleven. De lotgevallen van beide afdeelingen zijn bekend. De troepenmacht onder Prins FREDERIK kwam den 23sten September in den vóormiddag voor een gedeelte binnen Brussel en heeft, na van den namiddag van den eersten dag genoodzaakt te zijn geweest, zich tot de verdediging der door haar bemachtigde bovenstad te bepalen en daar, onder velerlei ongemak en ontberingen, dag en nacht aan de aanvallen der opstandelingen te hebben blootgestaan, in den vroegen morgen van den 27sten d. a. v. de zuidelijke hoofdstad moeten ontruimen zonder daar iets ten goede te hebben kunnen doen; terwijl Generaal CORT-HEIJLIGERS, wien vóór dien datum de opdracht gezonden werd, ter aflossing en versterking der zich binnen Brussel bevindende troepen, met 7 bataljons infanterie, 1 regiment cavalerie en 1 batterij artillerie naar die stad op te rukken, eerst den 28sten met deze macht den marsch op Brussel van St. Truiden aanvaardde, die op eene ellendige wijze werd uitgevoerd. ²⁾

De aanval op Brussel is aan veel critiek onderhevig geweest. Sommigen hebben beweerd, dat onze troepen de stad niet hadden moeten binnendringen, gedachtig aan een der »maximes napoléoniennes«: »Les histoires des guerres sont pleines de catastrophes les plus considérables

¹⁾ Men lette bijv. op de houding van Antwerpen en Vlaanderen in die dagen.

²⁾ Zie J. K. H. DE ROO VAN ALDERWERELT, „Geschiedenis van het Zevende Regiment Infanterie”, blzn. 116—122 en 127—133, N. MAC-LEOD, „Mijne herinneringen aan 1830”, blzn. 16—19, en H. VON GAGERN, „Het leven van den Generaal F. VON GAGERN enz.”, deel I, blzn. 328—333.

pour avoir brusqué et s'être enfourré dans les rues étroites des villes«, maar wel door eene insluiting of uithongering met bombardement het hoofd in den schoot doen leggen. Daartoe was de macht, waarover Prins FREDERIK beschikte, zelfs voor het toenmalige Brussel te gering en zij zou dat nog geweest zijn, indien zij met het korps van Generaal CORT-HEIJLIGERS vereenigd ware geweest. In de gegeven omstandigheden was het, dunkt mij, beter, de stad binnen te dringen, het kostte wat het wilde, zonder zich door een vuurgevecht in de straten te laten ophouden, en, zonder in onderhandeling te treden gedurende het gevecht, zooals gebeurd is, zoo spoedig mogelijk door te marcheeren naar de beheerschende punten, waar positie moest worden genomen om verder van daar uit naar bevind van zaken te handelen. Zoodanige aanval stond natuurlijk, gelijk alle oorlogshandelingen, aan de wisselvalligheden van het geluk bloot, die zich niet door het oorlogsgenie laten beheerschen, omdat ten slotte de moed en de volharding beslissen.¹⁾ Prins FREDERIK beschikte voor deze moeilijke operatie over een kundigen chef van den generalen staf, Luitenant-Generaal Baron DE CONSTANT REBECQUE, volgens Graaf DU CHASTEL »un officier fort instruit, mais qui avait peu de connaissance pratique de la guerre«²⁾ en elders »instruit et brave, mais (qui) ne peut pas diriger les opérations«.³⁾ Ik geloof, dat dit oordeel, met het oog op de antecedenten van dezen opperofficier in 1815 en 1831, zéér onbillijk is, zelfs al werd het gezegd op gezag van een gepensioneerd Franschen Generaal CROSSARD, die beweerde, dat CONSTANT vóór 1813 »nooit anders dan officier van kleeding was geweest!« Is dit Fransche spot met het oog op 's generaals keurig en uitgelezen toilet, waarover hij, volgens een tijdgenoot, zelfs in een kogelregen, in zorg verkeerde,⁴⁾ of is dit waar? Ik heb zijn dienststaat niet bij de hand, maar al is hij officier van kleeding *geweest*, wat bewijst dat nog? Onze Indische Luitenant-Generaal Baron MERKUS DE KOCK is officier van administratie bij de marine geweest en de Belgische Luitenant-Generaal Baron P. E. F. CHAZAL, die Minister van Oorlog is geweest en voor wien te Beverloo een standbeeld is opgericht, was bij het uitbreken der Belgische revolutie marchand-tailleur te Brussel! De Generaal CONSTANT heeft in Nederlandschen dienst getoond een goede chef van den generalen staf te zijn geweest, al moge hij in September 1830 misschien de vereischten niet bezeten hebben voor een chef d'attaque.

Aan de beoordeeling en appreciatie van militaire aangelegenheden merkt men nu en dan op, dat Graaf FORTUNÉ DU CHASTEL — hij

¹⁾ H. VON GAGERN, „Het leven van den Generaal F. VON GAGERN enz.“, deel I, blzn. 333—335.

²⁾ Blz. 93.

³⁾ Blz. 99.

⁴⁾ H. VON GAGERN, „Het leven van den Generaal F. VON GAGERN enz.“, deel I, blz. 336.

moge nu al in 1830 ordonnansofficier en later adjudant van Prins FREDERIK zijn geworden — van huis uit kapitein der schutterij was. Zoo maakte hij zich eene geheel verkeerde voorstelling van den door Generaal VAN GEEN op 20—21 November 1830 ondernomen gecombineerden aanval uit Groot-Zundert en Etten op Esschen. Volgens DU CHASTEL »le stratagème réussit complètement«. ¹⁾ Dit is niet juist. Die aanval is mislukt. ²⁾ De Generaal VAN GEEN liet hier doen, wat hij tusschen 1825 en 1830 in Indië, d. i. op Celebes en Java, had laten en zien doen, zij het ook zelden met goed gevolg. De zucht om van meervoudige operatielijnen gebruik te maken vierde toen in Indië hoogtij. ³⁾ In den oorlog is al het samengestelde en kunstige uit den booze. Operatiën, die berekend zijn op het samenvallen van allerlei van elkander onafhankelijke omstandigheden, voor het wel-slagen waarvan de samenwerking van tal van onzekere factoren wordt vereischt, hebben zelden gunstige uitkomsten opgeleverd.

Ten aanzien van den Tiendaagschen Veldtocht raakt de critiek van Graaf FORTUNÉ DU CHASTEL soms kant noch wal. Volgens hem — die het door zijne speciale betrekking bij Prins FREDERIK weten kon, althans weten moest — waren onze, begin Augustus 1831, België binnenrukkende troepen »recrutées un peu au hasard«; zij lieten dan ook »beaucoup à désirer«. ⁴⁾ Hoe klopt dit, zou men zoo vragen, met hetgeen deze ordonnansofficier van Prins FREDERIK later van de Nederlandsche en Belgische legers verhaalt: »les deux armées étaient composées de l'élite de la nation«? ⁵⁾ Alles bijeen genomen, was het Nederlandsche leger »une armée excessivement médiocre et tout à fait impropre à prendre l'offensive«. ⁶⁾ De Nederlandsche troepen gedroegen zich op Belgisch grondgebied in vele plaatsen »zeer slecht« tegenover de bevolking. Wat de legeraanvoering betref, waren er »slechts drie generaals, die eenig vertrouwen inboezemden«: de Hertog VAN SAXEN-WEIMAR, Luitenant-Generaal VAN GEEN en Generaal-Majoor DES TOMBE. ⁷⁾ Generaal CORT-HEIJLIGERS, de commandant der 4e of reserve-divisie, die in het Noorden »eene zekere reputatie« bezat en voor een »bekwaam strateeg« doorging, »ne montra toutefois, en 1830 et 1831, que de l'irrésolution«. ⁸⁾ Hij ontving in het leger den bijnaam van Generaal TIRLEMONSKI, omdat hij »in 1830 voor Thienen zijne tirailleurlinie in den steek had gelaten«. ⁹⁾ De brigade-commandanten

¹⁾ Blzn. 113 en 114.

²⁾ Zie J. K. H. DE ROO VAN ALDERWERELT, „Geschiedenis van het Zevende Regiment Infanterie,” blzn. 182—184.

³⁾ Zie o. m. P. J. F. LOUW, „De Java-oorlog van 1825—1830”, deel I, II, III.

⁴⁾ Blz. 118.

⁵⁾ Blz. 128.

⁶⁾ Blz. 118.

⁷⁾ Blz. 118.

⁸⁾ Blzn. 134—135.

⁹⁾ Zie T. J. STIELTJES, „Militaire Studiën”, deel II, blz. 108, en N. MAC LEOD, „Mijne herinneringen aan 1830”, blzn. 16—16. Zie het oordeel van KNOOP in

van de divisie MEIJER waren »deux vieillards d'une médiocrité désespérante«. ¹⁾ De Nederlandsche infanterie gaf in dezen veldtocht niet het bewijs, dat zij veel samenhang bezat. ²⁾ De hoofdofficieren van dit wapen waren »médiocres au point de vue militaire«. De cavalerie en artillerie waren beter bedeed; »cependant il fallait descendre jusqu'aux grades inférieurs pour trouver des officiers énergiques et réellement capable«. ³⁾ De houding van de cavalerie en artillerie in den veldtocht was beter. ⁴⁾ Wat de schutterij betrof, deze was »en dessous de tout et presque égale en indiscipline aux gardes civiques belges«. ⁵⁾ Deze schets is niet vleiend voor het Nederlandsche leger. Gelukkig leeren wij o. m. uit de werken van de Generaals DEN BEER POORTUGAEL, DE BAS en WÜPPERMANN, dat Nederland over de houding van zijn leger en de door dit leger in Augustus 1831 verkregen resultaten tevreden mag zijn! ⁶⁾

Volgens DU CHASTEL zou de Nederlandsche regeering nooit met zulk eene »zwakke« en »gedesorganiseerde« krijgsmacht den 1sten Augustus 1831 dien veldtocht geopend hebben, indien zij niet de *positieve* bewijzen in handen had, dat »hooggeplaatste personen in België« zich niet zouden verzetten tegen de onzerzijds in het werk te stellen pogingen tot hereeniging van de beide Nederlanden en de militaire operatiën gemakkelijk zouden worden gemaakt door de medewerking van een »groot aantal Belgische legerhoofden«. ⁷⁾ Het is het zelfde liedje dus, dat de Belgische Generaal EENENS in 1875 en 1876 zong. ⁸⁾ Er schulde dus in Belgische ambtelijke kringen verraad. De bewering of beter de insinuatie van den Belgischen Luitenant-Kolonel HUYBRECHT, dat de concentratie van de Belgische Scheldeen Maaslegers bij Schilde en Hasselt gebaseerd was op »une idée politique« ⁹⁾ wordt dan ook grif door DU CHASTEL overgenomen. ¹⁰⁾ De Generaal DAINE was een der verraders. Hij is tot aan zijn dood een onverdachte aanhanger van den Prins van ORANJE en den lateren Koning WILLEM II gebleven. ¹¹⁾ Bij Hasselt zijn ons dan ook in handen gevallen »force cocardes et écharpes oranges«, die in de achter-

„Krijgs- en Geschiedkundige Geschriften“, deel IV, blz. 128, en van VON GAGERN in „Het leven van den Generaal F. VON GAGERN“, deel I, blz. 349.

¹⁾ Blz. 136.

²⁾ Blz. 163.

³⁾ Blz. 118.

⁴⁾ Blz. 163.

⁵⁾ Blz. 164.

⁶⁾ Jhr. J. C. C. DEN BEER POORTUGAEL, „1831. De Tiendaagsche Veldtocht“; F. DE BAS, „Prins FREDERIK der Nederlanden en zijn tijd“, deel III; W. E. A. WÜPPERMANN, „Geschiedenis van den Tiendaagschen Veldtocht“.

⁷⁾ Blz. 121.

⁸⁾ A. EENENS, „Les conspirations militaires de 1831“, 2 dln en 4 supplementen.

⁹⁾ P. A. HUYBRECHT, „Histoire politique et militaire de la Belgique, 1830—1831“.

¹⁰⁾ Blzn. 121, 123 en 125.

¹¹⁾ Blzn. 125 en 126.

gelaten bagage van Belgische officieren werden aangetroffen. ¹⁾ Indien DAINE een der ingewijden is geweest in de »idée politique«, die de keuze der positie van het door hem aangevoerde Maasleger bij Hasselt heeft beheerscht, m. a. w. indien hij een der verraders was, hoe kon hij dan — volgens HUYBRECHT en DU CHASTEL — tevens van af den 31sten Maart 1831 de Belgische regeering »waarschuwen voor het gevaar van zijne positie en het voordeel, dat de vijand daarvan zou trekken door zich tusschen de twee genoemde legers te werpen«? ²⁾ Deze vraag heeft DU CHASTEL zichzelf niet gesteld. Hij heeft de bewijzen van DAINE's verraad op blz. 144 geresumeerd en besluit, dat de tegenwoordig geldende zienswijze, om de raadselachtige handelingen van dezen generaal in Augustus 1831 aan zijne onbekwaamheid als aanvoerder toe te schrijven, eene »ongerijmdheid« is! »DAINE était un homme d'une bravoure éprouvée, un audacieux soldat«; was hij ook een bekwaam aanvoerder? Dat verteide DU CHASTEL niet, maar wel: »il était entouré d'hommes capables; il commandait des soldats pleins d'énergie; il savait ce qu'il faisait; il exécutait un plan arrêté et, en conscience, à tout prix, voulait la restauration du royaume des Pays-Bas«. ³⁾ Er is over DAINE ook niet ongunstig gedacht. In 1876 schreef de oud-Kapitein der Artillerie van het Indische leger G. R. P. UMBGROVE, zoon van G. S. UMBGROVE, bijgenaamd »Grijze Gerrit«, in 1831 Kapitein-adjutant van den commandant der 3e divisie ⁴⁾: J'en sais quelque chose de la révolution! mon père ayant été dix ans l'adjutant du général DAINE... cet homme si bon et jovial, auquel son changement de drapeau n'a pas profité! Ni grands cordons, ni haute position ne furent sa part, puisqu'il eut le malheur de perdre un combat!« ⁵⁾

Hooggeplaatste personen in Nederland hebben dan ook beweerd, dat zelfs Koning WILLEM I nooit zijne toestemming zou hebben gegeven dezen veldtocht te ondernemen, indien hij niet de *zekerheid* had gehad van eene samenwerking van de zijde der Belgische militaire hoofden en van een getal officieren. ⁶⁾ De ontwerpen van een operatieplan waren dan ook met wederzijdsche overeenstemming besproken. ⁷⁾

¹⁾ Blz. 142. Zie ook Jhr. J. C. C. DEN BEER POORTUGAEL, „1831. De Tiendaagsche Veldtocht“, blz. 437. (Brief van den Prins van ORANJE aan den Koning dd. 9 Augustus 1831).

²⁾ Blz. 123.

³⁾ Blz. 145.

⁴⁾ Zie Jhr. J. C. C. DEN BEER POORTUGAEL, „1831. De Tiendaagsche Veldtocht“, blz. 140. Daar heet hij nu eens G. J., dan weer G. S. Zie tekst en alphabetisch register van dit werk. De zoon, die te Brussel woonde, nam aan den pennestrijd deel, die na de verschijning van het werk van Generaal EENENS ontstond.

⁵⁾ Zie G. R. P. UMBGROVE, Réponse aux Conspirations Militaires de 1831 et au Supplément du Général EENENS“.

⁶⁾ DU CHASTEL, blzn. 121, 125 en 128.

⁷⁾ DU CHASTEL, blz. 128.

Een dier ontwerpen was uit de pen gevloeid van een Graaf DU CHASTEL.¹⁾ Het »zwakke« Nederlandsche leger was slechts »eene militaire wandeling« door België te maken. Die illusie heeft »helaas, niet lang geduurd.«²⁾ Het »zwakke« Nederlandsche leger was ongeveer 38.000 man sterk, terwijl de Belgische Schelde- en Maaslegers samen, volgens DU CHASTEL, slechts 24.800³⁾, volgens DEN BEER POORTUGAEL 31.000 man (waaronder 6000 gardes civiques) telden.⁴⁾ Schamper en smalend worden over het algemeen de krijgsverrichtingen aan Nederlandsche zijde besproken. Zoo wordt van Luitenant-Generaal MEIJER, den commandant der 3^e divisie, verhaald, dat hij in zijn officieel rapport aan het »gebeurde van weinig beteekenis« op 5 Augustus 1831 bij Beringen »reusachtige afmetingen gaf« en zijn chef van den staf (»Grijze Gerrit«) »aan deze onbeduidende schermutseling den naam van »slag bij Beringen« durfde te geven!⁵⁾ Men leze de officieele stukken in het meergenoemde werk van DEN BEER POORTUGAEL⁶⁾ om te zien, dat van DU CHASTEL's bewering niets waar is. Zoo wordt verteld, dat het door het Nederlandsche leger op de Belgen veroverde geschut slechts uit twee stukken bestond, die op korten afstand van Hasselt gevonden werden, waarvan een in eene sloot was geworpen.⁷⁾ Wij weten wel beter. Niet twee, maar vijf zijn op den vijand veroverd.⁸⁾ Eindelijk dit nog. Voor hen, die onderzocht hebben, wie op 12 Augustus 1831 bij Leuven de wapenschorsing geschonden hebben, door na het sluiten daarvan te schieten, diene, dat, volgens DU CHASTEL, de gemeene kanonnade van den Kapitein der artillerie EENENS is te wijten aan eenige »jeunes gens en gaieté du corps des étudiants de Leyde«, die »avaient tiré des coups de fusil en l'air, étourderie dont ils n'avaient pas prévu les conséquences.«⁹⁾

Volgens Belgische schrijvers is de Tiendaagsche Veldtocht eene »surprise« geweest, in strijd met den op 4 November 1830 door de Londensche conferentie bepaalden wapenstilstand tusschen Noord- en Zuid. De Belgische Generaal DE FAILLY durfde zelfs schrijven: »Avant tout, ce fut une surprise déloyale.«¹⁰⁾ In dit opzicht schaaft zich DU CHASTEL aan onze zijde. »Il a été prouvé par toutes les pièces officielles que la campagne de 1831 n'a pas été »une surprise«, bien

¹⁾ Zie F. DE BAS, „Prins FREDERIK der Nederlanden en zijn tijd“, deel III.

²⁾ DU CHASTEL, blzn. 120.

³⁾ Blzn. 122 en 130.

⁴⁾ Jhr. J. C. C. DEN BEER POORTUGAEL, „1831. De Tiendaagsche Veldtocht“, blz. 132.

⁵⁾ Blzn. 133 en 134.

⁶⁾ Jhr. J. C. C. DEN BEER POORTUGAEL, „1831. De Tiendaagsche Veldtocht“, blz. 140.

⁷⁾ Blz. 141.

⁸⁾ Zie o. m. W. E. A. WÜPPERMAN, „Augustus 1831—Augustus 1891. Een woord tot herinnering en opwekking“.

⁹⁾ Blzn. 152—156.

¹⁰⁾ Zie „Mémoire explicatif du Général Baron DE FAILLY enz.“, blz. 117.

qu'on ait tenté de le faire croire au public pour se disculper de l'accusation de complicité avec le prince d'ORANGE«. ¹⁾ Tot hen, die daarvan beschuldigd werden, behoorde de Belgische Minister van Oorlog in 1831, Generaal DE FAILLY. ²⁾

Van het verhaal der belegering van de citadel van Antwerpen moet ook het slot ieder Nederlander treffen: »Après une défense de trois semaines, la citadelle se rendit avec tous les honneurs de la guerre. La garnison fut emmenée en France. On nommait ironiquement ces prisonniers des prisonniers de paix«. Si l'honneur de l'armée fut sauf, on le dut spécialement à deux officiers de mérite: le colonel DE GUMOËNS, un Suisse, qui mourut à la suite de graves blessures, et le lieutenant-colonel allemand ZYLICK«. ³⁾ Die Duitsche hoofdofficier is niemand anders dan de commandant der artillerie op de citadel, Luitenant-Kolonel SEELIG, wel in Deutschland geboren — ik meen in Oost-Friesland — maar overigens een onverdachte Nederlander, wiens groote diensten binnen den beroemden Antwerpschen vijfhoek o.m. door DE ROO VAN ALDERWERELT en KNOOP in het licht zijn gesteld, ⁴⁾ die echter, billijker dan DU CHASTEL, de verdiensten van andere Nederlanders tijdens het beleg aan den dag wisten te doen treden, zonder aan die van anderen, zij mogen dan Zwitser of Duitscher van geboorte zijn, te tornen. Ultimo 1832 verlieten de laatste Nederlandsche troepen België.

Na het sluiten van den vrede tusschen Nederland en België in 1839 bleven de DU CHASTEL'S als Belgen hunne betrekkingen aan het hof vervullen. Men zou hen met eenige anderen hunner landgenooten, die zooals een Graaf VAN DER MEERE (vader van den Generaal) een Baron DE MAERE VAN AERTRYCKE, een Gentschen advocaat Mr. METDEPENNINGEN, den burgemeester van Gent VAN CROMBRUGGHE, een COUVREUR VAN MALDEGHEM en anderen, hunne sympathie voor de Oranje-dynastie en de vereeniging van Zuidmet Noord-Nederland hadden behouden, de Belgische legitimisten kunnen noemen, ofschoon zij in België onder den naam van *orangisten* bekend staan. Aan het streven van deze, overigens na 1831 zwakke partij hebben zelfs een paar Belgische katholieke geestelijken medegewerkt, zooals de pastoor of abt MOENS. Hare treurig mislukte pogingen voor eene restauratie hadden van 1831 tot 1842 plaats. Eenige details daarvan vindt men over verschillende werken verspreid. Eéne goede geschiedenis der orangistische woelingen sedert de Belgische revolutie van 1830 bestaat er nog niet. De drijvers

¹⁾ Blz. 124.

²⁾ FERNAND, „Les traîtres démasqués dans les conspirations orangistes de 1831“.

³⁾ Blz. 174. De spelling der Hollandsche en Belgische namen is soms erbarmelijk.

⁴⁾ Zie J. K. H. DE ROO VAN ALDERWERELT, „De vestingoorlog en de vestingbouw in hunne ontwikkeling beschouwd“, blzn. 377—400, en W. J. KNOOP, „Seelig op de Citadel van Antwerpen“. (Krijgs- en Geschiedkundige Geschriften, deel V en VI.

vond men op verschillende plaatsen des lands: te Brussel, Antwerpen, Gent en gedurende den Tiendaagschen Veldtocht, zelfs te Luik, ofschoon Gent als het brandpunt van het orangisme kan worden beschouwd, omdat daar de meeste aanhangers van het Nederlansch bestuur werden gevonden. De laatste opleving dier woelingen had plaats in 1841, toen de drijvers te Brussel schuilden. Ook DU CHASTEL verhaalt daarvan het een en ander, doch noemt de namen der Belgen niet, die er in betrokken waren. Eén hunner was de Generaal Graaf VAN DER MEERE, oud-officier van het Nederlandsche leger, die reeds spoedig na het uitbreken der revolutie van 1830, in de Septemberdagen van dat jaar, een werkzaam aandeel daaraan nam en reeds in Augustus 1831 bij het bezoek van Koning LEOPOLD I aan Luik aldaar als generaal het bevel voerde. De jeugdige generaal schijnt door dezen vorst niet tactvol behandeld of op prijs gesteld te zijn, zoodat hij zich weder aan de zijde zijns vaders schaarde en orangist werd.¹⁾

De rest van het boek is een doorlopend gepruttel over Nederlandsche ongerechtigheden. Een daarvan was, dat de Luitenant-Generaal VAN GEEN, de »illustre vainqueur de l'île des Célèbes — le plus glorieux fait d'armes aux Indes« — die »avait eu, dans cette guerre, un fils tué à ses côtés«, in het laatst van 1843, »plaats moettende maken voor de jongeren« — zooals men toen zeide! — gepensioneerd werd. Te recht m. i., want de generaal, in September 1775 geboren, had toen den leeftijd van 68 jaren bereikt! 't Is waar, indien hij zich vergeleek met de Luitenant-Generaals DE CONSTANT-VILLARS te Brussel en VON HELDRING te Maastricht, die in Augustus 1830, over de 80 jaren oud, nog in actieven dienst waren, behoefde VAN GEEN nog niet te denken aan het »er is een tijd van komen, maar ook een tijd van gaan«; ²⁾ doch al hield Koning WILLEM I veel van oude generaals ³⁾ en al ontstonden daardoor volgens FORTUNÉ DU CHASTEL »de graves inconvénients« (zooals op 25 Augustus 1830 te Brussel) omdat o. m. »la vieillesse est égoïste«, ⁴⁾ daarom behoefde Koning WILLEM II in dit opzicht nog niet het voorbeeld zijns vaders te volgen! In het jaar 1843 had ook de Graaf FORTUNÉ DU CHASTEL, de kapitein der Brusselsche schutterij van 1830, er aan moeten gelooven zijn militaire loopbaan vaarwel te zeggen. Hij had dat te danken

¹⁾ Blzn. 189—191. Zie o. m. A. L. VAN DER MEERE, „Mémoires du Général Comte VAN DER MEERE” en „Mémoire justificatif appuyé sur la vie politique et militaire du Comte VAN DER MEERE, accusé de complot et d'attentat contre la sûreté de l'état” en voor de andere orangistische woelingen: B. C. DE BAST, „Mémoire enz.”, FERNAND, „Les traîtres démasqués”, A. EENENS, „Les conspirations militaires de 1831”, CH. NIELLON, „Histoire des évènements militaires et des conspirations orangistes de la révolution en Belgique de 1830”, G. BERGMANN, „Gedenkschriften”, W. ROGGHÉ, „Gedenkbladen”, P. LEBROCQUY, „Souvenirs d'un ex-journaliste”.

²⁾ Blzn. 197—198.

³⁾ Blzn. 118 en 119.

⁴⁾ Blz. 119.

aan de intriges der »calvinisten«! De Minister van Oorlog, Generaal LIST, had hem gezegd: »Votre carrière militaire, mon cher comte, n'a plus de raison d'être. Pourquoi rester dans l'armée? Vous avez épousé une femme riche, donc vous n'avez plus besoin de votre place«. ¹⁾ Eene voor hem kiesche geschiedenis, waarvan hij zelf het kiesche niet gevoeld heeft. In 1830 kapitein der Brusselsche schutterij, nam hij — dank der koninklijke protectie — als ordonnansofficier van Prins FREDERIK plaats in de ranglijst der officieren van het leger om, zonder de vereischte militaire opleiding en vorming, met die protectie en zijn naam, al de lusten daarvan te genieten. De toenmalige Minister van Oorlog begreep, dat met de toekenning van hoogere rangen aan de officieren, die aan het koninklijk huis verbonden waren, deze ook aan de zelfde eischen van geschiktheid of bekwaamheid als de overige officieren van het leger moesten voldoen. Op die billijke wijze gewogen, werd de Graaf te licht bevonden hooger op de ranglijst te klimmen. Om den edelman met klinkenden naam het pijnlijke eener passeering te besparen werd waarschijnlijk voor hem de pil verguld op de wijze als Generaal LIST dat deed. Indien de Koning, Prins FREDERIK en de Minister van Oorlog er blijkbaar niet tegen op hadden gezien, hem de ware reden zijner pensionering mede te deelen, zou deze edelman nooit hebben beweerd, dat aan zijne militaire loopbaan uit parti pris een einde werd gemaakt, omdat hij Belg of »catholique militant« was, »qu'il fallait écarter«. ²⁾ *O, wie beseelet uns Menschen ein falscher Begriff!* Dit is toch de zwarte draad, die van het begin tot het einde door het hier besproken boek loopt. Zeker, de omwenteling van 1830 ligt ver genoeg achter ons en de bestaande goede verhouding tusschen Nederland en België is volgens voldoende degelijke beginselen hersteld, om van de uitgave van autobiographische aantekeningen op die periode onzer gemeenschappelijke geschiedenis eenig nadeel te duchten, doch niet minder waar is het, dat de Nederlander zijn land te lief heeft om bij de lezing der critiek van zijne geschiedenis onverschillig te zijn jegens elk onbillijk of ongegrond verwijt.

Wanneer uit de lezing der voornaamste over de Belgische omwenteling handelende werken blijkt, dat het hier bedoelde valsche begrip niet door enkele, maar door *vele* Belgen uit den tijd der vereeniging gedeeld werd, moet ieder Nederlander, die slechts gedachtig is aan de zeer zware taak, welke met het oog op het bestuur, de oeconomische ontwikkeling en de verdediging der koloniën op de zwakke schouders van zijn land rust, het diep betreuren, dat door een jammerlijk misverstand de vijftienjarige hereeniging van Noord- en Zuid-Nederland, die elkander in zoo vele opzichten aanvullen en kunnen helpen, niet veel meer dan een droombeeld is geweest.

W. C. NIEUWENHUYZEN.

¹⁾ Blz. 196.

²⁾ Blzn. 183, 185, 188, 191, 193, 195, om het hierbij te laten, want ik zou nog meer bladzijden kunnen aanhalen, die op het zelfde thema borduren.

Het afslaan van den stormaanval door de verdedigende Artillerie in den vestingoorlog,

DOOR

L. HANAU,

Kapitein der Vestingartillerie.

A. INLEIDING.

De stormaanval der infanterie op de stellingen van den verdediger, gepaard gaande met het gewelddadig indringen binnen die positie, is zeker het eindbedrijf, maar ook het doel van alle handelingen van den aanvaller in den vestingoorlog.

De aanvaller zal den stormaanval uitvoeren, na eene kortere of langere beschieting uit zijn veldgeschut, versterkt door mobiel belegeringsgeschut, of, na een geschutstrijd uit zijn zware belegeringsartillerie, al of niet gevolgd door een aanval voet voor voet der infanterie; zijn handelwijze zal afhangen van de sterkte der stelling van de tegenpartij, van de eigen krachten en van den tijd, dien hij voor den aanval beschikbaar heeft.

Men kan ervan verzekerd zijn, dat een aanvaller immer zal trachten om zeer spoedig tot den stormaanval over te gaan; hij zal niet vreezen zoo spoedig mogelijk den gewelddadigen aanval te ondernemen, daar hij kans heeft met minder totale verliezen en in veel minder tijd zijn doel te bereiken dan bij een regelmatig aanval. In elk geval zal een verdediger moeten rekening houden met de verkorte aanvalswijze.

Wanneer zal de aanvaller den storm wagen, overdag of 's nachts? Overdag zal hij hiertoe wel niet durven overgaan, gedachtig aan de zeer groote verliezen, die hij van 's vijands vernietigend vuur te wachten heeft. Het is bekend, dat na afloop van den Russisch-Japanschen oorlog Russische soldaten naar hunne haardsteden trokken, die verklaarden nimmer een Japansch soldaat te hebben gezien, terwijl zij toch zoo'n geweldig pak slaag hadden gehad; wel een bewijs, dat de aanvaller zich overdag schuil houdt en alleen 's nachts vooruit gaat. Neen, overdag zal de aanvaller, vooral tegen eene stelling, die weinig door vuur heeft geleden, wel niet gaan stormen.

Maar 's nachts kan hij ongemerkt naderen, hetzij met het doel verrassend binnen de stelling te dringen, hetzij om zoo ver mogelijk, tot aan den voet van de versperring, vooruit te rukken, en dan tegen de schemering van den volgenden morgen den aanval door te zetten, en, gebruik makende van het daglicht, zijn verdere maatregelen te nemen.

Overdag zal de aanvaller trachten met zijn artillerievuur de organen van de stormvrijheid te vernietigen, en het moreel van den verdediger

te schokken; 's nachts zal hij met kleinere en grootere afdeelingen over het geheele aanvalfront alarmeeren, zelfs aan de versperring komen knippen, schijnaanvallen doen, met het doel den verdediger te verontrusten, af te leiden, zijn waakzaamheid te beproeven, de stelling te verkennen en bovenal de vuurmonden voor de nabijverdediging tot vuren uit te lokken. De aanvaller zal elken nacht, en steeds gedurende den ganschen tijdduur, het zelfde spel spelen; hij zal trachten de waakzaamheid der troepen in eerste linie te doen verslappen, en ze in twijfel laten omtrent zijn plannen. Maar eindelijk zal hij den verdediger, als een dief in den nacht, op het lijf vallen; het spreekt vanzelf, dat de verdediger, vooral 's nachts, elk oogenblik op zulk eene handeling moet zijn voorbereid.

Om den stormaanval met succes te kunnen afslaan, moet de stelling van den verdediger eene groote mate van stormvrijheid bezitten, bestaande in eene onuitdoofbare vuuruitwerking en goede hindernissen, terwijl een goede bewakingsdienst moet zijn ingesteld. Waakzaamheid betrachte de verdediger bovenal. Vooral in de eerste dagen van den strijd zal eene groote mate van stormvrijheid en goede waakzaamheid den aanvaller noodzaken zijn zware belegeringsartillerie te laten aanrukken, om den tegenstand te breken, hetgeen al een groot succes voor den verdediger kan genoemd worden.

De nabijverdediging eischt een bestrijkend vuur van groote dichtheid, dat direct in werking kan komen, over breede terreinstrooken kan verdeeld worden en bewegende doelen gemakkelijk kan volgen. Hiertoe dient dus infanterievuur, mitrailleurvuur en vuur uit licht geschut, maar het is ook wenschelijk, dat alle andere vuurmonden, die vuur kunnen brengen op het aanvalsterrein, tot het afslaan van den storm medehelpen.

Eene hoogst voorname taak, men kan wel zeggen de voornaamste taak, is voor de verdedigende artillerie in dit beslissend eindbedrijf van den vestingoorlog weggelegd. De geheele artilleriemacht van den verdediger moet medewerken om, in samenwerking met het geweervuur der bewakings- en bezettingstroepen, den stormaanval af te slaan; een beginsel dat in de voorschriften onzer vestingartillerie ook gehuldigd wordt. De stormbatterijen en flankbatterijen doen dit direct, door frontaal en flankeerend vuur, de batterijen voor het vuur op groote afstanden en die voor den strijd tegen de aanvalswerken, indirect, door hulpvuur. Ook in den vestingoorlog treedt dus, evenals overal op het slagveld, de vestingartillerie op als hulp van de infanterie.

Ten einde vernietiging door 's vijands vuur te voorkomen, is het voor den verdediger van het meeste belang de opstellingen der batterijen voor de nabijverdediging niet te verraden; in rust en in het gevecht dekt hij personeel en materieel, en houdt zijn krachten gereed, tot den doorgezeten storm hem noodzaakt tot vüuropening; genoemde batterijen moeten ruim van munitie, vooral van granaatkartetsen, voorzien zijn, en snel bediend kunnen worden, om krachtig te kunnen

handelen. Mocht de aanvaller in eene batterij binnendringen, dan moet de batterijcommandant bijtijds orders geven tot het onbruikbaar maken van het geschut.

Als algemeene regel bij een nachtelijken aanval, vooral dáár, waar niet over goede verlichting kan beschikt worden, moet wel gelden, dat veel moet worden gerekend op het op eigen gezag handelen van de verschillende ondercommandanten in eerste linie, en dat men deze vooraf goed voorbereiden en instrueeren moet.

B. DE STORMBATTERIJEN.

I. Algemeen.

De eigenlijke batterijen voor nabijverdediging, die dus van nabij, direct den stormaanval moeten afslaan, worden in onze stellingen *stormbatterijen* genoemd; zij moeten liefst bewapend zijn met mitrailleurs en licht snelvuurgeschut, en zijn opgesteld in eerste linie, zoowel in de forten als in de tusschenlinie. De stormbatterijen vuren dus recht vooruit in het voorterrein; zij kunnen het aanvalsterrein en de vóór de linie liggende versperring tot de laatste oogenblikken van den aanval onder krachtig vuur nemen, en behooren dus hun opstelling zoo lang mogelijk voor den vijand verborgen te houden. Zij mogen het vuur eerst openen, als de omstandigheden dit beslist noodzakelijk maken, en dit is het geval, als stormende troepen beneden 1000 M. zich in hun schootsveld vertoonen, tenzij bijzonder gunstige terreingesteldheid de vuuropening op grooteren afstand, b.v. op 1500 M. rechtvaardigt. In het algemeen neemt men als grens 1000 M. aan, omdat men mag onderstellen, dat een aanvaller, die zich met groote troepenafdeelingen op die korte afstanden van de verdedigingslinie waagt, zich aan zulke zware verliezen blootstelt, dat hij geen schijn-aanval doch een werkelijken aanval in den zin heeft.

De stormbatterijen moeten steeds, dag en nacht, op een storm zijn voorbereid, en goed waakzaam zijn. Overdag is er minder gevaar en kunnen de bedieningen ook spoediger worden gewaarschuwd, zoodat dan bij gedeelten kan worden gerust; 's nachts evenwel is het gevaar zeer groot; de grootste waakzaamheid moet worden betracht en de bedieningen blijven in de wijkplaatsen.

Hoe meer de infanteriestellingen naar voren zijn gebracht, door den bouw van loopgraven, hoe meer de aanval zich teekent, des te meer moet de waakzaamheid in acht genomen worden, vooral ook omdat in deze periode van den strijd, de bewakingstroepen wel geheel achter de hoofdverdedigingslijn zullen zijn teruggetrokken, en geen verkenning meer kan plaats hebben.

De stormbatterijen openen hun vuur op last van den fort- of vakcommandant, en, op initiatief van den batterijcommandant, volgens de gegevens, die in de instructie moeten zijn opgenomen.

II. Overdag.

Bij een *aanval overdag* kan de batterijcommandant door persoon-

lijke waarneming nagaan of de aanvaller al of niet den stormaanval uitvoert, hierbij voorgelicht door gegevens omtrent sterkte, enz. in de instructie, en de wetenschap, wáár de lijn van 1000 M. vóór de linie door het schootsveld gaat; soms na waarschuwing van den fort- of vakcommandant. Ook kan hij omtrent 's vijands handelingen advies inwinnen bij laatgenoemde autoriteiten, indien hij mocht twijfelen, terwijl hij in deze omstandigheden ook te rade kan gaan bij den commandant der naastbij opgestelde afdeeling der bewakingstroepen, of den commandant der linie, waar de batterij is opgesteld. Het spreekt vanzelf, dat het vuur geopend moet worden op last van den fort- of vakcommandant.

Mobiele stormbatterijen behoeven, juist om hunne gemakkelijke verplaatsbaarheid, niet zoo angstvallig te zijn met vuuropening, als die in de vaste opstellingen; zij trekken zich, zoo noodig, bijtijds terug.

De vuurleiding overdag is voor den batterijcommandant niet gemakkelijk, omdat de aanval in verspreide orde zal plaats hebben en in verband daarmee een groot aantal doelen zich te gelijker tijd in het schootsveld zal vertoonen.

In het algemeen heeft de batterijcommandant de *schietregels* toe te passen voor het beschieten van bewegende doelen naar de batterij toe; hij houdt het vuur goed in de hand en wijst duidelijk doel en richtpunt aan.

Zoo mogelijk reeds in eene *vuurpauze* staan de stukken op een belangrijk punt gericht, de munitie, vooraf getempeerd, gereed, de commandopost tevens uitkijkpost is bezet, en, na waarschuwing zich gereed te houden of anders bij tijds, de bedieningen bij de stukken, gedekt.

Er wordt geschoten met granaatkartetsen, tegen dichte massa's ook met granaten, in de laatste oogenblikken met kartetsen of granaatkartets nul.

Moet tot *vuuropening* worden overgegaan, dan zal de batterijcommandant bijtijds, tot het regelen der springhoogte en het bepalen van de grens, eene sectie of batterij laten laden, al naarmate de afstand niet of wel met zekerheid bekend is, en gegevens voorhanden zijn omtrent het branden van de sasringen. Is de springhoogte geregeld en de grens bepaald, dan wordt in verband met 's vijands handelingen al of niet één sprong van 100—400 M. teruggegaan, en hierbij de batterij steeds doorlopend geladen. Er wordt een langzaam, afwach- tend vuur afgegeven, totdat de schoten kort vóór vallen of uitwerking is waargenomen, waarop tot snelvuur wordt overgegaan of de geladen stukken snel worden afgevuurd, afhankelijk van den kleineren of grooteren laadtijd der vuurmonden.

Men houdt de baan bij het langzaam, afwach- tend vuur kort vóór, of zoekt, door met kleine sprongen vooruit te gaan, het doel op, hierbij bedenkend, dat men hierdoor den aanvaller belet goed gericht vuur af te geven, hem doet aarzelen een sprong voorwaarts te doen, den sprong verkort, en dus ook den aanval vertraagt.

De *keuze van het doel* is voor den batterijcommandant geen gemakkelijke. In het algemeen schiet hij tegen die doelen, welke het meest gevaarlijk zijn voor de linie, aanvankelijk tegen de wellicht meer gesloten afdeelingen, later tegen de dichte tirailleurliniën; vooral richt hij hierbij zijn vuur tegen de zichtbare of zich blootgevende afdeelingen, en concentreert daarop, zoo mogelijk, het vuur.

Doen zich vele doelen te gelijk in het schootsveld voor, dan beschiet hij die, welke de fort- of vakcommandant hem heeft aangewezen; mocht hij hiertoe geen orders hebben, dan neemt hij de doelen in het midden van het schootsveld onder vuur.

Het vuur wordt, zoo noodig, in de breedte secties- of stuksgewijze verdeeld, doch nimmer in de diepte, daar dan de vuurleiding bemoeilijkt wordt.

De batterijcommandant kan er in het algemeen op rekenen, dat de aanval door de hindernissen, die de vijand op zijn weg zal ontmoeten, en het vele vuur, dat hij van verschillende zijden zal ontvangen, een traag verloop hebben zal. Hij mag dus niet in snel tempo vuren, als de aanvaller zich dekt, maar geeft deze zich bloot, dan geeft hij de volle laag.

Gedurende het langzaam, afwachtend vuur, heeft de batterijcommandant eene goede gelegenheid de baan juist te regelen; hij gaat dan nauwkeurig de springhoogte, het + en — vallen der schoten na, en corrigeert hiervoor, zoo noodig. Bij het teruggaan neme hij den sprong niet angstvallig klein, daar de vijand toch in het vuur moet loopen, terwijl aanhoudend + schoten den batterijcommandant niet zullen kalmeeren. Vooral tracht hij uitwerking waar te nemen; *opdat de vuurleider zich geheel kan wijden aan de waarneming der schoten en de handelingen en bewegingen der aanvalstroepen, is het zeer gewenscht gedurende het beschieten der bewegende delen, niet alleen steeds doorlopend te laten laden, maar ook de methode van vuren uit handen te geven, als dit eenigszins mogelijk is, door b.v. te commandeeren: »snelvuren«, of »per stuk 2 schoten snelvuur«, of »vuren, wanneer klaar«.*

In verband met den in de schootstafel opgegeven springafstand der op nul getempeerde granaatkartetsen, wordt bijtijds tot het vuur met deze projectielen overgegaan; daarna, meestal in de versperring, tot kartetsvuur; dit vuur zoo lang mogelijk volgehouden; om eindelijk tot karabijnvuur over te gaan, dat bij een geslaagden aanval, moet worden gevolgd door een tegenaanval met de bajonet. Even voor dat de aanvallers zich op het plongée der dekking, waar de bediening der batterij in het geweer is gekomen, vertoonen, gaan de verdedigers ongeveer 20 M. terug, en gaan tot den tegenaanval over, als de vijand naar beneden komt, gebruik makende van de ongunstige formatie, waarin deze zich dan bevindt.

Een groot gevaar bij het afslaan van den storm overdag, en ook 's nachts, ontstaat, mijns inziens, door de bepaling in de voorschriften der vestingartillerie, dat het *vuur met granaatkartetsen op nul getempeerd*

en het *kartetsvuur* immer als snelvuur moet worden afgegeven; want, nu eenmaal deze bepaling is gemaakt, bestaat er veel kans, dat een batterijcommandant, één dezer vuren geopend hebbende, blijft doorvuren en al zijn munitie in het wilde wegschiet, zelfs al dekt de aanvaller zich gedurende den verderen loop van het gevecht gedurig. Bij onze weinig practisch geoefende batterijcommandanten, in oorlogstijd voor het grootste deel zoo juist van groot verlot teruggekeerde milicien-sergeanten, ja, wellicht -korporaals, bestaat werkelijk grond zulk eene handelwijze te verwachten.

Waarom kan men bij genoemde vuren ook geen stukkenvuur afgeven? Dit is mij niet duidelijk?

Bij den langzamen voortgang der aanvalsliniën kan men, indien de aanvalstroepen zich zichtbaar dekken, overgaan tot stukkenvuur, soms in zeer langzaam tempo; geeft de aanvaller zich bloot, dan kan men toch onmiddellijk tot snelvuur overgaan; op deze wijze spaart men in de batterij de munitie, vooral de kartetsen, tot de laatste beslissende oogenblikken, en dan zijn ze noodig.

Bij den nachtelijken aanval zal hierop nader worden teruggekomen.

III. *Des nachts.*

Hoe geheel anders is de toestand *des nachts* in onze stellingen, door het gemis aan eene goede verlichting van het voorterrein. Men kan toch wel voorschrijven, dat vuuropening toegestaan is op stormende troepen beneden 1000 M., maar, als men in de duisternis geen electrisch zoeklicht beschikbaar heeft, om het aanvalsterrein te verkennen, kan men niet uitmaken, of men al dan niet met stormende troepen te doen heeft en op welken afstand deze zich van de linie bevinden.

Nu zal men hierop antwoorden, dat de sluippatrouilles en posten der bewakingstroepen deze verkenning moeten en kunnen uitvoeren, maar, daargelaten, dat de vijand des nachts wel zal zorgen, dat onze troepen geheel achter de versperring worden opgesloten en niet naar buiten kunnen komen, lijkt het mij voor patrouilles of posten, des nachts, zonder hulp van verlichting uit de linie, onmogelijk, om uit persoonlijke waarneming op goede gronden te beslissen, dat een stormaanval in de bedoeling van den aanvaller ligt.

Ook mag men niet tevreden zijn met verlichting van het voorterrein door de eenvoudige hulpmiddelen, die ons ter beschikking staan, zooals met vuurpijlen met aluminiumsterren of met gewone witte sterren, want hun brandtijd is te kort; en ook niet met lichtkogels of lichtfakkels, want deze werken op veel te korte afstanden.

Eene goede verlichting van het voorterrein tot op 1000 M. vóór de linie is noodzakelijk voor het afslaan van stormaanvallen 's nachts; het eenige, dat hierin afdoende helpen kan, is het electrisch zoeklicht, dat bovendien de groote voordeelen biedt het moreel van den aanvaller sterk te schokken en bijna onvernietbaar te zijn.

Nu wij over eene dergelijke verlichting niet kunnen beschikken,

tasten wij des nachts vóór onze liniën in het duister, en zijn wij overgeleverd aan hetgeen de aanvaller over ons beschikt.

Hoe moet nu de vuuropening voor de stormbatterijen des nachts worden geregeld? In onze voorschriften wordt feitelijk over den nachtelijken aanval, als zoodanig, niet gesproken; en om nu te voorkomen, dat die batterijen des nachts hare standplaats door vuuropening ontijdig verraden, en ook hare kostbare munitie om niets verschieten, zal men, mijns inziens, in onze voorschriften de bepaling moeten opnemen, of in de instructies der batterijen moeten inlasschen: *De stormbatterijen slaan des nachts den stormaanval af, door op initiatief van den batterijcommandant met kartetsen recht vooruit in de versperring te schieten, als de aanvalstroepen deze forceeren.*

Want, nu men door gebrekkige verlichting, de aanvalstroepen niet voldoende kan verkennen vóór de versperring, kan men het forceeren der versperring beschouwen als de hoofduiting van den voorgenomen storm, en een batterijcommandant die deze daad van den aanvaller waarneemt, is dus volkomen gerechtigd het vuur uit zijn stukken te openen.

Een nieuw vraagstuk is nu weder, hoe zal de batterijcommandant constateeren, dat de aanvalstroepen door de versperring heengaan? Eene verlichting is ook hiertoe noodig. Het meest eenvoudige middel lijkt ons, de versperring te verlichten met behulp van een aantal van reflectors voorziene petroleumlantaarns, aan palen gehangen en direct achter de versperring geplaatst, zoodanig, dat het licht direct over de volle breedte der hindernis valt; een middel, dat men naar ik meen, ook buiten onze Indische bentings bezigt, om de bamboedoeri-versperring te verlichten. Deze verlichting is hoogst eenvoudig, kost weinig hulpmiddelen, werkt zeker, kan bijna niet vernield worden, en heeft het groote voordeel, zelfs boven die met zoeklichten, dat zij blijvend werkt, dus gedurende den geheelen nacht eene verlichte hindernis aanbiedt, terwijl vuurpijlen, lichtfakkels, lichtkogels en handlantaarns slechts dienst doen, als zij in werking worden gebracht, dus ons slechts zeer tijdelijk helpen om den vijand te verkennen; men kan dus juist te laat zijn met het in gebruik stellen van laatstgenoemde hulpmiddelen.

Bij het bezigen van eenig verlichtingsmiddel kan de batterijcommandant des nachts persoonlijk voldoende het oogenblik waarnemen, waarop de stormende troepen de versperring forceeren, om tot vuropening te kunnen overgaan.

Is nu geene of slechts eene gebrekkige verlichting beschikbaar, dan kan de batterijcommandant een *luisterpost* direct achter de versperring doen ingraven, van achteren tegen vuur gedekt, en met dezen post een eenvoudig sein met de karabijn afspreken tot alarmeering en om aan te geven, dat de vijand de versperring forceert. Ook nu nog kan eene rijwiellantaarn met acetyleneegas hulp bieden, daar deze tot op 200 M. goed licht brengt.

Ook kan de batterijcommandant een last tot vuuropening ontvangen van den fort- of vakcommandant, of gewaarschuwd worden, zich gereed te houden door de beide genoemde autoriteiten, door den commandant der naastbij opgestelde afdeeling der bewakingstroepen, door patrouilles, door een dubbelpost achter de versperring, terwijl hij bovendien zeker eene waarschuwing om op te letten zal zien in het alarmeren der troepen in eerste linie en het schieten der nevenbatterijen.

Wat de verlichting aangaat, zou het wel overweging verdienen, eens na te gaan of geen aansluiting verkregen kan worden met de tegenwoordig zelfs in sommige dorpen aanwezige elektrische centralen, ten einde in oorlogstijd daarvan gebruik te maken.

Hebben wij hiervoor een middel aan de hand gegeven, om den batterijcommandant te laten constateeren of 's nachts een stormaanval al of niet in het spel is, thans zullen wij het vraagstuk der munitie eens beschouwen. Een batterijcommandant kan zich bij de vuuropening op de versperring hebben vergist; de aanvaller kan een schijnaanval hebben uitgevoerd; de orders tot vuuropening van den fort- of vakcommandant kunnen wellicht genomen zijn op verkeerde of overdreven berichten; de aanvalstroepen kunnen zich na het ontvangen van de eerste schoten hebben gedekt in het terrein, zoodat zich dus hier het zelfde gevaar kan voordoen, dat wij reeds beschreven bij het afslaan van den storm overdag, n.l. dat de batterijcommandant, eenmaal het kartetsvuur geopend hebbende, te veel woordelijk de bepaling uit de voorschriften opvolgt: »kartetsvuur moet immer als snelvuur worden afgegeven«, en nu onnoodig een groot deel zijner munitie wegschiet. Herhaalt de aanvaller zijn schijnaanval, dan zal de batterij eindelijk geen munitie meer hebben, en zouden bij een daarna doorgezette aanval de gevolgen niet te overzien zijn. *'s Nachts vooral zij de commandant der batterij hoogst spaarsaam met de munitie; hij opent alleen het vuur, als de aanvaller de versperring doorgaat, niet vroeger; ook niet, als hij aan de versperring knipt of deze opruimt; in dat geval tracht men met eenige kartetsschoten zijn doel te bereiken, en gaat alleen tot snelvuur over, en dan nog slechts tijdelijk, als de aanvaller ongedekt zich vertoont of doorstormt.* Dekt de troep zich, dan doet men slechts een schot, wanneer hij het hoofd weder opsteekt.

Constateert de batterijcommandant vóór de hindernis aanvalstroepen, die aanhoudend alarmeren, de versperring trachten op te ruimen of één schijnaanval uitvoeren, dan kan de batterijbezetting in het geweer komen, en met karabijnvuur de aanvallers trachten te verdrijven en zijn waaksaamheid toonen. Onze voorschriften laten zulk een karabijnvuur feitelijk niet toe, daar deze aangeven, dat eerst tot karabijnvuur mag worden overgegaan, als voor de nabijverdediging niet of niet meer van de vuurmonden kan worden »gebruik gemaakt«; naast het woord »kan« ware wenschelijk te stellen de woorden: »of mag«.

Gaan wij nu na de voorbereiding in de batterij en het optreden van den batterijcommandant bij den nachtelijken stormaanval.

*merk voor
de ijs.*

De stukken worden overdag op de versperring gericht, hierbij in acht nemende, over welke breedte de batterij de versperring zal moeten bestrijken; het vuur wordt dus in de breedte verdeeld, en de richting voor den nacht vastgelegd. Kan de hindernis goed verlicht worden, dan worden de stukken direct daarop in de richting gebracht, en de richting niet vastgelegd. Tegen het vallen van den avond worden de lichten ontstoken en gereed gehouden, de luisterpost bezet, de seinen afgesproken, de stukken met kartets geladen en in de richting gebracht, gemonteerd, de posten uitgezet in de batterij, en de bedieningen in de wijkplaatsen opgesteld. De batterijcommandant geeft aan de sectie- en stukscommandanten de gegevens op voor het kartetsvuur op de versperring, die deze opteekenen op hun lei, op papier, op de bekleeding van een talud of op de wiggen. De munitie wordt in de batterij bij de hand gezet, en de borstlantaarns ontstoken.

Iedereen is waakzaam en let op; de batterijcommandant is de ziel van de waarneming. Ontvangt hij eene waarschuwing, dat gevaar dreigt, dan plaatst hij de aftrekkers aan het aftrektouw; absolute stilte heerscht in de batterij en fluisterend worden de orders gegeven. De commandant slaat nauwkeurig de versperring gade, of zoekt deze af met een of ander licht en let op den luisterpost; hij laat zich niet beïnvloeden door alarmeeringen of het schieten met kartetsen van de nevenbatterijen, en wake er vooral tegen om ten gevolge van angst of zenuwachtigheid te vroeg te schieten. Geen enkel sein is voor hem van kracht: slechts op last van den fort- of vakcommandant vuurt hij zonder verdere verkenning.

Ontwaart hij stormtroepen, die de versperring daadwerkelijk forceeren, dan laat hij de stukken, zoo noodig en zoo mogelijk, direct op de stormtroepen richten, hij doet eenige schoten, laat weer laden en richten, blijft de uitwerking zijner schoten nagaan, en zet in verband met 's vijands handelingen het vuur voort als stukkenvuur of snelvuur, of staakt het tijdelijk; *in geen geval zet hij zonder bepaalde redenen het kartetsvuur als snelvuur door.*

Onder het vuur dekt de bediening zich goed, ieder bukt zich, geen hoofd vertoont zich boven de borstwering; het licht der borstlantaarns houdt men verdekt voor den vijand, en de grootste stilte wordt in acht genomen.

Daar het vuur uit de stormbatterijen alleen bij hooge noodzakelijkheid geopend mag worden, spreekt het vanzelf, dat deze *batterijen niet mogen deelnemen aan het stormvuur buiten de versperring*, het vroegere ruitvuur, *bij nacht*; zij openen dus *niet* het vuur, indien het sein door den groeps- of vakcommandant des nachts wordt getoond, tot het in werking brengen van de hulpvuren uit de flankementsbatterijen en de tusschenbatterijen in tweede linie, als een aanval dreigt of wordt geconstateerd.

Wanneer wij bedenken, dat in oorlogstijd, nog meer dan nu reeds bij vredesoefeningen geschiedt, ongemotiveerd zal worden gealarmeerd, en gedurende een zelfden nacht wel meerdere malen, dan is het toch

ontactisch te noemen, om de stormbatterijen op zulken lossen grond aan het vuur buiten de versperring te laten deelnemen, waardoor zij hare standplaats verraden en hare munitie zonder nut verschieten. Hoe dikwijls ziet men bij vredesoefeningen alarmeeren door plotseling ge-ruisch, door het onnoodig afschieten van een geweer, of de verhitte ver-beelding van een enkelen man; des te meer zal men in oorlogstijd 's nachts, als angst, zenuwachtigheid, uitputting, enz. hare werking doen gevoelen, daaraan blootstaan. Daarbij komt nog, dat nachtelijke verkenning, zonder goede verlichting, wel niet anders dan twijfelachtige en nooit volledige berichten kan brengen.

Niet alleen noemde ik het deelnemen der stormbatterijen aan be-doeld vuur ontactisch en noodlottig met het oog op de munitie, maar het is ook niet noodig, omdat bij alarm toch de infanterie in eerste linie direct wordt versterkt, en deze troepen een krachtig, bestrijkend vuur kunnen afgeven, dat nog wordt versterkt door het hulpvuur, het stormvuur uit alle tusschenbatterijen in tweede linie. Eerst als de aanvaller toont den storm door te zetten door de versperring te for-ceeren, moeten de stormbatterijen ingrijpen, want eerst dan is er werkelijk groot gevaar, dat het verraden van hun standplaats wettigt.

IV. *Bij schemering.*

Het afslaan van den *stormaanval des morgens bij de schemering* zal meestal bestaan in het afgeven van kartetsvuur op de zichtbare, stor-mende troepen, gevolgd door karabijnvuur en den tegenaanval met de bajonet, zooals dit is omschreven bij het afslaan van den storm overdag.

V. *Opmerking.*

Daar de *mitrailleurs* vooral in de forten een krachtig hulpmiddel vormen bij het afslaan van den stormaanval, willen wij er nog op wijzen, dat ook deze vuurmonden tegen de duisternis gericht en geheel tot vuren gereed moeten worden opgesteld, en het strooien in de breedte met de strooiingsschroef op de versperring ook vooraf moet worden geregeld. Voor het afgeven van *karabijnvuur in de versper-ring* dient op het plongée der borstwering een latwerk te worden aangebracht zoodanig, dat de daarop gelegde karabijnen midden in de versperring gericht komen.

Ééne vraag dienen wij nog te beantwoorden, en wel deze, *wat moeten de stormbatterijen doen, als de aanval wordt afgeslagen?* Bij het beantwoorden van deze vraag, speelt alweder de verlichting eene groote rol; overdag n.l. en 's nachts, indien het voorterrein goed ver-licht wordt, zoodat de batterijcommandant kan onderscheiden, of hij met vriend of vijand te doen heeft, moeten de terugtrekkende troepen krachtig met vuur vervolgd worden tot in den rand van het opgeruimde terrein. Is er geen voldoende verlichting, dan wordt het vuur gestaakt en worden bevelen afgewacht van den fort- of vakcommandant, ten einde de bewakingstroepen in de gelegenheid te stellen vooruit te gaan.

(*Wordt vervolgd.*)

Een en ander uit de geschiedenis der legerverpleging tot en met den Napoleontischen tijd.

Wij stellen ons voor in de volgende bladzijden een en ander mede te deelen uit de geschiedenis der legerverpleging, daarbij besprekende de verschillende stelsels in oorsprong en ontwikkeling.

Feitelijk is de kunst, om een leger te verplegen, even oud als de oorlog zelf. Van af het tijdstip, dat men zich van zijne haardsteden verwijderde, om een of ander oorlogsdoel te bereiken, moest ook aan de verpleging de noodige aandacht worden geschonken. Veel vinden wij in de oude geschiedenis niet vermeld, aangaande de wijze waarop men de troepen verpleegde; het is evenwel zeker dat er, in het algemeen althans, niet zooveel zorg aan werd besteed als in onze dagen.

Evenwel lezen wij o. a., dat tijdens de Grieksch-Perzische oorlogen XERXES I van Perzië in 480 v. C. eene strijdmacht naar Griekenland zond, bestaande uit 800.000 voetknechten en 100.000 ruiters met een tros van 400.000 man, eene vloot van 1300 oorlogs- en 3000 transportschepen, terwijl langs den weg, door Thracië en Macadonië te nemen, een groot aantal magazijnen werd aangelegd.

Voorts moet genoemd worden uit de Romeinsche geschiedenis JULIUS CESAR, die eenen legerverpleger aanwees, om den veldheer van de zorg voor het onderhoud zijner troepen te ontlasten. Ook de Grieken na PERICLES (429 v. C.) namen maatregelen om de verpleging te verzekeren.

De Middeleeuwsche geschiedenis, althans wat Europa betreft, deelt weinig mede omtrent ons onderwerp. Gaat men, om een voorbeeld te nemen, na, welke ontzettende vermindering het aantal kruisvaarders onderging, vóór het Heilige land was bereikt, dan moet men tot de slotsom komen, dat het toen met het verplegingswezen treurig was gesteld. Ook na den tijd der kruistochten was van eene geordende verpleging zeer weinig sprake, voornamelijk door plundering van de landstreek, waar men zich bevond, voorzag men zich van het noodige.

Door de toepassing van het buskruit in den oorlog, in de laatste helft der veertiende eeuw, werd in de geheele oorlogvoering een belangrijke ommekeer teweeggebracht. Met het ontstaan van huurlegers, die toen in de plaats traden van de leenmannen met hunne getrouwen en lijfeigenen, zien wij ook het magazijnstelsel ontstaan. De huurlegers toch, die betaald moesten worden, kostten veel, vandaar, dat men zorg besteedde aan het onderhoud, men bracht levensmiddelen voor de troepen bijeen in magazijnen, welke in den regel tevens werden gebezigd tot

oplegging van munitie, aangezien men deze slechts in beperkte hoeveelheid aan den man kon medegeven.

Hiermede had evenwel het »roofstelsel« niet opgehouden te bestaan, omdat men in het begin, indien het land nog rijk genoeg was aan hulpbronnen, niet overging tot het oprichten van levensmiddel-magazijnen nabij de munitie-stapelplaatsen.

In dezen tijd werden de levensmiddelen door de troepencommandanten aangeschaft volgens zeer algemeene, vage bepalingen, van regeeringswege vastgesteld; dit gaf aanleiding tot ergerlijke misbruiken, die zoowel het land als de krijgstucht veel nadeel toebrachten.

Dit kon zelfs niet worden voorkomen, ingeval rijksambtenaren waren aangesteld, om de verplegingsbehoeften in het groot aan te koopen, en ze vervolgens uit de magazijnen aan de troepencommandanten tegen vastgestelde prijzen te leveren.

De oorlogen van dezen tijd droegen het karakter van invaloorlogen, waarbij de richting der operatiën vaak door het vooruitzicht op overvloedigen verplegingsvoorraad werd vastgelegd. RICHTHOFEN noemt deze troepen in zijn: »Haushalt der Kriegsheere, I. Teil« krijgswermen, die een schrik voor veld, hof, huis en kelder waren.

Thans overgaande tot de nieuwe geschiedenis, zien wij, dat ook toen door de overheid nog steeds geen zorg voor de troepenverpleging werd gedragen. De soldaat voorzag zich uit zijne soldij van voeding. Bij de geringe getalsterkte der legers leverde zulks in rijke streken gene moeilijkheden op, daar de man zich bij de talrijke zoetelaars of vivandiers van levensmiddelen kon voorzien. Het vaak ongeregeld uitbetalen der soldij leidde evenwel niet zelden tot plundering en tuchteloosheid. Op deze wijze leed o. a. KAREL V, keizer van Duitschland groote verliezen, wat voor hem eene der aanleidingen was om in 1546 te Regensburg, voor de behoefte in den Smalkaldischen oorlog, verplegingsmagazijnen te doen aanleggen, waarin groote voorraden graan en fourage werden verzameld, terwijl door 300 bakkers, beschikkende over handmolens, beschuit werd gebakken.

Van eene stelselmatige legerverpleging kan eerst gesproken worden met het ontstaan der staande legers, in het begin »benden van ordonantiën« genoemd.

Aanvankelijk slechts zwak in getalsterkte, dienden zij voor de grensbewaking. Zij werden betaald door den vorst, wiens kas niet gescheiden was van die des rijks.

Wanneer er voor een of ander doel geld noodig was, richtte de vorst tot het volk eene aanvraag om geld, met vermelding van de bestemming. Op deze wijze was het mogelijk over eene voldoende som gelds te beschikken om de troepen te betalen, al was ook het benoodigde vaak verkregen, om te worden besteed voor geheel andere doeleinden, als het bouwen van eene brug, verbetering van een verkeersweg, enz. De groote vorstelijke macht en de weinige controle op 's vorsten handelingen werkten een en ander in de hand.

Van lieverlede raakten de huurtroepen uit den tijd; de eerste vorst, die een staand leger onderhield was KAREL VII van Frankrijk 1429; zijn opvolger LODEWIJK XI breidde dit uit en belastte afzonderlijke ambtenaren met de verpleging.

In ons land werd het eerste staande leger opgericht door KAREL DEN STOUTE om steeds tegen den Franschen koning LODEWIJK XI in het veld te kunnen verschijnen. In 1477 telde dit leger ongeveer 60.000 man.

In Duitschland had de overgang van op oorlogsduur geworven huurtroepen tot een staand leger ongemerkt plaats door den langen duur van den 30-jarigen oorlog, 1618—1648.

Reeds WALLENSTEIN had de geworven regimenten den eed van trouw aan keizer en veldheer doen afleggen. Terwijl voorheen het regiment van zijn commandant afhankelijk was en met diens heengaan werd opgelost, liet WALLENSTEIN de opengevallen commandantsplaatsen door daarvoor geschikte personen innemen. Meer en meer trad ook de werving in het binnenland op den voorgrond. De legers kregen nu een meer stabiel karakter, terwijl ook de legerverpleging als een onderwerp van staatszorg werd beschouwd. Hiervan wist WALLENSTEIN op zeer handige wijze gebruik te maken. Hij zorgde n.l. op uitstekende wijze voor den geregelden toevvoer van behoeften van allerlei aard. Van zijne uitgestrekte landgoederen betrok hij graan en meel, zelfs liet hij daar kleeding, schoeisel, uitrustingsstukken en buskruit vervaardigen. Zoo had hij steeds overwicht op zijn tegenstander, die niet over dergelijke middelen beschikte, terwijl hij zijne landgoederen, die hij zooveel mogelijk als operatietooneel vermeed, in waarde kon doen toenemen, daar hij alle leverantiën behoorlijk door de regeering liet betalen.

GUSTAAF ADOLF van Zweden, 1611—1632, WALLENSTEIN'S tegenstander, besteedde eveneens groote zorgen aan de verpleging. Afzonderlijke officieren waren door hem aangewezen voor de werkzaamheden, die thans zijn opgedragen aan generalen staf en intendance.

GUSTAAF ADOLF vereenigde de verpleging door den waard (kwartierverpleging) met de magazijnsverpleging. In beginsel zorgde de troep voor zichzelf; de zoetelaars, die het leger volgden, verkochten hunne waren tegen door het legerbestuur vastgestelde prijzen.

In ruime kantonnementen werd toegepast inkwartiering met voeding door den waard, in enge kantonnementen verpleging uit de magazijnen, waarbij de waard moest zorgen voor huisvesting en voor zout en azijn. De soldaat was verplicht den inwoners alles terstond te betalen, hetgeen zonder bezwaar kon geschieden doordat de koning zorgde, dat er steeds voldoende geld ter beschikking was, om de soldij geregeld te kunnen betalen.

Met den dood van dezen grooten veldheer ging dit stelsel weder geheel te niet.

Na den dertigjarigen oorlog, die geheele streken verwoest en

ontvolkt had, voelde men algemeen behoefte om, door het handhaven van eene strenge krijgstucht, de uitspattingen van de troepen tegen te gaan. Daar de onvoldoende zorg voor de verpleging eene der hoofdoorzaken hiervan was, zag men naar middelen uit, om in dit opzicht tot betere toestanden te geraken.

Terwijl vóór het bestaan der staande legers eigenlijk slechts sprake van eene oorlogsverpleging was, gaf de geleidelijke vorming der vredeslegers aanleiding tot het organiseeren van eene vredes- en van eene oorlogsverpleging. Wij naderen thans het tijdvak van de »humane oorlogvoering«, waarbij het beginsel op den voorgrond werd gesteld, dat de oorlog niet werd gevoerd tusschen de volkeren maar tusschen de betrokken regeeringen. Een en ander leidde tot de stelling: verplegen onder nauwkeurige controle, zonder gebruik te maken van de hulpbronnen van de streek, zoowel in vredes- als in oorlogstijd.

Zoo kwam men er toe in vreedestijd de troepen niet rechtstreeks van de producenten te laten koopen, maar van overheidswege groote voorraden in magazijnen te verzamelen, terwijl bepaalde ambtenaren voor het beheer werden aangewezen. Uit deze magazijnen moesten de troepen het benodigde koopen. Op deze wijze ontstond de regieverpleging in vreedestijd. Men maakte nu van lage prijzen gebruik om in het groot te koopen, waarbij tevens het voordeel kwam, dat men, het land ontziende, tegen geringe kosten, terstond bij het uitbreken van een onvoorziene oorlog over het noodige kon beschikken. Hierdoor werd het magazijnsstelsel ook het oorlogsstelsel. De magazijnen werden in de eerste plaats aangelegd in het grensgebied en beschermd door versterkte plaatsen. Deze vormden de verplegingscentra, waaraan de legers in den oorlog als met draden waren verbonden, tot zij er in waren geslaagd eene andere vesting als nieuwe magazijnplaats te kunnen gebruiken.

De volgende opgaven omtrent het Oostenrijk-Hongaarsche leger, nog in 1810 van kracht, kunnen eenigszins een denkbeeld van deze voorraden geven:

Voor de magazijnen waren in vreedestijd beschikbaar, berekend naar de vredesbehoefte: meel voor vijf, haver en hooi voor drie, stroo voor twee, hout, steenkolen en brandolie bij vervoer te water naar het magazijn voor zeven, bij vervoer over land voor drie, kaarsen voor twee maanden.

Daarenboven moesten de onderdeelen des rijks nauwkeurig opgegeven oorlogsvoorraden meel en haver gereed houden en waren de versterkte plaatsen van proviandvoorraden voorzien.

Opgemerkt moet worden, dat de voorzorgen alleen betroffen de meest noodzakelijke voedingsartikelen, n.l. meel en haver; in de versterkte plaatsen waren bovendien nog andere artikelen opgelegd, waaronder eieren in poedervorm, die vijf tot zes jaar voor het gebruik geschikt bleven.

Een gevolg van deze zorg was, dat de graanuitvoer vrij beperkt was en bij het dreigen van een oorlog geheel werd verboden.

Men legde geen ongemalen graan op maar meel: 1°. om magazijnsruimte uit te sparen, 2°. om in geval van oorlog niet in verlegenheid te zijn wegens de geringe capaciteit der molens.

Dit meel werd in vaten gestampt; in den zevenjarigen oorlog zouden de Pruisen nog meel hebben gebruikt, dat meer dan veertig jaar oud was.

Vleesch, groenten en dranken werden den man alleen verstrekt wanneer zulks, gelet op tijd, plaats en omstandigheden niet te bezwaarlijk was; zoo werd in het Pruisische leger slechts driemaal 's weeks vleesch verstrekt.

Het vleesch werd vrij algemeen door aankoop aangeschaft, of rechtstreeks door de troepencommandanten uit de maandelijks toegestane vleeschgelden, of door het veld-commissariaat. Dit laatste was eene instelling, die eenigszins met de tegenwoordige intendance is te vergelijken, evenwel met dit belangrijk onderscheid, dat het commissariaat, in den regel uit burgerlijke ambtenaren bestaande, niet ondergeschikt was aan den troepencommandant, zooals b.v. onze divisie-intendant aan den divisiecommandant. Wel moest het commissariaat de verpleging leiden naar de aanwijzingen van den veldheer, doch juist in gewichtige aangelegenheden, als aanleg van magazijnen, regeling van den toevoer, ontvangen van gelden, was het afhankelijk van eene regeeringsautoriteit, die zich op grooten afstand van het leger bevond en, met militaire verhoudingen minder vertrouwd, bij de doorvoering van verplegingsmaatregelen niet dat doorzicht en die vlotheid kon ontwikkelen, welke noodig waren in het belang der operatiën.

De boven besproken regeling t. o. van de vleeschvoorziening schijnt in het algemeen wel voldaan te hebben, wat wel te begrijpen is, als men bedenkt, dat de operatiën zich slechts over eene betrekkelijk kleine ruimte uitstrekten.

Groenten en andere levensmiddelen, benevens brandewijn, leverde de, in grooten omvang bedreven en door den aard der oorlogvoering begunstigde, marketenterij. Slechts wanneer hierdoor geen voldoende resultaat werd verkregen, werden de leveringen van deze artikelen uitgeschreven in de nabijgelegen bewoonde oorden.

Voor paardenvoeder werd slechts gezorgd door het in voorraad houden van haver, om hieruit te kunnen aanvullen, wanneer de gewone aanschaffing van droge of groene fourage geene voldoende uitkomsten gaf.

Uit het bovenstaande blijkt voldoende, dat de verplegingstoevoer, althans wat de artikelen zelf aangaat, vrij wat eenvoudiger was dan in onze dagen.

Thans nog een en ander omtrent het verplegingspersoneel. Boven bespraken wij reeds, bij de vleeschvoorziening, het veld-commissariaat. In Oostenrijk bekleedden de hiertoe behoorende ambtenaren officiersrangen.

Bij de Pruisische legers vinden wij in de Silezische oorlogen naast

het commissariaat nog generaal-intendanten. Hier bestond het commissariaat uit burger-ambtenaren, die voor het verzamelen der behoeften, het sluiten van overeenkomsten en het innen van belastingen waren aangewezen, terwijl de generaal-intendanten (meestal generaals) de toevoer en de verdeling leidden.

Hoe bereikten nu de magazijnsvoorraden de troepen?

Deze haalden, zolang de afstand hiervoor niet te groot was, het benoodigde met hunne proviandvoertuigen direct af aan de magazijnen; daarna werden de voorraden naar het leger gevoerd, waarvoor het organiseeren van een vrachtdienst noodig was, van welks omvang de afstand, waarop de troepen zich van het magazijn konden verwijderen, afhankelijk was.

Kon men, reeds om practische redenen, dezen vrachtdienst niet te uitgebreid maken, men moest bovendien rekening houden met de omstandigheid, dat het brood vrij spoedig bedierf. Het was daarom noodig, bij den aanvoer over groote afstanden ook meel te voegen, en mobiele bakkerijen op te richten of wel, in plaats van brood, beschuit uit te reiken.

Het gemakkelijkst was voor den toevoer gebruik te maken van voertuigen uit de streek. Inderdaad heeft men dit stelsel dan ook langen tijd gevolgd. Zoo werd eerst in 1783 het Oostenrijksche leger voorzien van militaire voertuigen. Pruisen had reeds tijdens den zevenjarigen oorlog een militair georganiseerd »Proviantfuhrwesen« ter beschikking van het »Feld-Kriegscommissariat«.

Eigenaardig is het, dat men somtijds, in plaats van paarden, ossen als trekdiere gebruikte, die werden gekocht bij het uitbreken van den oorlog. Hierin zag men verscheidene voordeelen, n.l.: 1°. men onttrok geen paarden aan het burgervervoerwezen; 2°. ossen zijn gemakkelijker en goedkooper te voeden dan paarden, want zij behoeven geen haver, die anders in groote hoeveelheden moet worden aangevoerd; 3°. men slachtte de ossen om in de behoefte aan vleesch te voorzien, wanneer zij niet langer noodig waren om lasten te verplaatsen.

Het gebruik van ossen voldeed in de praktijk evenwel slecht: 1°. ontwikkelen zij slechts eene geringe snelheid; 2°. loopen zij spoedig de voeten door; 3°. is het vleesch van deze afgewerkte dieren vaak niet eetbaar. Tijdens den veldtocht in Rusland heeft NAPOLEON met het zelfde resultaat ossenbespanningen gebruikt.

Om een denkbeeld te geven van de werking van het magazijnstelsel, zullen wij iets uitvoeriger nagaan, hoe dit in den zevenjarigen oorlog werd toegepast.

De geheele toevoertrein bestond uit een meeltransport, eene veldbakkerij en een broodtransport. Het meeltransport, in drie afdeelingen verdeeld, die ieder de behoefte aan meel voor drie dagen medevoerden, bracht meel van het magazijn naar de bakkerij. De veldbakkerij, die over ijzeren ovens beschikte, kon binnen twee dagen de broodbehoefte voor drie dagen bakken.

Het broodtransport, samengesteld uit de regiments-proviandwagens en verdeeld in twee afdeelingen, die elk de behoefte voor drie dagen medevoerden, vervoerde het brood van de bakkerij naar de troepen.

Verwijderden zich de troepen van het magazijn, dan volgden de twee broodtransporten en de bakkerij.

Na een marsch van drie dagen werd den vierden dag een rustdag gehouden, waarop: 1°. de bakkerij tot gebruik werd ingericht en 2°. voor den 4^{en}, 5^{en} en 6^{en} dag brood werd afgegeven door de 1ste broodtransportafdeeling, die daarna bij de bakkerij bleef om opnieuw te worden gevuld.

Den 5^{en} dag gingen de troepen weder op marsch, gevolgd door de nog steeds gevuld zijnde 2° broodtransportafdeeling, die den 6^{en} dag 's avonds brood afgaf voor den 7^{en}, 8sten en 9^{en} dag en den volgenden dag terugkeerde naar de bakkerij, waar ze den 9^{en} dag aankwam om den 11^{en} dag weder met nieuwen voorraad te vertrekken. Den 9^{en} dag kwam de 1ste broodtransportafdeeling, die van af den 4^{en} tot en met den 7^{en} dag bij de bakkerij was gebleven en den 8sten dag afmarcheerde, bij de troepen aan, voorzien van brood voor drie dagen, dat den 5^{en} en 6^{en} dag was gebakken.

Ten einde de bakkerij het noodige meel te leveren, moest de 1ste meeltransportafdeeling den 2^{en} dag van uit het magazijn vertrekken om op den 4^{en} dag de standplaats der in te richten bakkerij te bereiken. Voor den verderen meeltoevoer werd gezorgd door het heen en weer rijden der drie meeltransportafdeelingen tusschen magazijn en bakkerij.

Naar het ontwikkeld schema kon zich het leger slechts twee dagmarschen van de bakkerij of vijf van het magazijn verwijderen. Neemt men echter in aanmerking, dat over den afstand van drie marschdagen tusschen magazijn en bakkerij drie meeltransportafdeelingen, ieder met meel voor drie dagen beladen, heen en weer gingen, dan wordt het duidelijk, dat het zonder te zwaren dienst van dezen trein te vorderen, mogelijk was, meer meel te vervoeren, dan voor de loopende behoefte noodig was, om met die meerdere hoeveelheid in de standplaats van de bakkerij een klein tusschenmagazijn in te richten.

Evenzo kon de bakkerij meer brood bakken dan voor de behoefte noodig was, daar zij binnen twee de behoefte voor drie dagen kon bakken. Hierdoor werd het mogelijk de bakkerij bij het leger aan te trekken, dat zich dan weer twee marschdagen, totaal dus zeven, van het magazijn kon verwijderen.

De aanleg van zulke tusschenmagazijnen, die de bewegingsvrijheid van het leger veel grooter maakten, werd o. a. tevens bevorderd door het uitschrijven van graan- en meelleverantiën, uitbreiding van den trein door voertuigen uit de streek en dergelijke geïmproviseerde middelen. Zoo had b.v. de commandant van het in 1757 in Bohemen binnengerukte Pruisische leger (Veldmaarschalk VON SCHWERIN) ter voorbereiding van dezen, op Landshut (160 KM. ten oosten van Dresden)

gebaseerden marsch bepaald, dat het gebied, waaruit het aldaar gevestigd magazijn moest worden voorzien, niet aan dit magazijn moest leveren, maar de voorraden laden op wagens, die te Kreppenoff, nabij Landshut zouden worden overgegeven aan den leider van den transportdienst (Lt.-Generaal WINTERFELD). Op deze wijze beschikte men over een mobiel magazijn van 4000 boerenwagens, dat later groote voordeelen opleverde.

Het zuivere magazijnsstelsel werd in Frankrijk onder LODEWIJK XIV door diens Minister van Oorlog LOUVOIS omstreeks 1670 ingevoerd. Bij de oorlogen, die in het buitenland werden gevoerd, verzamelde men de daar bijeengebrachte voorraden in magazijnen, daarbij maatregelen treffende om deze te beschermen. Eerst daarna trok men verder en richtte, naar gelang van de behoefte, nieuwe magazijnen in. Direct van het land leven, deed men eerst in geval van nood, daar dit of onvoldoende uitkomsten opleverde, of tot plundering aanleiding gaf. Zoo is dan ook het krampachtig vasthouden aan de vestingen te verklaren, die zich uit den aard der zaak het best tot stapelplaats leenden.

Tijdens het zuivere magazijnsstelsel was de strategie geheel van de verpleging afhankelijk, daar men zich bezwaarlijk meer dan vijf tot zeven dagmarschen van de magazijnen kon verwijderen. Slaagde men er, om welke reden dan ook, niet in een nieuw magazijn in voorwaartsche richting te vestigen, dan moest de beweging worden gestaakt.

Streng toegepast werd dit »starre« stelsel een groot nadeel voor de operatiën; de angstvallige zorg voor de magazijnsverpleging moest aan de geheele oorlogvoering het karakter van krachteloosheid, besluiteloosheid, traagheid geven. Langzamerhand werd het daarbij gewoonte gedurende het ongunstige jaargetijde de krijgsverrichtingen te staken, om dikwijls laat in het voorjaar de troepen van uit de »winterkwartieren« weder in het veld te brengen.

De oorlog streefde niet, zooals thans, naar eene spoedige beslissing, doch naar tijdwinst. Men bedreigde de verbindingsen van den vijand, waarop de verplegingsvoorraden in versterkte plaatsen waren geborgen, en noodzaakte hem door demonstraties tot detacheringen; zoo lagen de legers somtijds wekenlang werkeloos tegenover elkander. Uit den aard der zaak kon van behaalde overwinningen vaak geen partij worden getrokken, daar eene energieke vervolging, gebonden, als men was, aan de magazijnen, onoverkomelijke bezwaren met zich zou brengen; voorts waren verrassende bewegingen uitgesloten, daar ze door de voorbereidende verplegingswerkzaamheden niet geheim konden blijven; evenwel werden ook wel op andere punten voorraden verzameld, om den vijand zodoende op een dwaalspoor te brengen.

Daar de groote voorraden veel kostten, was het stelsel duur, terwijl de artikelen, door het liggen, in waarde verminderden. Zoo verloren de Franschen door de nederlaag bij Hochstädt in 1704 schatten, doordat hunne magazijnen in 's vijands handen vielen.

Wijden wij thans eenige ruimte aan de legerverpleging van dien tijd in ons land. Op marsch werden, gedurende de 16^e en een deel der 17^e eeuw, de troepen bij de ingezetenen met voeding ingekwartierd, zonder dat betaling kon worden gevorderd.

Later werd vastgesteld, dat voor het genotene betaald zou worden, de kosten werden rechtstreeks voldaan door de betaalsheeren van het gewest, die later met de compagniescommandanten afrekenden. Te velde moest de soldaat zelf voor voeding zorgen, die hij zich kon aanschaffen bij de zoetelaars, die de troepen volgden. Vooral FREDERIK HENDRIK heeft omtrent dit punt verscheidene ordonnantiën gegeven en o. a. bepaald, dat niemand in de compagnieën mocht zoetelen dan nadat zijn naam was opgegeven aan den kapitein-generaal van de vivres en aan den provoost. De zoetelaars moesten legeren achter hunne compagnie op de plaats, hun door den kwartiermeester van het regiment aangegeven. Deze laatste, behoorende tot den staf van het regiment, had met het geldelijk beheer geene bemoeienis; hij verdeelde de kwartieren over de troepen, was belast met het toezicht op het materiaal voor den schansarbeid en moest nagaan, of door de compagnieën het wegens levering verschuldigde werd betaald.

De zoetelaars waren gehouden het leger te volgen bij marschen, transporten te water en te land en moesten voorzien zijn van een voertuig om de waren mede te voeren, die noodig werden geoordeeld. Zij moeten tegen vastgestelde prijzen de levensmiddelen verkoopen, die door aangewezen keurmeesters werden gekeurd.

Brandstoffen, zoomede ligstroom, werden voor rekening van den lande verstrekt. Bij schaarschte mocht — evenwel alleen op last van de »commissarissen van de monsteringen« — worden gebruik gemaakt van den voorraad in magazijnen aanwezig.

In dit geval was een bepaald ration per man en per dag vastgesteld.

De bovengenoemde »commissarissen van de monsteringen« werden voor het eerst in 1587 aangesteld. Zij waren burger-ambtenaren, geheel onafhankelijk van de troepencommandanten en traden op als vertegenwoordigers van de betalende regeering.

In deze hoedanigheid controleerden zij de compagniescommandanten in de betalingen; zij hielden inspectiën (monsteringen) om zich te overtuigen, of het aantal manschappen, voor wie de compagniescommandant soldij aanvraag, aanwezig was, of de, door officieren en kader der compagnie onderteekende »monsterrol« met den werkelijken toestand overeenkwam.

Met de verpleging hadden de commissarissen weinig bemoeienis, wat vooral is toe te schrijven aan de geringe ontwikkeling van ons magazijnsstelsel. Dit vond voornamelijk zijn oorzaak in de omstandigheid, dat de prins van ORANJE zich niet door den sleur van magazijnen lieten binden.

In 1716 werd bepaald, dat bij vacatures in de betrekking van commissaris van de monsteringen geene nieuwe titularissen zouden worden aangesteld. De monsteringen werden opgedragen aan de troepen- en vestingcommandanten.

Het regeeringsorgaan, in welks dienst de commissarissen stonden, was de Raad van State. Deze was belast met de werkzaamheden, die thans worden verricht door het Departement van Oorlog, den generalen-staf en de intendance.

Evenals de Staten-Generaal had ook de Raad van State gedeputeerden te velde (dwarskijkers) als dienaren van het uitvoerend gezag. Aan hen waren vele werkzaamheden opgedragen, welke thans te velde worden verricht door generalen-staf en intendance.

In 1795 werd het leger in brigades onderverdeeld, bij iedere brigade werd een »commissaris van oorlog« benoemd, die onder de bevelen van den brigadecommandant stond.

De werkzaamheden van deze commissarissen waren eenigszins te vergelijken met die van de vroegere commissarissen van de monsteringen.

Onder de regeering van koning LODEWIJK NAPOLEON werd, in navolging van de Fransche legers, bepaald, dat de troepen op marsch, in kantonnement en te velde voor rijksrekening van voeding zouden worden voorzien.

Vergelijken wij thans het magazijnsstelsel met de tegenwoordige verplegingswijze, waarbij ook van magazijnen kan worden gebruik gemaakt, dan kunnen wij in het algemeen het volgende zeggen: de legers vormden, wat de verpleging betreft, groote lichamen, die niet in onderdeelen waren gesplitst; zij beschikten, als regel, niet over mobiele veldverplegings-inrichtingen; de verplegingstoevoer was aan eene bepaalde lijn gebonden en geschiedde alleen in het gebied, dat tegenwoordig etapengebied wordt genoemd. Het leger zelf beschikte verder over geene mobiele verplegingsreserve, een groot verschil dus met onze tegenwoordige legers, die voorraden bij de troepen en verplegingstreinen medevoeren.

Het magazijnsstelsel is vanzelf verlopen door de Fransche Revolutie. Door de zeer onvoldoende wijze, waarop de Nationale Conventie, die in alles naar centralisatie streefde, voor de verpleging zorgde, waren de bevelhebbers te velde wel verplicht de middelen van de streek, waar zij zich bevonden, te benutten.

Was hiermede het stelsel reeds in gevaar gebracht, geheel verdween het door de »levée en masse«, waardoor een half millioen strijders werd verzameld. Voor de verpleging van zulk eene legermacht moesten bijzondere maatregelen worden getroffen, die hierin bestonden, dat bij de wet alle privaat-bezit voor het geval der noodzakelijkheid nationaal eigendom werd verklaard en het recht van requisitie, d. w. z. in beslagname van oorlogsbehoeften, zoover mogelijk werd uitgebreid. Geen paard, dat voor den krijgsdienst bruikbaar was, mocht daaraan worden onttrokken, alle legerbehoeften, als kleeding, levensmiddelen, voertuigen, paarden, enz., moest de streek, waar de legers zich bevonden, leveren.

Weliswaar werd door een en ander de bewegingsvrijheid grooter dan voorheen, doch het stelselloos requireeren, dat vaak in plunderen onttaarde, putte het land spoedig uit.

In den zelfden tijd viel ook het magazijnsstelsel der Pruisen. In den

veldtocht van 1792 in Champagne rukte men langzaam in het vijandelijk land voorwaarts; van de streek werd niets benut, terwijl de onbruikbare wegen de beweging der broodtransporten zeer bemoeilijkten.

Geen wonder dan ook, dat de troepen tijdens den tocht door de Argonnen gebrek leden en den honger trachtten te stillen door het eten van de nog onrijpe druiven. Hierbij kwam nog het slechte drinkwater den toestand verergeren.

Een en ander had ten gevolge, dat het leger, tot op de helft teruggebracht en zonder het doel van den tocht te hebben bereikt, den terugtocht moest aanvaarden.

Het tegenwoordige verplegingsstelsel is afkomstig van NAPOLEON BONAPARTE. Het schrijft voor: leven van de streek tegen betaling en, eerst wanneer zulks faalt, gebruik maken van de magazijnen.

Het is feitelijk eene combinatie van: 1°. kwartierverpleging; 2°. magazijnsverpleging; en 3°. verpleging uit groote medegevoerde voorraden.

Wij zullen thans nagaan hoe NAPOLEON voor de verpleging der troepen zorgde en te dien einde twee van zijn veldtochten meer uitvoerig beschouwen.

I. VELDTOCHT IN ITALIË.

Na aankomst te Nizza, den 27sten Maart 1796 had NAPOLEON het bevel over het leger in Noord-Italië overgenomen, dat, 30.000 man sterk, aan alles gebrek leed, vooral toen, door de treurige financiële toestanden van het rijk, alle geregelde toevoer ophield, zoodat de troepen waren aangewezen op het arme bergland, waar zij zich bevonden.

Terstond begon NAPOLEON de weinige, nog aanwezige voorraden, waar noodig met geweld, bijeen te brengen, om althans eenigszins de verpleging te ordenen. Zoo spoedig mogelijk wenschte hij de Apennijnen over te trekken, om de vruchtbare Powlakte te bereiken.

Den 12^{en} April rukte het Fransche leger, na concentratie om Savona, in de richting van Turijn op, met de bedoeling de Oostenrijkers en Sardiniërs te doorbreken en gescheiden te slaan.

Na eene reeks van hardnekkige gevechten was het doel bereikt en stond NAPOLEON den 27sten April in eene der rijkste streken van Europa tusschen de gescheiden terugtrekkende tegenstanders in.

Voor de Fransche troepen waren deze 15 dagen een tijd van ontbering; zij moesten zelf in de verpleging voorzien en werden met het vooruitzicht op de toekomst getroost.

Een dergelijk verplegingsplan maakte de leiding der verpleging wel eenvoudig, daar het leger, noch door treinen, noch door de zorg voor te beschermen verbindingen gehinderd, zich vrij kon bewegen, het behoeft echter wel geen betoog, dat de zorg voor het dagelijksch onderhoud, zwaar op de troepen drukte en dat deze »zelfzorg« tot roof en gebrek leidde. Zeer goed zag NAPOLEON in, dat zulks nadeelig voor de krijgstuicht moest zijn, doch zoolang hij niet over andere

middelen beschikte, was hij wel gedwongen er in te berusten, wilde hij de vruchten plukken van zijne moeilijk behaalde overwinningen.

De met Sardinië op den 28sten April gesloten wapenstilstand verschafte hem gelegenheid in den toestand verbetering te brengen. Sardinië moest de middelen leveren voor het vormen van eene basis.

Allessandria en het ongeveer 25 KM. ten oosten daarvan gelegen Tortona met de aldaar overgenomen voorraden vormden gunstige basispunten en de hulpbronnen van het door den vijand gespaarde land maakten het den troepen gemakkelijk uit de streek te leven.

Onder gunstige omstandigheden begon NAPOLEON den 6^{en} Mei zijne tweede operatie: het oprukken naar Milaan. Den 7^{en} trok hij bij Piacenza over de Po (afstand ruim 60 KM.), den 10^{en} werd bij Lodi een gevecht geleverd tegen de achterhoede der over de Adda terugtrekkende Oostenrijkers, en den 15^{en} Mei trok hij Milaan binnen, waar hij tot den 23sten bleef.

Over dit langdurig toeven wordt verschillend geoordeeld; buiten twijfel kwam dit oponthoud den troepen zeer ten goede. NAPOLEON gaf zoodoende het leger de noodige rust en benutte den tijd om, ter verzekering van de verpleging, aan de Po en de Adda eene nieuwe basis in te richten, waarvoor hem ruime middelen ter beschikking stonden door het heffen van belastingen en leveringen in natura en niet het minst door den voorraad van de buitgemaakte magazijnen des vijands.

Den 24sten Mei begon hij zijne derde operatie: het oprukken naar Mantua.

Na een marsch van zes dagen, waarin ruim 150 KM. werd afgelegd, was de Mincio geforceerd en het doel bereikt, n.l. de verovering van Lombardije, als basis voor de bestrijding van Oostenrijk uit het Zuid-westen.

Bij het gunstig verloop van dezen veldtocht mogen evenwel twee omstandigheden niet uit het oog worden verloren, n.l. 1°. de geringe getalsterkte der Franschen; 2°. dat zij zich in een rijk gebied bevonden.

Het requisitiestelsel had in den veldtocht van JOURDAN en MOREAU in Duitschland, eveneens in 1796, veel minder succes, daar men hier met minder welvarende streken had te doen. De requisitie werkte zeer schadelijk op de vrijheid en snelheid der beweging. Slechts voor een klein deel lag de oorzaak daarvan in de meerdere getalsterkte (JOURDAN 76.000 man, MOREAU 78.000 man), het grootste kwaad was, dat de verpleging tot doel der operatie werd gemaakt. Om uit de streek te kunnen leven, moesten de Franschen steeds offensief optreden en om vervolgens in het bezit van levensmiddelen te komen, werden de strijdkrachten gesplitst. Ter wille van de verpleging waren zij dus verdeeld, waar de strategie het bijeenhouden voorschreef. Het beginsel: »gescheiden marcheeren, vereenigd slaan« kon niet worden doorgevoerd.

Evenals bij het zuivere magazijnsstelsel was weder de strategie aan de verpleging ondergeschikt.

(Wordt vervolgd.)

Geweer-Mitrailleurs, Stelsel MADSEN, in het Buitenland.

Revue der Literatuur, 1902—1910,

DOOR

J. H. BOEIJE,

Kapitein aan de Normaal-Schietschool.

(Vervolg van blz. 560.)

9. MEENINGEN OMTRENT INDEELING EN GEBRUIK BIJ DE VELDARTILLERIE.

Van hoe groote beteekenis, als wapensoort, de bereden artillerie voor het geheel ook moge zijn, zij heeft onder alle omstandigheden behoefte aan beveiliging en bescherming door andere Wapens. Bij gemeenschappelijke legering van de verschillende wapensoorten wordt met deze afhankelijkheid rekening gehouden. Bij een gezamenlijk optreden zal naar bescherming van de bereden artillerie worden gestreefd door eene oordeelkundige plaatsing in de marschcolonne of in de stelling. Is, door de plaats ten opzichte van de andere wapensoorten, de artillerie niet voldoende beveiligd, b.v. bij eene opstelling op den vleugel eener gevechtlinie, dan wordt eene bijzondere bedekking vereischt. Deze heeft te zorgen, dat de artillerie zich aan hare eigenlijke taak kan wijden, d. w. z. zooveel mogelijk hare geheele aandacht kan schenken aan het door haar te bevechten doel. De bedekking heeft dus te zorgen voor de veiligheid der artillerie. Zij wake, dat door het optreden van vijandelijke afdeelingen de artillerie niet van haar eigenlijk werk worde afgeleid.

Rekening houdende met de snelheid, wordt gedurende de beweging artillerie het best gedekt door cavalerie. Is dit Wapen voor dekking van in stelling staande artillerie aangewezen, dan zal zij goed doen, grootendeels af te zitten voor het gevecht te voet. Maar hare vuurkracht is betrekkelijk veel geringer dan die van de infanterie, zoodat het, ook van een economisch standpunt gezien, de voorkeur zal verdienen, infanterie voor dit doel aan te wijzen, en dan met het oog op verkenningen wat cavalerie (enkele ruiters) daaraan toe te voegen.

Zie het Nederlandsche »Leerboek der Tactiek«, Eerste Deel, 1906, blzn. 243, 316, 317, 318, voorts de Ned. voorschriften, enz.

In den laatsten tijd worden ook wielrijders en machinegeweren voor artilleriedekking in aanmerking gebracht.

De Fransche Kapitein GÉNIE heeft een cyclus van vier werkjes

uitgegeven: Infanterie, Cavalerie, Wielrijders en Machinegeweren als dekking van Artillerie.

Machinegeweren, toegevoegd aan infanterie of cavalerie, die als artilleriesdekking optreedt, zullen de te ontwikkelen vuurkracht aanzienlijk verhoogen. De sterkte aan beschermende infanterie of cavalerie zal dus geringer kunnen zijn. Het is de vraag, of bij dergelijke, betrekkelijk zwakke detachementen, wegens den minderen omslag, geweer-mitrailleurs niet beter zullen voldoen dan machinegeweren.

Uit een paar tijdschriften zij het volgende omtrent Frankrijk aangehaald.

Kriegstechnische Zeitschrift, 1909, Zweites Heft, Maschinengewehre bei der Feldartillerie:

»Veldartillerie heeft nog altijd eene bijzondere infanteriebedekking noodig. Op grond van deze overweging is in Frankrijk eene proef bevolen, ten einde vast te stellen, in hoeverre machinegeweren de batterijen, bij zelfstandig optreden, in beweging en in stelling zouden kunnen beschermen. Deze proef wordt genomen bij het 20ste legerkorps aan de oostgrens en wel bij het 8ste Regiment veldartillerie, aan welk regiment sedert de maand Januari eene bespannen sectie machinegeweren toegevoegd is. Het voornemen bestaat, bij iedere afdeeling artillerie eene sectie machinegeweren in te deelen. Deze op zichzelf zeer doeltreffende maatregel zal intusschen bescherming der veldartillerie door infanterie wellicht toch niet geheel overbodig maken, aangezien het machinegeweer de offensieve kracht derft, m. a. w. de stootkracht der infanterie, tevens echter ook de plooibaarheid van dit Wapen tot het partijtrekken van alle terreinvormen. Zelfs de bewapening der kanonniërs met de karabijn maakt de bescherming van artillerie door infanterie in gevecht en slag geenszins overbodig. Het machinegeweer zal alzoo slechts de vuurkracht der dekkende infanterie kunnen versterken, van welke wapensoort de sterkte dus in sommige gevallen geringer kan zijn«.

Schweizerische Militärische Blätter, Mei 1910, Die Ausrüstung mit Maschinengewehren, Frankreich:

Jedes Feldartillerieregiment wird ebenfalls zwei Maschinengewehre (fahrbar) als Bedeckungstruppe erhalten.

Nog een enkel citaat vinde hier eene plaats.

Revue de l'Armée belge, janvier-février 1910, État actuel de la Question des Mitrailleuses, des Fusils-Mitrailleuses et des Fusils automatiques:

Les mitrailleuses légères, qu'on songe à utiliser pour la sécurité de l'artillerie ou des trains et convois, sont plutôt des fusils-mitrailleuses, . . . que des mitrailleuses véritables . . .

Alvorens enkele meeningen omtrent blanke wapenen en draagbare vuurwapenen, door het personeel zelf, en verder omtrent geweer-mitrailleurs, bij de batterij mede te voeren, weer te geven, zij aangevend, dat ik van oordeel ben, dat ook in de toekomst infanterie,

evenals tegenwoordig, zal optreden als artilleriesdekking, dat blanke wapenen en draagbare vuurwapenen voor het artilleriespersoneel noodig blijven, dit alles ook al worden bij de batterij, zooals sommigen m. i. te recht willen, geweer-mitrailleurs medegevoerd.

Die geweer-mitrailleurs, b.v. één per caisson of per twee caissons van de gevechtsbatterij, alzoo 3 à 6 wapens per batterij van 6 vuurmonden, met per wapen een paar duizend patronen, zouden kunnen geborgen worden (met de munitie gedeeltelijk) nabij de zitplaatsen op de caissons, zoodanig, dat het bedienend personeel (van de caissons) ze, met één of een paar dubbeltasschen met magazijnen, des noodig op marsch dadelijk kan grijpen en bedienen. Een paar van die wapens met gevulde dubbeltasschen moeten op het gevechtveld voor sommige doeleinden ook te paard kunnen worden vervoerd. Enkele zadels zullen daartoe dienen te zijn ingericht. Staat de batterij in stelling, dan zijn ook de geweer-mitrailleurs opgesteld en tot vuren gereed.

Mijn bedoeling is, verschillende meeningen te doen kennen. Ik zal, na al het voorgaande, in het algemeen spaarzaam kunnen zijn met commentaren, tegenwerpingen, enz.

En nu ter zake!

Tot zelfverdediging beschikken kader en soldaten der bereden artillerie over blanke wapenen en handvuurwapenen (rijd. art^{ie}. in het algemeen vuistvuurwapenen; veldart^{ie}. idem, in sommige landen de karabijn.) Die bewapening voor zelfverdediging der veldartillerie bracht en brengt nog steeds heel wat pennen in beweging. Bepalen wij ons voorloopig tot de literatuur in de Duitsche taal, dan zij opgemerkt, dat wie in oude afleveringen van het Militär-Wochenblatt, de Schweizerische Militärische Blätter, de Jahrbücher für die Deutsche Armee und Marine, het Deutsche Offizierblatt, de Artilleristische Monatshefte, enz., enz., snuffelt, allicht omtrent deze materie iets vindt. Nu eens een pleidooi voor een vuistvuurwapen (revolver, in den jongeren tijd het zelfaadpistool), dan weer voor eene karabijn of een geweer.

Het Nederlandsche »Leerboek der Tactiek«, Eerste Deel, 1906, zegt daaromtrent:

»Bij herhaling is het voorstel gedaan, den veldartillerist met een karabijn (of een geweer) te wapenen, ten einde de artillerie althans eenige zelfstandigheid te verleen, en haar, wat de rechtstreeksche beveiliging betreft, minder van de andere wapens afhankelijk te maken. In sommige landen is men tot de invoering overgegaan.

»Dit achten velen strijdig met eene juiste opvatting van het wezen van de gevechtstaak der bereden artillerie. Het wapen van den artillerist is de vuurmond, die bij een rechtstreekschen aanval tot het laatste oogenblik moet worden bediend. Eerst als de vijand in de batterij is binnengedrongen en het vuur dus geen middel tot afweer meer kan zijn, mag men op lijfsbehoud bedacht wezen en zich weren met de wapenen, die daarvoor zijn verstrekt. Als zoodanig zullen revolvers onder die omstandigheden beter voldoen dan geweren of karabijnen,

vooral ook als gevolg van de technische ontwikkeling der nieuwere stelsels.

»De wapening met karabijn of geweer zou bovendien wederom een kostbaren tijd vorderen, ten einde den man met de hanteering en het gebruik daarvan vertrouwd te maken, een tijd, die voor den bereden artillerist nuttiger besteed kan worden.

»Met het oog op deze bewapening zal het echter noodzakelijk zijn, te zorgen, dat de artillerie steeds met een der andere wapens gezamenlijk geleverd wordt, aangezien de revolver wel kan dienen tot onmiddellijke verdediging der kwartieren, doch niet toereikend kan worden geacht tot het verrichten van den dienst der kantonnementswachten«.

Het volgende is ontleend aan een opstel »Das MADSEN-Gewehr (Gewehrmitrailleuse) für Feldartillerie«, door den Duitschen Oberleutnant KOCH van de veldartillerie, geplaatst in de Artilleristische Monatshefte, N°. 8, Berlin, 1907:

»Herhaaldelijk werd in de artilleristisch-technische literatuur, in voordrachten, in winterwerk, de vraag opgeworpen en vol ijver besproken, hoe de veldartillerie tegen plotselinge aanvallen op korten afstand, tegen verrassing op marsch, in den oorlog in het bergland, enz. met een doelmatig handvuurwapen ware uit te rusten. Steeds twee tegenover elkander staande ontwerpen: karabijn of revolver.«
 »Das Seitengewehr kann ja kaum als Postenwaffe überhaupt gelten.«
 »De autoriteiten beslisten ten gunste van het vuistvuurwapen. Zonder twijfel belooft als vuurwapen, als verdedigingswapen, de karabijn iets veel beters in de handen van den »gut ausgebildeten« man. Zij zou beschermen tegen overvalling, als afleggen van de vuurmonden niet zoo snel mogelijk is, of de artilleriemunitie verbruikt is, en zulke gevallen kunnen voorkomen. »Er wäre auch die geeigneter Postenwaffe.« Het gevaar van minder goede opleiding, waarmede rekening dient te worden gehouden, komt mij voor te kunnen worden uitgewischt door invoering in vreedetijd van bijzondere »Postenmunition« (als het Amerikaansche aluminium-projectiel met houtvulling) (!).

»Maar het transport van de karabijn door den kanonnier zou dezen in zijn werk bovenmate hinderen. Men kan zich toch de karabijn wel niet anders vervoerd denken dan omgehangen, anders heeft men haar niet bij de hand. Ware het wapen aan den voorwagen bevestigd, zoo zou het afnemen bij het afleggen vertraging geven. Heeft men de wapens op marsch noodig, dan zou het afnemen der gezamenlijke wapens (5 à 6 per voorwagen) niet zoo snel mogelijk zijn, als noodig zou blijken. Bij het snelle op- en afzitten met omgehangen wapen echter zouden veelvuldig beschadigingen voorkomen en de mannen zouden in hunne bewegingen gehinderd worden. Voor eene goede opleiding in het schieten met de karabijn zou bij een tweejarigen dienstdienst en bij de veelzijdige dienstverrichtingen der artillerie de vereischte tijd ontbreken. (!)

»Het oordeel over de revolver zal wel bijna algemeen het zelfde zijn als bij andere wapensoorten. Wee, als de batterij-bediening naar de revolver grijpen moet! Ieder, die met de revolver als verdedigingswapen dweept, worde aanbevolen bij eene oefening, b.v. eene geslaagde cavalerie-charge te doen nabootsen en vóór het oogenblik van het contact den kanonniers of zelfs den stukrijders toe te roepen »Revolver zur Hand!« Hij moet nu maar eens zien, hoeveel revolvers schietvaardig zijn, waarheen de mondingen dezer wapens wijzen, wat de stukrijders met onrustige paarden hebben te stellen! Hij late op het schietterrein eens op een zich kalm bewegend doel op 5 à 10 pas schieten. Men zal slechts toevalstreffers krijgen. En daarom geloof ik, dat ook het zelfaadpistool wel eene verbetering voor de verdediging op post en in het kwartier zal zijn, maar slechts bij eene goede opleiding in het schieten op doelen in beweging. Er zou dus eene gewijzigde schietopleiding dienen te worden ingevoerd, die veel kostbaren tijd in beslag neemt, welke nuttiger besteed zou kunnen worden voor oefening met het geschut.

»Maar wij komen hiermede niet over de vraag heen, hoe de batterij zich, als de bediening van de vuurmonden is uitgesloten, tegen een verrassenden aanval of op marsch beschermt, of als eene vuuronderbreking van de op eenig doel vurende stukken moet worden vermeden.

»Volgens de »Felddienstordnung« en het »Exerzierreglement« moet de lange artilleriemarschcolonne worden beveiligd door infanterieafdeelingen in de colonne te doen marcheeren«.

Voor alle zekerheid voel ik behoefte, even eene zinsnede uit het Nederlandsche »Leerboek der Tactiek«, Eerste Deel, 1906, aan te halen: »Voor dekking van in stelling staande artillerie is de infanterie het aangewezen wapen, omdat zij door de afstootende werking van haar vuur de nadering der vijandelijke infanterie en cavalerie het gemakkelijkst kan verhinderen; gedurende de beweging is zij daarentegen niet in staat, de artillerie te volgen, en verdient bijgevolg cavalerie de voorkeur«.

De geachte Schrijver in de Artilleristische Monatshefte is weer aan het woord:

»De artillerie in stelling is in front beveiligd door de infanterie, op de flanken door aangewezen of desvereischt aan te vragen infanteriebedekking. Als een gevolg hiervan dus, voor de infanterie verbreking van een verband, onttrekking van de dekkende afdeeling aan de gevechtstaak van het eigen Wapen. Maar hoe geschiedt bij groote stellingverwisseling de beveiliging in het gevecht? Bieden de zich in front bevindende infanteriekrachten steeds beveiliging van de vleugels? Om voor elke kleine vijandelijke afdeeling of patrouille te moeten afleggen, is toch wel een beetje heel lastig. En de tegenwoordige cavalerie zal zich geen gelegenheid laten ontgaan, artillerie in beweging tot doel van verrassende aanvallen te nemen. En als niet snel bescherming door vuur opdaagt, dan zullen toch dikwijls, zij het ook voorbijgaande,

gevoelige storingen, verliezen aan paarden e. d. intreden. Is de batterij in stelling, tot vuren gereed, zoo zijn bij een aanval in flank of rug, in zwaar bouwland, op hellingen, in door regen doorweekten bodem aan een snel wenden van de vuurmonden bezwaren verbonden.

»Tegen verrassingen moeten verkenners beveiligen. Bevinden deze zich dicht bij de batterij, zoo zijn zij van weinig nut; zijn zij op grooteren afstand, dan blijkt het bij oefeningen in oneffen terrein, dat de verkenners niet veel voor, b.v. aanvallende cavalerie, aankomt.

»De berichten over de toevoeging van MADSEN geweer-mitrailleurs aan troependeelen in den Russisch-Japanschen oorlog en de verkregen resultaten, de tijdingen omtrent een gestadig invoeren in Rusland van die wapens in grooten getale, alsmede de door Japan na eene groote bestelling voorgenomen beproeving bij den troep, het oordeel van de Deensche Infanterie-Schietschool, van de Deensche directie van den technischen dienst der artillerie brengen op het denkbeeld, bij de artillerie-afdeelingen MADSEN geweer-mitrailleurs in te deelen. Onze tegenwoordige MAXIM-machinegeweren aan de artillerie toe te voegen, wordt practisch en tactisch uitgesloten geacht. Ik meen practisch daarom, omdat zij als zijnde te groot en te zwaar aan het geschut of te paard niet kunnen worden medegevoerd. De toevoeging van MADSEN geweer-mitrailleurs biedt echter zeker voordeel. Ik vermijd de uitdrukking machinegeweer, omdat het wapen als een geweer gebruikt en vervoerd wordt. . . . Het heeft noch waterkoeling noch affuitage noodig, zooals machinegeweren. Het kan door één man te voet of door een ruiter vervoerd, door 1 à 2 man bediend worden. . . . Het wapen is goed aan het zadel te bevestigen of aan den voorwagen aan te brengen; eveneens is het medevoeren van de munitie eenvoudig. . . .«

De schrijver noemt nog een aantal goede eigenschappen van het wapen, door mij reeds vroeger vermeld. Hij haalt de uitkomsten van enkele proeven aan, waarop ik later uitvoeriger terugkom, en wijst op de technische beschrijving van den toenmaligen Oberstleutnant HEYDENREICH in de »Artilleristische Monatshefte«, N°. 3, 1907.

»Uit de schietproeven blijken in ieder geval tot op afstanden van 500 M. zeer goede uitkomsten, voegt men daarbij de mogelijkheid, snel tot vurengereed te zijn en de geringe bediening, dan hebben wij het type van een verdedigingswapen voor den strijd op korten afstand, geschikt voor cavalerie en artillerie.

»Hoe zich nu de toepassing bij de artillerie te denken?

»Voor iedere batterij zou één MADSEN geweer-mitrailleur voldoende zijn, diensvolgens geringe kosten«.

Slechts één wapen bij eene dergelijke eenheid acht ik onvoldoende. (Zie het vroeger medegedeelde.) zien. Maar munitie wil de Heer KOCH heel wat medevoeren voor dat eene wapen!

»Es könnte entweder wie bei der Kavallerie gedacht (wie bei dänischer, russischer, chinesischer u. s. w. Kavallerie eingeführt) am Sattel eines Reiters befestigt werden, die Munition auf einem Packpferd

(und in Munitionswagen der Batterie), doch verursacht dieser Pferdemehrbedarf Kosten und die Batterien leiden ohnedem an Pferdemangel. Zweitens könnte das Gewehr leicht an einer Protze angebracht werden; Munition in Taschen an derselben Protze und an dem Munitionswagen. Eine wesentliche Mehrbelastung entsteht nicht. Im gegebenen Falle kann noch im Fahren ein Man das Gewehr mit zwei Griffen aus dem Behälter nehmen (an der Protzlehne). An dem Behälter befindet sich gleich eine Doppeltasche Munition (400 Schuss). Für Überraschung auf dem Marsche wäre sofort eine wirksame Verteidigungswaffe zur Hand. In Stellung denke ich mir die MADSEN-Gewehre in geringem Abstand, um bei Stellungswechsel rechtzeitig wieder einrücken zu können, seitlich in die Flanke entsandt, ev. mehrere Gewehre vereint, unter Befehl eines vorgebildeten Unteroffiziers, wohlverdeckt im Gelände; wenn mehrere Gewehre vorhanden, so seitwärts gestaffelt, gegebenenfalls rückwärts zum Schutze der Protzen und leichten Munitionskolonnen.

»Één man bedient het wapen, een tweede zorgt voor de munitie. Bijzonder voordeelig komt het mij voor, dat bij een plotselingen flankaanval de batterijen haar vuur onbekommerd kunnen voortzetten of ten minste onder dekking van het geweer-mitrailleurvuur tijd kunnen vinden tot zwenken van eene vleugelsectie of eene batterij. Kleinere cavalerieaanvallen moeten de drie geweer-mitrailleurs eener afdeeling alleen kunnen afwijzen. De drie wapens schieten 900 patronen per minuut in het gunstigste geval (144 schoten in 6 seconden).

»Ter vergelijking: $\frac{1}{2}$ eskadron karabijnen 600 schoten in de minuut, 60 schoten in 6 seconden.

»Bij mogelijken terugtocht der infanterie moet de artillerie dien terugtocht dekken en tot het uiterste stand houden. Het zij mij vergund, te herinneren aan de voorbeelden van heldhaftig volharden van de Oostenrijksche artillerie in 1866, onze veldartillerie in 1870/71, toen, zooals in den Loire-veldtocht, vijandelijke infanterie tot vlak bij de vuurmonden doordrong, zware verliezen veroorzakend. Zullen zulke momenten in toekomstige oorlogen niet weer voorkomen? Welk eene waarde zouden dan eenige MADSEN geweer-mitrailleurs hebben voor eene linie van batterijen! Reeds de moreele indruk zou van groote beteekenis zijn. De vijand, die de infanterie geslagen ziet wijken en zich op de batterijen wil werpen, ontvangt plotseling op korten afstand van de artillerie geweer-mitrailleurvuur.

»Hier is het vroeger vermelde voorbeeld uit den Russisch-Japanschen oorlog van toepassing«. (Nantchend, 8. 6. 1905.)

»Es dürften sich aber noch andere Momente ergeben, die den Nutzen der Artillerie beigegebener MADSEN-Gewehre erkennen lassen, wie Schutz reitender Batterien im Kavallerie-Gefecht, Nachtgefechte, im Gebirgskriege, beim Marsch durch Engen, Ortsverteidigung, Parkschutz, Rückensicherung«.

»Opleiding. In iedere batterij zouden 1 onderofficier en 5 à 6 man als geweer-mitrailleurschutters meer in het bijzonder, de officieren,

$\frac{1}{6}$ der onderofficieren en 6 kanonniërs slechts in algemeenen zin moeten worden opgeleid. De laatstbedoelde onderofficieren met 6 man in zoo verre, dat zij in geval van nood, bij verlies van de speciaal geoefenden, als vervangers zouden kunnen optreden. Van de volledig opgeleiden zijn voor het eene wapen der batterij slechts twee man (schutter en munitiedrager), alsmede een onderofficier, tevens verkenner, dadelijk benoodigd.

»Die Ausbildung eines Unteroffiziers und 5—6 Mann dürfte doch nicht so schwierig sein, als die Ausbildung sämtlicher Leute einer Batterie mit dem Karabiner, zumal unsere Unteroffiziere und Kanoniere jeder modernen Schnellfeuerwaffe Interesse entgegenbringen«.

»De practische opleiding zou naast het dagelijksche richtonderricht bij afwisseling in de afdeeling onder leiding van een bepaald daartoe aangewezen officier kunnen plaats hebben. De schietopleiding zou op het oefeningsterrein kunnen voltooid worden in aansluiting aan het school- en het gevechtsschieten. Met beschikbaarstelling van munitie zij men dan niet karig; besparen kan men beter op het niet zoo noodige getal revolverpatronen. Omdat het schieten beperkt kan blijven tot afstanden beneden 600 M., wordt ook de opleiding eenvoudiger. De MADSEN geweer-mitrailleur moet rustende op de met het wapen draaibaar verbonden steunijzers gebruikt worden, men moet er dus opgelegd mede schieten«.

»Mitführung. Jede Batterie hat an einer Protzlehne einen mit Leder gefütterten Stahlblechbehälter für das MADSEN-Gewehr und darunter Behälter für eine Doppeltasche von Leder für 16 Laderahmen zu 25 Schuss = 400 Schuss. Verschluss des Behälters mit einer Klappe mit Riegel, nicht Riemen.

Munition. In der eigentl. Gefechtsbatterie.

An derselben Protze wie Gewehr eine Doppeltasche =	
16 Rahmen à 25 Schuss	400 Schuss.
Im oder am Behälter an der Protze jeden Munitions-	
wagens zwei Doppeltaschen = 800 Schuss, das ist	
bei 6 Munitionswagen der Geschützlinie	4800 Schuss.
In der ersten Vorratswagenprotze eine Doppeltasche .	400 Schuss.
Gewehr einer Batterie	5600 Schuss.

Bei der leichten Munitionskolonnen der Abteilung pro

Gewehr 6 Doppeltaschen 2400 Schuss,
zu verpacken am besten auf dem Tragsattel eines der Reserve-pferde.
Wenn dies nicht angängig, an den Munitionswagenprotzen.

Der Munitionsbehälter der Geschützprotze, an welcher das Gewehr befestigt wird, müsste ständig gefüllte Munitionstaschen haben, damit bei raschem Aufprotzen und Stellungswechsel Munition bei dem Gewehr sich befindet. Bei reitenden Batterien — ev. könnte dies auch bei fahrenden praktischer sein — nimmt ein Mann das Gewehr an den Sattel, wie bei der Kavallerie, die Munition (6 Doppeltaschen) kommt auf ein Packpferd.

Im Kasten für Reserveteile — ersten Vorratswagen — müsste sich ein Reserveschloss befinden. Kleine Reparaturen müsste der Waffenmeister der Abteilung ausführen können«.

»Tot slot wijs ik nog eens op het voordeel van meerdere zelfstandigheid voor ons Wapen, op de mogelijkheid, om hachelijke momenten te boven te komen (momenten, waarin de geregelde vuurwerkzaamheid wordt gestoord), zonder beslag te moeten leggen op den steun van infanterie. De beste dekking tegen een verrassenden aanval biedt het kanon, tot vuren gereed, maar alvorens het geschut in dezen toestand is, in moeilijk terrein, op een smallen weg e. d. is ondersteuning door een automatisch wapen met voldoende trefkans en groote vuurvaardigheid niet te versmaden«.

In het Deutsche Offizierblatt werd reeds in 1904 op de noodzakelijkheid van den geweer-mitrailleur, stelsel MADSEN, voor de veldartillerie (met organisatie-voorstellen) gewezen (Deutsches Offizierblatt, Nr. 20, 1904). Toen de uitvinding van den Heer SCHOUBOE (zie Januari-aflevering van den Militairen Spectator, 1910) succes bleek te hebben, kwam een ander Schrijver in het zelfde Offizierblatt, N°. 47, 1907, op den »m. E. wirklich hervorragenden Vorschlag in Nr. 20, 1904« terug:

»Het denkbeeld wekte destijds opzien en werd veel besproken, dikwijls met een ongeloofig schouderophalen behandeld, daar de geweer-mitrailleur toen zijne »Leistungsfähigkeit« nog niet bewezen had«.

»Intusschen werd de geweer-mitrailleur (na Denemarken) ook in Rusland ingevoerd, enz.

»Es liegt für uns also nahe, auf den Vorschlag in Nr. 20/1904 des Bl. zurückzukommen«.

Voor al op de gunstige gewichtsverhoudingen wordt de aandacht gevestigd. De »Leistungsfähigkeit« wordt door den schrijver wat te laag aangeslagen. Desondanks schrijft hij:

»Ik geloof, dat deze prestatie voor het doel, met het oog waarop het bij de veldartillerie moet worden medegevoerd, voldoende is. Het wegschieten van al te nieuwsgierige patrouilles is voor den MADSEN geweer-mitrailleur eene gemakkelijke zaak. Voor de bescherming van flanken en rug is het voldoende, 3 à 6 MADSEN-wapens te vereenigen, waarvan de prestatie in oogenblikken van gevaar overeenkomt met de werking van 1 à 2 machinegeweren. Ook de bescherming van rustende troepen in bivak en kantonnement tegenover vijandelijke partijgangerskorpsen of tegen eene oproerige bevolking kan men gerust aan de geweer-mitrailleurs toevertrouwen«.

De ruimte laat niet toe, den inhoud van het geheele opstel weer te geven. Wij bepalen ons tot een paar grepen.

»Das automatische Gewehr (geweer-mitrailleur) reicht also für feldartilleristische Zwecke m. E. aus...«

»In ieder geval geef ik aan geweer-mitrailleurs zonder voorbehoud de voorkeur boven de bewapening der veldartillerie met karabijnen,

omdat de indeeling van slechts enkele MADSEN-wapens per batterij voldoende is, terwijl men een groot aantal karabijnen bij de batterij zou moeten medevoeren, om gelijke werking te kunnen verkrijgen. Bovenal is ook de opleiding van de weinige geweer-mitrailleurschutters veel gemakkelijker dan de opleiding van de gezamenlijke manschappen met de karabijn. De dienst der veldartillerie is reeds zoo veelzijdig en in vele onderdeelen zoo tijdroovend, dat eene voor de toepassing degelijke schietopleiding met de karabijn nauwelijks door te voeren schijnt«.

En ten slotte :

»Die dortige (Deutsches Offizierblatt, Nr. 20, 1904) Begründung der Notwendigkeit einer solchen oder ähnlichen Waffe für die Feldartillerie ist u. E. so vollständig, auch die Vorschläge für ihre organisatorische Eingliederung in die Feldartillerie-Verbände so überzeugend und gangbar, dass wir nichts wesentlich Neues hinzuzufügen wüssten«.

Hieronder volgen nog enkele aantekeningen.

The REXER Arms Company, Limited, London :

Use with artillery. With artillery, one or two (!) of these guns with ammunition can be carried on every ammunition wagon, so that when the battery comes into action these guns can be placed behind or near the wagons, so as to protect them, as well as the front and rear of the battery, against unexpected cavalry or infantry attacks. No additional men are required, as those in charge of the ammunition wagons can attend to these guns, which form a far more efficient protection than can be obtained by the use of magazine rifles.

Militär-Wochenblatt, N°. 139, 1907, Taktische und technische Erwägungen über Maschinengewehre :

Schliesslich ist zu erwägen, ob man der Artillerie nicht anstatt oder neben einer kleinen Anzahl einzuführender Karabiner einige Maschinengewehre obiger Art (geweer-mitrailleurs, stelsel MADSEN) mitgibt, welche sie zur Abwehr schwacher Patrouillen, zur Flankendeckung und dergleichen verwenden kann.

Le Temps, 4 mars 1908, Le fusil-mitrailleuse danois :

Enfin l'artillerie peut, elle aussi, utiliser quelques fusils-mitrailleuses, transportés sur des coffres, pour sa protection immédiate: parfois, ils pourront remplacer toute autre troupe de soutien.

Desgelijks La Tribuna, 26 Maggio 1908, I fucili mitragliatrici danesi.

Kriegstechnische Zeitschrift, 1908, Das MADSEN-Maschinengewehr :

Si erscheinen trotz begrenzter Leistungsfähigkeit, weil billig und leicht mit genügender Patronenzahl an jedem Fahrzeug oder Pferd anzubringen, unentbehrlich, um Train-, Feld- und Fuszartillerie-Kolonnen auf dem Marsch und beim Halten genügende Verteidigungsfähigkeit zu geben, sowie sehr brauchbar, um kleinere aufklärende Kavallerieabteilungen selbständig zu machen.

Als boven La France Militaire, 16. 9. 1908, Le fusil-mitrailleur MADSEN.

A. FLECK, Die neuesten Maschinengewehre, 1910 :

Auch bei der Bedeckung der Feldartillerie und beim Schutze der Artillerie- und Trainkolonnen werden sie mit grösstem Nutzen verwendet werden können, da sie leicht, billig und handlich sind und deshalb ohne besondere Schwierigkeit mit genügender Patronenausrüstung an jedem Fahrzeug, Geschütz oder Pferd angebracht werden können.

Op de beteekenis van het wapen voor de artillerie wijzen met een enkel woord ook een aantal periodieken in de Portugeesche, Spaansche en Rumeensche talen, als :

Revista Militar, N. 9, Rio de Janeiro, 1907 : O fusil metralhador »MADSEN«.

El Mercurio, Valparaiso, 23 Mayo de 1908 : Fusil Ametralladora.

La Ilustración Espanola y Americana, Núm. 12, Madrid 1908 : El Fusil-Ametralladora MADSEN.

Bucarest Viitorul, 10. 3. 1909, Mitrailezele.

Eene beschrijving van het Dansk Rekylriffel Syndikat — ik meen van het jaar 1906 — bevat het volgende :

»In de laatste jaren is in de verschillende legers veel geschreven en gestreden over de vraag, of het wel juist gezien is, de manschappen der veldbatterijen met karabijnen te wapenen, opdat zij zich in geval van een aanval van nabij, ondernomen door infanterie of cavalerie, verdedigen kunnen. In enkele landen is de karabijn bij de artillerie ingevoerd.

De tegenstanders van de karabijn-wapening voerden aan, dat deze slechts zeer twijfelachtig nut zou opleveren, terwijl men met de volgende twee nadeelen zou hebben te rekenen.

1. Vroeger hadden de manschappen slechts de behandeling van het geschut te leeren, en de tijd moest zeer goed besteed worden, om hen geheel daarmede vertrouwd te maken, ten einde de grootst mogelijke vuurwerking in het gevecht te kunnen verkrijgen. Moet men hen nu ook exerceeren en schieten met de karabijn leeren, dan moet men den tijd voor deze opleiding vinden, door de manschappen langer onder de wapens te houden of hen eene geringere artilleristische opleiding te geven dan voorheen.

Derhalve, zeggen de tegenstanders, wordt de gevechtskracht der batterijen verminderd.

2. Worden de bedieningsmanschappen door cavalerie aangevallen, dan is te duchten, dat zij te vroeg naar de karabijn zullen grijpen, om zich door karabijnvuur tegen de cavalerie te verdedigen, zoodat het artillerievuur te vroeg eindigt. En, zeggen de tegenstanders, dat is juist, wat men in de meeste gevallen met den cavalerie-aanval beoogt, namelijk de bediening dwingen, het vuur op bepaalde troependeelen te staken, opdat men deze voorwaarts brengen of terugtrekken kunne.

De wapening der bedieningsmanschappen met de karabijnen heeft dus in het vorengenoemde geval tot resultaat, dat het doel van den cavalerieaanval geheel bereikt wordt, en wel nog meer volkomen dan vroeger, toen geen karabijnen aanwezig waren. Het is zeer waarschijnlijk, dat de manschappen, om zich beter tegen de cavalerie te kunnen verdedigen, bij de ontdekking onmiddellijk het karabijnvuur openen.

Hierbij valt op te merken, dat, als men geweer-mitrailleurs bij de artillerie indeelt, men de voordeelen der karabijnen geheel zal behouden, zonder gelijktijdig de nadeelen in den koop te moeten nemen, omdat de geweer-mitrailleurs niet voor de bedieningsmanschappen der vuurmonden zijn bestemd, zoodat deze het gebruik van de geweer-mitrailleurs niet hebben te leeren. Deze worden daarentegen aan bij de caissons ingedeelde manschappen toevertrouwd. Iedere caisson worde met twee (te veel!) dezer wapens en 1000 (te weinig!) patronen voorzien. De wapens zijn gemakkelijk in houders aan den caisson te bevestigen, en het gewicht is zoo gering, dat het van geen invloed is op de snelheid van beweging.

Heeft de batterij hare vuurstelling ingenomen, dan worden de geweer-mitrailleurs door manschappen der caissons zoo opgesteld, dat zij de vleugels en den rug der batterij kunnen verdedigen. Deze opstelling en het weder aanbrengen van de wapens aan de caissons kan in zeer korten tijd ($\frac{1}{2}$ à $\frac{3}{4}$ minuut) ten uitvoer worden gebracht, zoodat het aanbrengen van munitie er in het geheel niet door zal worden vertraagd. Komt dan een cavalerie-aanval, dan gaan de vuurmonden voort met de beschieting van hun doel, en de cavalerie-aanval wordt door manschappen van den caisson afgewezen, wat door het geweldige vuur der geweer-mitrailleurs gemakkelijk kan geschieden, zonder dat het noodig is, het vuur der kanonnen te staken.

De toevoeging van geweer-mitrailleurs heeft derhalve, behalve het voordeel, dat de batterij zichzelf kan verdedigen, nog het zeer groote voordeel, dat deze verdediging slechts door manschappen der caissons plaats heeft, zoodat de vijand niet als vroeger door zulk een aanval of demonstratie voor eenige oogenblikken het geschutvuur van zijn doel kan afleiden, ten einde de eigen, door de vuurmonden beschoten troepen uit een gevaarlijken toestand te bevrijden.«

Eene geheel nieuwe Kopenhaagsche beschrijving omtrent het gebruik van den geweer-mitrailleur, stelsel MADSEN, bij de veldartillerie, bevat het volgende:

»De noodzakelijkheid van de wapening der veldartillerie met handvuurwapenen heeft aanleiding gegeven tot de invoering van 3 verschillende wapens: geweer, karabijn of pistool (vroeger de revolver, thans het zelflaadpistool.)

De karabijnen (geweren) worden over den schouder gedragen, in den regel op den rug, om ze steeds voor het vuren bij de hand te hebben. De manschappen worden daardoor intusschen gehinderd en

vermoeid, zoowel gedurende het rijden als bij de bediening der vuurmonden. Bij het snelle op- en afzitten hebben de karabijnen schuld aan de herhaaldelijk voorkomende ongevallen.

De opleiding van de gezamenlijke manschappen der batterij in de exercitie en het schieten met de karabijn neemt niet weinig tijd in beslag, ten koste van de eigenlijke artilleristische opleiding, terwijl desondanks het nut, dat de karabijnen in voorkomende gevallen zullen opleveren, van zeer twijfelachtigen aard zal zijn.

Worden de batterijen *gedurende den marsch* plotseling en onstuimig (b.v. door cavalerie of door infanterie in hinderlaag) aangevallen, dan zullen commandanten en manschappen niet recht weten, hoe zich te gedragen, daar de zelfde mannen karabijnen en vuurmonden bedienen.

Eenigen snellen toe, om af te leggen, anderen nemen de karabijn ter hand, en er ontstaat eene besluiteloosheid, een weifelen, welke omstandigheid den aanval de beste kans op succes waarborgt.

Worden de batterijen gedurende het vuren *in de stelling* op zeer korten afstand in de flank of in den rug aangegrepen, dan zal een zelfde wankelen blijken. In ieder geval moeten de manschappen, waar de karabijnen worden gebruikt, het geschutvuur staken, doch daardoor wordt dit vuur van het oorspronkelijke doel afgeleid, en zulks was misschien juist, wat met den aanval beoogd werd.

De vijand heeft derhalve — dank zij de karabijn — zijn doel bereikt en zijn troepen in front tijd verschaft voor den terugtocht, of tot een ongestoord terrein winnen, zonder zich aan verliezen te moeten blootstellen bij het doorvoeren van den aanval op de vuurmonden.

Het pistool kan van bijzonder groot nut zijn in het kwartier, of waar de manschap zich afzonderlijk, van hare vuurmonden gescheiden, heeft te verplaatsen.

Bij de batterij in haar geheel hebben de pistolen niet veel waarde. «

Hierbij wordt verwezen naar den inhoud van eene zinsnede uit het opstel van den Oberleutnant KOCH in de Artilleristische Monatshefte. (Zie vroeger.)

»Op een afstand van slechts 50 à 100 M. is tegenover infanterie de batterij, in aanmerking genomen de pistolen, zoo goed als onverdedigd.

Voorzag men echter, in stede van de genoemde handvuurwapenen, de veldartillerie van geweer-mitrailleurs, en wel van 4 à 5 stuks dezer wapens over de batterij verdeeld, dan zou men alle nadeelen geheel vermijden, aan het gebruik van karabijnen of geweren bij de veldartillerie verbonden, en bovendien eene vuurwerking verkrijgen, die veel sterker is dan met het karabijnvuur kan worden bereikt, en om deze belangrijke werking te voorschijn te roepen zou men slechts weinige mannen voor het schieten met de geweer-mitrailleurs noodig hebben.

Het transport van de geweer-mitrailleurs geschiedt op de caissons en wel gelijkmatig over de marschcolonne der batterij verdeeld. Iedere

geweer-mitrailleur wordt door twee man bediend (een schutter en een man als helper voor de munitie), welke overigens tot de vaste bediening van den caisson behooren.

Men behoeft dus slechts per batterij 10 man voor den bijzonderen dienst van de geweer-mitrailleurs op te leiden. Om in voorkomende gevallen stof te hebben, moeten per geweer-mitrailleur twee schutters worden opgeleid. Daartegenover worden de overige manschappen der batterij van de opleiding met de karabijn of dergelijke verlost, waardoor tijd voor de eigenlijke artilleristische vorming gewonnen wordt.

Deze 10 man hebben en hun dienst bij den geweer-mitrailleur en dien bij den caisson te leeren en te verrichten, maar beide functies zijn zonder schade vereenigbaar, daar de dienst bij den caisson zeer eenvoudig is.

Zowel de geweer-mitrailleurs als de bijbehorende munitie kunnen gemakkelijk op 4 caissons (of hunne voorwagens) geborgen worden, ieder wapen in een houder (Behälter) van staalplaat, met leder bekleed en van een deksel voorzien, zoodat de geweer-mitrailleur onmiddellijk kan worden afgenomen.

Gedurende het rijden zitten de schutter en de helper op den caisson bij het wapen. In de nabijheid des vijands kan de schutter des noods het wapen in de hand gereed houden.

Den vijfden geweer-mitrailleur zou een der tot de batterij behorende ordonnansen kunnen medevoeren, als bij de cavalerie. In het algemeen zou diens plaats aan het hoofd der colonne, in de nabijheid van den batterijcommandant, zijn.

Bovendien zou het practisch zijn, als men nog een tweede paard (van een ordonnans) van zadel en foedraal voor den geweer-mitrailleur voorzag, en tevens elk der zadels van alle (organisatie van welk land?) ordonnansen door eene eenvoudige wijziging zoo inrichtte, dat een dubbeltasch voor 400 patronen kon worden aangebracht, ten einde eventueel enkele geweer-mitrailleurs aan eene door de batterij uitgezonden artilleriepatrouille te kunnen medegeven.

Naast den geweer-mitrailleur van een caisson moeten 2 dubbeltaschen hangen, ieder 400 patronen bevattend, opdat de magazijnen in geval van een aanval dadelijk bij de hand zijn. Verder moeten nog 3 dubbeltassen per geweer-mitrailleur in den caisson voorhanden zijn, zoodat per wapen ongeveer 2000 patronen worden medegevoerd.

Tactisch gebruik. I. Bij een aanval gedurende den marsch.

In weinige seconden kan de geweer-mitrailleur aan den rand van den weg zijn opgesteld. Wordt de batterij van alle kanten door cavalerie aangevallen, dan krijgt deze vuur van 1 geweer-mitrailleur aan het hoofd, naar voren of naar beide zijden; 1 à 2 geweer-mitrailleurs naar iedere zijde; 1 geweer-mitrailleur aan den staart, naar achteren of naar beide zijden.

Geschiedt de aanval van één kant, dan krijgt de cavalerie vuur van

de gezamenlijke 5 geweer-mitrailleurs, die 5×300 schoten of 1500 schoten per minuut kunnen afgeven.

Rekent men voor met karabijn gewapende artillerie bij den aanval op 10 gerichte schoten per minuut, dan dienen ter vergelijking: 1500 schoten per minuut uit 5 geweer-mitrailleurs door 10 (of 5) man, 1500 schoten per minuut van 150 karabijnen, dus 150 man.

Diensvolgens zou, om de zelfde vuurwerking met karabijnen als met de 5 geweer-mitrailleurs te verkrijgen, op de geheele batterijsterkte beslag moeten worden gelegd, terwijl bij de geweer-mitrailleurs slechts ± 10 man voor het schieten worden gebezigd, en de rest van de sterkte bij de vuurmonden en caissons dan voor de behandeling van het geschut beschikbaar blijft.

Twijfel is op het oogenblik van den aanval uitgesloten. De geweer-mitrailleurschutters hebben uitsluitend aan hun wapen te denken, de kanonniërs aan hun vuurmonden, de beredenen aan hun paarden. Door het vuur der geweer-mitrailleurs gedekt, komen de kanonnen snel tot opening van het vuur, daar alle overigen daartoe kunnen medewerken.

II. Gedurende den aanval (tegen een vleugel of den rug) op de batterij in stelling.

Zeër dikwijls staat de batterij gereed voor het indirecte vuur.

Men heeft dan ongeveer de volgende groepeerings:

De batterij in stelling achter een heuvel zij als anderszins. De batterij-commandant soms verscheidene honderden Meters van zijne batterij verwijderd bij zijn waarnemingspost op een der vleugels.

De voorwagens (lichte munitiecolonne) gedekt op de vleugels en achter de batterij.

De 5 geweer-mitrailleurs thans, als volgt, verdeeld:

2 geweer-mitrailleurs ter verdediging van de flanken der batterij;
1 geweer-mitrailleur ter verdediging van den commandopost; 2 geweer-mitrailleurs ter verdediging van de voorwagens en lichte munitiecolonne.

De verdediging van den commandopost is van het grootste belang.

Zelfs eene ruiterspatrouille kan dezen nu verdrijven of vernietigen. In dat geval moet het indirecte richten eindigen en moet men of het vuren staken of de batterij bevel voor het directe vuren geven.

Beide omstandigheden zijn voor de tegenpartij een groot voordeel. De vijand heeft door zeer geringe middelen gezegepraald. Door middel van een enkelen geweer-mitrailleur echter wordt een verdedigingsmaatregel getroffen, welke overeenkomt met het vuur van 20 infanteristen.

Eene indeeling alzo van 5 geweer-mitrailleurs per batterij is zoo gunstig, dat deze eene infanteriedekking geheel kan ontberen(!), welke afdeeling voor gelijke schietprestatie uit ongeveer 150(!) schutters zou moeten bestaan, deze sterkte nog te vermeerderen met de commandanten. Moet de batterij van stelling verwisselen, dan is het voor

de infanteriedekking dikwijls moeilijk en tijdroovend, hare stelling te veranderen. Het medenemen van de infanterie gedurende het terreinwinnen en den marsch is nog bezwaarlijker.

De opgestelde geweer-mitrailleurs moeten, zooals vanzelf spreekt, volkomen gedekt zijn tegen het op de batterij gerichte frontvuur. Daar deze zelf zich echter achter eene dekking bevindt, zal zulks wel niet bezwaarlijk zijn.

Tevens moet de opstelling van de geweer-mitrailleurs zoo worden gekozen, dat zij in een minimum van tijd met het oog op een frontaanval op de batterij tot steun gereed zijn. Zij worden vrij wel als een gewoon geweer naar de verschillende stellingen gebracht en zijn in het terrein ten naaste bij onzichtbaar. Een werkzaam beschieten van deze wapens is haast niet mogelijk. Enkele groote steenblokken, eenige schoppen aarde zijn voldoende, om ze volkomen te dekken.

Dikwijls zal de batterij — bij voorbeeld als de vleugel of de commandopost door zijwaarts opgestelde troepen gedekt is — een der 5 geweer-mitrailleurs aan eene artilleriepatrouille (doelverkenner) kunnen medegeven, welke de gewichtige bestemming heeft, zich gegevens te verschaffen omtrent de stellingen der vijandelijke artillerie, deze op te nemen, het inschieten, de vuurwerking, enz. waar te nemen.

In het algemeen zijn een paar stoutmoedige infanteristen voldoende, om eene artilleriepatrouille neer te schieten, te verjagen of op te houden. Laat men deze echter een geweer-mitrailleur met 2 à 3 dubbeltasschen met magazijnen medevoeren (men vergete niet, dat de ordonnansen deze aan den zadel hebben kunnen, en de patrouille bestaat minstens uit 2 à 3 man), dan zal men, zonder sterktevermeerdering, de artilleriepatrouille zulk eene gevechtskracht verleenen, dat zij in staat zal zijn, zich ondanks tegenstand een weg te banen en zich zelfs tegenover groote en sterke patrouilles een gunstig gelegen waarnemingspunt te verzekeren.

Alles bijeengenomen, zal de toevoeging van geweer-mitrailleurs in hooge mate de zelfstandigheid van de veldbatterijen vermeerderen, dus verhooging van de gevechtskracht en mindere afhankelijkheid van eene artilleriedekking. Hare tactische bruikbaarheid zal toenemen en hare beveiliging is voldoende verzekerd.

Het slot van het opstel volgt hieronder. Commentaar enz. zij den lezer overgelaten.

»Schliesslich sei noch erwähnt, dass wenn man etwa beabsichtigte für die Nahverteidigung von Feldbatterien *die schweren Mitrailleusen* zu verwenden, würde es sich bei genauerer Überlegung zeigen, dass sich diese hierzu nicht eignen u. zw. aus folgenden Gründen:

Die schweren Mitrailleusen (z. B. MAXIM, SCHWARZLOSE, HOTCHKISS, PERINO, COLT u. s. w.) sind Waffen, die 50—80 kg. (!) wiegen und auf dem Rücken eines Extra-Pferdes transportiert werden müssen.

Sie erfordern sämtlich besondere Formierungen.

Nimmt man beispielsweise diejenige von MAXIM, dann ist nachstehendes erforderlich:

1 berittene Kompagnie: 8 Mitrailleusen, 81 Mann, 56 Pferde.

1 Fahrkompagnie: 6 Mitrailleusen, ca. 120 Mann, ca. 80 Pferde.

Mit anderen Worten, man müsste eine ganze Mitrailleusebatterie der Kanonenbatterie zulegen(!) oder die Zahl der Kanonen pr. Batterie einschränken und hierfür eine oder zwei Mitrailleusen substituieren, und dennoch würde man keine wirkliche Sicherung der Batterie erzielen, weder während des Marsches noch des Kampfes, da diese Mitrailleusen kaum so schnell schussfertig wie eine Feldkanone sind, jedenfalls nie schneller, und in einem solchen Falle kann ja die Artillerie ebenso leicht die Verteidigung durch Eröffnung des Feuers vermittels ihrer Kanonen übernehmen.

Bei den reitenden Kompagnien müssen sie sogar zuerst heruntergenommen, zusammengesetzt und schussfertig gemacht werden.

Die MAXIM-Mitrailleuse fährt in fest gespanntem Zustande oben auf ihrem eigenen Patronenwagen und kann allerdings von hier aus abgeschossen werden, doch muss der Wagen abgeprotzt und gegen den Feind gedreht werden und ist in keiner Beziehung leichter als die Feldkanone zu hantieren und nimmt den gleichen Raum ein.

Ein Treffer in den Patronenwagen kann eine Katastrophe herbeiführen.

Aus diesen Gründen ist ersichtlich, dass die 300 Schuss pr. Minute der dänischen Gewehr-Mitrailleuse zur richtiger Zeit grösseren Nutzen erzielen als 600 Schuss pr. Minute einer schweren Mitrailleuse, die aller Wahrscheinlichkeit nach zu spät kommen wird.«¹⁾

(*Wordt vervolgd.*)

¹⁾ Zie ook: Journal des Sciences militaires, Maart 1910, en Schweizerische Militärische Blätter, Juli 1910.

Korte mededeelingen omtrent militaire zaken in verschillende landen.

Algemeen: Wet op het luchtverkeer. Luchtdrukmeter voor luchtbanden. Windmeter. Geschut tot bestrijding van ballons, *Streffleur.*, N°. 7.

Amerika (Vereenigde Staten van Noord-): Militaire strafgevangenen. Soldatenbrood. Tehuis voor militairen. Marinebudget 1910—'11, *M. Woch.*, N°. 89. Uitrustingsstukken. Luchtbombardement. Infanterie-uitrustingscommissie. Manoeuvres 1909, *M. Woch.*, N°. 90. Haven Pearl Harbour, *Streffleur.*, N°. 7. De Amerikaansche marinebegroting 1910—'11, *Int. Rev.*, Aug. *Marine*. Schietproef. Proef met een kanon van 35,6 cM. Levering van machinegeweren. Veranderingen aan het infanteriegeweer. Patroonkisten, *Jahrb. A. u. M.*, Aug.

Argentinië: Infanterieregiment N°. 1 »PATRICIOS«, *M. Woch.*, N°. 99.

België: Nieuwe bestuurbare luchtballon, *Streffleur.*, N°. 7. Het legerbudget voor het jaar 1910. Vermeerdering der Belgische artillerie, *Int. Rev.*, Aug.

Brazilië: Beproeving van het geschut van het linesschip »Sao Paulo«, *Jahrb. A. u. M.*, Aug.

Bulgarije: Buitengewoon crediet nieuwe spoorbanen. *M. Woch.*, N°. 90.

China: 7,5 cM. snelvuurgeschut van inlandsch fabrikaat, *Jahrb. A. u. M.*, Aug.

Duitsland: Velduniform der officieren. Veranderingen aan de tegenwoordige officierskleeding. Nieuwe bepalingen voor den garnizoenswachtdienst. Vliegplaats Puchheim bij München. Luchtautomobiel. Nieuwe Parsefal-ballon. Luchtschipverkeer in München. Naamsverandering der ZEPPELIN-luchtschepen, *Streffleur.*, N°. 7. De uitkomsten van de legeraanvulling 1908. Veranderingen in het exercitiereglement der veldartillerie. De remonte van het Duitsche leger in 1909, *Int. Rev.*, Aug. Generaal Veldmaarschalk Graf v. BLUMENTHAL, *M. Woch.*, N°. 94. Luchtschip M. 3 met draadlooze telegrafie, *Jahrb.*, A. u. M., Aug. Onthulling van het gedenkteecken van het infanterieregiment Graaf WERDER N°. 30, *M. Woch.*, N°. 100.

Engeland: Taalstudie in het Engelsche officierskorps. Militaire spaarkassen. Studie der krijgswetenschappen aan de Engelsche universiteiten. Reorganisatie der landsverdediging van Australië en Nieuw-Zeeland. Ballistische gegevens van de nieuwe Engelsche puntkogel. Nieuwe vliegmaschine, *Streffleur.*, N°. 7. Het luchtschip »Bêta«. De nieuwe Australische en Canadeesche vloot, *Int. Rev.*, Aug. Canadeesche schutters. Examens voor officiersadspiranten en cadets. Wielrijder-afdeeling. Generaal-adjudanten van den koning. Aanstelling van

tweede-luitenants, M. Woch., N°. 94. Examens in tactiek voor officieren. Oefening van territoriaal-officieren, M. Woch., N°. 95. Eischen voor een zelfaadgeweer. Voorkoming van de vlam bij het afgaan van een schot, Jahrb. A. u. M., Aug. Indische noordwestgrens. Vermeerdering der artillerie-depots. Britsche strijdkrachten in Egypte, M. Woch., N°. 99. Officieren van de Indische inlandsche cavalerie, M. Woch., N°. 100.

Frankrijk: Onttrekking aan den dienst. Optische telegrafie, M. Woch., N°. 80. Analphabeten. Kleedingwijziging der infanterie. Vrijwillige verbintenissen, M. Woch., N°. 90. Veranderingen in de militiewet betreffende de indeeling van geestelijk-minderwaardigen in het leger. Overplaatsing van officieren uit slechte garnizoenen. Opkomst der verlofgangers. Organisatie luchtschippersafdeelingen. Nieuw bestuurbaar luchtschip »Fregatte«. Luchtvaartprogramma. Opleidingen van officieren in luchtschipper- en waarnemingsdiensten. Militair gebruik van automobielen, Streffleur., N°. 7. Ontwerp tot reorganisatie der Fransche cavalerie. Het nieuwe Fransche berggeschut. De voorbereiding voor de manoeuvres van dit jaar. De Fransche vlootmanoeuvres van dit jaar, Int. Rev., Aug. Inkwartiering der buitenlandsche officieren gedurende de manoeuvres. Troepen-oefeningsplaats Sissonne. Luchtschippersetablissement te Vincennes. Reserve-officieren. Versche sardines voor de verpleging der soldaten. Nieuwe infanterie-uniform. M. Woch., N°. 93. De recruteering in de koloniën 1909. Gehuwde soldaten. Halfgezouten vleesch. Lichaamsgrootte der lichting. Patronenvoorraad, M. Woch., N°. 95. Afstandmeters. Reserve-officieren der cavalerie. Het dragen der sabels bij de kurassiers. Het beroep der recruten 1909. Cavalerie-oefeningen, M. Woch., N°. 97. Pantsergranaten met melinietspringladingen. Wielrijdende artillerie. Rijdende veldkeukens. Oorlogsbudget 1911. Het vraagstuk der hoogere aanvoering. Senator HUMBERT en Generaal COUPELLAUD over het vermoedelijke nut der manoeuvres in 1910. Kleeding der generaals. Zuivering van het leger van apachen. Telefoon bij de veldartillerie. Etappendienst. Jahrb. A. u. M., Aug. Veldtelegrafie. Lichte gereedschapswagens. Weerplichtonttrekking, M. Woch., N°. 100.

Griekenland: Wapenoefeningen der ongeoeffende reservisten en landweer. Militaire vooroefening, Streffleur., N°. 7. Legerbegrooting 1910, M. Woch., N°. 96.

Italië: Het onderofficiersvraagstuk in het leger en bij de marine. Vrijwillige studentenbataljons. Opname in het 3^e jaar van de militaire academie. Het commandeeren van officieren in het buitenland voor taalstudien. Reorganisatie van den administratieven dienst. Wedstrijd voor Italiaansche cavaleriepatrouilles. Zadelmakerscursus. Personeel voor afstandmeting bij de kustbatterijen. Tactische oefeningsreizen voor hoofdofficieren. Bijzondere kenteekenen voor de regimentscommandanten. Schietoefeningen der veldartillerie in 1910. Voorhanden bestuurbare ballons. Vliegtoestellen voor legerdoeleinden, Streffleur., N°. 7. De nieuwe legerorganisatie. Wedstrijd voor militaire automobielen, Int. Rev., Aug. Reorganisatie van het legerbeheer, M. Woch., N°. 91. Grauwe velduniform, M. Woch., N°. 95. Proefmarsch der houwiterbatterij van KRUPP. Bestuurbare luchtschepen. Wet op den

tweejarigen diensttijd en andere wetsontwerpen in het parlement. Benadir-troepen. Zomer- en herfstoefeningen in het leger. Marinebudget 1910—'11, Jahrb. A. u. M., Aug.

Japan: Versterking der gendarmerie in Korea, M. Woch., N°. 90. Aviatiek. Bewapening van het leger, Streffleur., N°. 7. Bereden infanterie, M. Woch., N°. 99.

Nederland: Commissie van Proefneming, M. Woch., N°. 98.

Portugal: Nieuwe voetbekleding, M. Woch., N°. 98.

Oostenrijk-Hongarije: Vermindering spoorwegtarief voor militairen. Grensregeling, M. Woch., N°. 90. Bestuurbare ballon »Bömches«. Nieuw vliegtuigestel »Möve«, Streffleur., N°. 7. De groote legerhervormingen in Oostenrijk-Hongarije. Vermindering der torpedokuststations. De maatregelen voor de grootere troepenoefeningen in dit jaar, Int. Rev., Aug. Cursus aan de schietschool voor vreemde officieren. Vesting-generale-stafreis. Eeregraf. Paardenaankoop door Japanners in Hongarije. Treintroepen. Dislocatieveranderingen, M. Woch., N°. 91. Reorganisatie der groepen in het leger, M. Woch., N°. 97. Machinegeweerafdeelingen. Reorganisatie der artillerieschietescholen. Herfstmanoeuvres 1910. Whitehead-onderzeebooten, Jahrb. A. u. M., Aug. Verbouwing van het marinecasino in Pola. Officiersschietescholen, M. Woch., N°. 99.

Rumenië: Legerbudget 1910—'11. Duur van den militairen diensttijd, Streffleur., N°. 7. Aanschrijving van Koning CARLOS, M. Woch., N°. 96.

Rusland: Proef met eene vluigere recrutenafrichting bij de infanterie, Streffleur., N°. 7. Uitrusting der verschillende Wapens met zoeklichten. Organisatie. Verheffing van het officierskorps. Generaal SAS-SOELITSCH. Verandering der organisatie van de intendance. Militaire opvoeding der jeugd. Luchtscheepvaart. Berginfanterie. Verslapping der discipline. Vrijwillige vloot, Jahrb. A. u. M., Aug.

Servië: Uniformen voor de 1ste en 2^e lichte. Dislocatie. Wapenen, Streffleur., N°. 7. Onregelmatigheden bij overname van oorlogsmaterieel, Jahrb. A. u. M., Aug.

Spanje: Artillerie, M. Woch., N°. 96.

Turkije: Onderofficiersscholen, Streffleur., N°. 7. De aanbouw van de Turksche marine, Int. Rev., Aug. Afschaffing van de fez in het leger, M. Woch., N°. 99.

Zweden: Toelatingsexamen voor de hogere krijgsschool. Leercursus aan de artillerie- en ingenieurs-hoogeschool, M. Woch., N°. 88. Ingenieurstroepen der vesting Boden, N°. 96. Voedingscommissiën, M. Woch., N°. 98.

Zwitserland: Afstandsrit, M. Woch., N°. 88. Nieuwe geweerpatroon. Rijdende keukens. Machinegeweren. Organisatie van het mineurde-tachment. Toestel tot controleering van de richting van de vizierlijn der geweren bij het afgaan van het schot, Streffleur., N°. 7. De reorganisatie van het Zwitsersche leger. Het bondsbesluit betreffende de invoering van rijdende keukens, Int. Rev., Aug. Oorlogsbutget 1911, Jahrb. A. u. M., Aug.

Boekaankondiging.

Het Nederlandsche Roode Kruis. Zijne taak in oorlogs- en in vredesstijd, door J. DE WAAL, Gep. Luitenant-Generaal, Hoofdcommissaris van het Nederlandsche Roode Kruis.

Wanneer men bedenkt, hoe langen tijd de belangstelling van het Nederlandsche volk in zijne weerkracht gesluimerd heeft, en hoe deze ook thans nog verre van algemeen gewekt is, dan kan het geen verwondering baren, dat zich al evenmin in de zoozeer gewenschte en zoo hoog noodige belangstelling van het groote publiek mocht verheugen eene instelling, welke bij een — door de meerderheid eigenlijk niet wel mogelijk, of althans in een *zeer* ver verschieft gedachten — oorlog tot taak heeft het lot te verzachten van hen, die in den strijd gewond zijn.

Dit heeft het Nederlandsche Roode Kruis in ruime mate ondervonden!

Toch kan er o. i. nog eene andere reden aangewezen worden, ter verklaring van den — tot dusverre — slechts zeer matigen bloei van deze zoo nuttige en door eene zoo hooge gedachte gedragen, philanthropische instelling. Wanneer men eene vereeniging met een zoo bij uitstek menschlievend en verheven doel wil scheppen, als het Roode Kruis is, dan kost het betrekkelijk weinig moeite aanvankelijk velen tot belangstelling en medewerking daarvoor op te wekken; de groote moeilijkheid bestaat dan echter hierin die belangstelling en medewerking duurzaam te doen zijn. Daartoe is het niet voldoende warmte te wekken voor het denkbeeld, dat men verwezenlijken wil, doch is het eene onafwijsbare noodzakelijkheid zich de sympathie van het groote publiek blijvend te verzekeren door »te doen« en de resultaten van dat »doen« voor elkeen waarneembaar te doen zijn.

Dit heeft het Nederlandsche Roode Kruis niet tijdig begrepen!

Want al spreekt het vanzelf, dat men in vredesstijd geen gewonde militairen kan vervoeren en verplegen, noch al die nuttige handelingen kan verrichten, welke voor het Roode Kruis in oorlogstijd zijn weggelegd, wèl kan men de menschlievende gedachte, die bij de stichting dezer instelling op den voorgrond stond, in vredesstijd dienstbaar maken aan leniging van lijden in den meest uitgestreken zin door zuiver maatschappelijk werk. Daardoor verzekert men zich niet alleen de algemeene belangstelling, maar ook, en dit is van niet gering belang, de beschikking over personeel en materieel, tevens geschikt om in oorlogstijd voor het dan gewijzigde doel der instelling gebezigd te worden. Dus: in vredesstijd ziekenverpleging, hulp bij ongevallen, optreden bij epidemiën, rampen, enz. enz. Voor dit alles is zeker geld noodig; geld, dat meerendeels alleen verkregen kan worden uit de gaven van belangstellenden, maar wanneer het hiertoe noodige voorhanden is, dan moet het bijeengaren van geld-kapitaal niet meer op den voorgrond

staan, doch veelmeer het verzamelen van het voor oorlogstijd noodige en alsdan niet te scheppen kapitaal, dat gevormd wordt door voor het doel geschikte krachten en middelen, welk beide alleen dan verkregen en behouden kunnen worden, wanneer daaraan eene rechtstreeks nuttige vredestaak aangewezen wordt.

Op het gebied, waarop wij hier doelen, zijn intusschen inmiddels andere vereenigingen — waaronder, zeker niet in de laatste plaats, Het Groene Kruis moet worden genoemd — werkzaam geworden, waardoor menige gunstige gelegenheid tot optreden aan het Roode Kruis ontglipt is. Toch blijft in deze richting nog veel te doen en daarom achten wij het zeer gelukkig, dat het Kon. Besl. waarbij de instelling van het Nederlandsche Roode Kruis geregeld is, in dien zin wijziging heeft ondergaan, dat dergelijk maatschappelijk vredeswerk nu ook tot zijn taak gerekend zal worden.

Deze omstandigheid gaf den Gep. Luitenant-Generaal J. DE WAAL, Hoofdcommissaris van het Nederlandsche Roode Kruis, aanleiding tot het schrijven der hierboven genoemde brochure, welke de organisatie, de taak, alsmede de behoeften van deze instelling aangeeft en eene krachtige opwekking bevat, tot het verleenen van den steun, die onontbeerlijk is, wil deze vereeniging te eeniger tijd in staat zijn om de veel omvattende verplichtingen na te komen, welke door hare instelling haar op de schouders gelegd en door hare oprichting door haar aanvaard zijn.

Bij het verleenen van dien steun, moet op den voorgrond staan het vormen van comités in die plaatsen, waar deze nog niet bestaan, en het scheppen van de mogelijkheid door elk comité om in oorlogstijd beschikbaar te stellen minstens ééne gewonden of ziekentransportcolonne van \pm 25 man, alsmede ééne ziekeninrichting van een 20-tal bedden, met de middelen om deze een 3-tal maanden te onderhouden. Maar opdat dit werkelijk het geval zal kunnen zijn, is het — hetzij nogmaals gezegd — dringend noodig, dat elk comité zich eene nuttige vredestaak zoek, welke het benodigde materieel beschikbaar stelt, het personeel schoolt en de algemeene belangstelling blijvend verzekert. Zonder deze kan men hoogstens geld opzamelen, dat in oorlogstijd voor dit doel slechts van beperkt nut is, doch verloopt het personeel en veroudert het materieel, zoodat het doel, dat men zich gesteld heeft, niet bereikt zal worden.

Eene illusie? Nieuwe denkbeelden over hetgeen ons te doen staat om weerbaar te worden, door DUTRIC. *Doetinchem.* »C. MISSET«.

In deze brochure wordt een stelsel uiteengezet, waarbij de levende strijdkrachten — leger en landstorm —, ieder uit 5 lichtingen bestaande, door uitbreiding van den dienstplicht over een aanzienlijk grooter aantal strijders zullen beschikken, dan thans het geval is. Het leger zal behalve de depots (jongste lichting) 120.000, de landstorm 160.000 man tellen. Bovendien bestaat een tweede categorie van soldaten, die de tegenwoordige burgerwerklieden bij de korpsen vervangt. Nochtans

zal geen algemeene dienstplicht verkregen worden; »omdat het leger te groot en te kostbaar zou worden«, wordt een aantal vrijstellingen gegeven. Het leger bestaat in oorlogstijd uit 2 legerkorpsen, elk à 3 divisien van 3 brigades van 2 regimenten van 3 bataljons, 12 eskadrons cavalerie en 108 stukken geschut. De brigade-indeeling bestaat in vreedetijd niet, terwijl de regimenten alsdan 4 bataljons tellen, hetgeen voor de mobilisatie niet zonder bezwaar is, al tracht S. dat bezwaar zooveel mogelijk te ondervangen. De eerste-oefeningstijd der infanterie duurt 6 maanden; gedurende dien tijd wordt de man afgericht en worden de oefeningen in de compagnie en in het bataljon voltooid. De oefeningen in hooger verband hebben plaats gedurende de herhalingsoefeningen, waarbij de miliciens divisiegewijze in kampen verzameld worden. De kader-opleidingen worden geheel gescheiden van de opleiding der militie, behalve die der milicien-korporaals en -sergeanten, welke in den troep plaats hebben. De landstorm dient in hoofdzaak voor kust- en grensbewaking; de verplichte oefeningen zijn: éénmaal 's maands eene schijfschietoefening en éénmaal 's jaars eene eendaagsche oefening, zooveel mogelijk, in hetgeen in oorlogstijd opgedragen zal worden.

In de plaats van de thans bestaande liniën en stellingen treden eene kust- en eene rivierverdediging; beide door permanente werken.

Aan eene becijfering der kosten heeft S. zich niet gewaagd; hij beseft, dat deze zeer aanzienlijk zullen zijn, en stelt daartegenover eenige z. i. mogelijke bezuinigingen.

De lezing van S's voorstellen heeft ons niet overtuigd, dat deze oplossing gewenscht of uitvoerbaar zal zijn; wij vreezen dus, dat zij eene illusie zullen blijven.

Ter aankondiging ontvangen.

Statistisch overzicht der behandelde zieken van het leger hier te lande in het jaar 1906. Samengesteld op last van den Inspecteur van den Geneeskundigen Dienst der landmacht. Gedrukt ter Algemeene Landsdrukkerij.

Supplément à la statistique médicale de l'armée néerlandaise pendant l'année 1906 comme contribution à la statistique médicale militaire internationale. *La Haye*, 1910. Imprimerie nationale.

La question de Waterloo, par le C^{to}. L. CAVENS. Série III. N°. II.

Het Nederlandsche Roode Kruis. Zijne taak in oorlogs- en in vredes-tijd, door J. DE WAAL, Gep. Luitenant-Generaal, Hoofdcommissaris van het Nederlandsche Roode Kruis.

Eene illusie? Nieuwe denkbeelden over hetgeen ons te doen staat om weerbaar te worden, door DUTRIC. *Doetinchem*. »C. MISSET«.

Het papier in het leger, door P. DONK, 1° Luitenant. *Rotterdam*. NIJGH EN VAN DITMAR.

Het Nederlandsche officierskorps, door P. DONK, 1° Luitenant. *Rotterdam*. NIJGH EN VAN DITMAR.

Het Zweedsche stelsel van gymnastiek uit het oogpunt van lichame-lijke vorming beschouwd, onder andere in vergelijking met het Duitsche stelsel, door W. P. HUBERT VAN BLIJENBURGH, Eerste-Luitenant der Artillerie. *Rotterdam*, 1910. L. & J. BRUSSE.

Das Brisanzschrapnel EHRHARDT- VAN ESSEN und das KRUPPSche Granatschrapnel. Eine Entgegnung auf die Schrift des Generalmajors z. D. WILLE »Einheitsgeschosse«. *Düsseldorf*, 1910. RHEINISCHE METALLWAAREN- UND MASCHINENFABRIK.

Nasporingen en studiën op het gebied der Nederlandsche Krijgs-geschiedenis. Vijftiende jaarverslag. (Tot 1 October 1909.) *'s-Graven-hage*, 1910. DE GEBROEDERS VAN CLEEF.

Ter aankondiging overzagen

VERBETERING.

Op blz. 573, laatsten regel, staat: »1ste divisie«, moet zijn:
»2^e divisie«.